72654

T.C.
ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
EĞİTİM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
EĞİTİM PROĞRAMLARI VE ÖĞRETİM BİLİM DALI

CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK EĞİTİM SİSTEMİNDE TOPLU ÖĞRETİM UYGULAMASI

Yüksek Lisans Tezi

Danışman

Yrd. Doç. Dr. Mehmet ARSLAN

Hazırlayan

Güneş Salı

Kayseri -1998

İÇİNDEKİLER

SAYFA NO

İÇİNDEKİLER.....I
ŞEKİL VE TABLOLAR.....VI
ÖNSÖZ.....IX
ÖZET.....X
SUMMARY.....XII

BÖLÜM I A GİRİŞ.....1
1.A.1. Problem Durumu.....1
1.A.2. Problem Cümlesi.....2
1.A.2.1. Alt Problemler.....2
1.A.3. Araştırmanın Önemi.....3
1.A.4. Araştırmanın Amacı.....3
1.A.5. Sayıltılar.....4
1.A.6. Sınırlılıklar.....4
1.A.7. Tanımlar.....4
1.A.8. Kısaltmalar.....6

B YÖNTEM.....6
1.B.1. Araştırmanın Türü.....6
1.B.2. Evren ve Örneklem.....6
1.B.3. Bilgilerin Toplanması.....7
1.B.4. Verilerin Toplanması.....7
1.B.5. Verilerin Düzenlenmesi.....7
1.B.6. İlgili Yayın ve Araştırmalar.....8

BÖLÜM II TOPLU ÖĞRETİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ.....11
2.1. Toplu Öğretim Sisteminin Gelişimi.....11
2.2. Çağdaş Reform Pedagojisi Akımları.....17
2.2.1. Sanat Eğitimi Akımı.....17
2.2.1.1. Bir Bütün Olarak Okul Üzerindeki Etkileri.....18
2.2.1.2. Belirli Dersler Üzerindeki Etkileri.....18

2.2.2. Çocuktan Hareket Akımı.....20
2.2.3. Kır Eğitimi Yurdu Akımı.....22
2.2.4. İş Eğitimi Akımı.....22
2.2.4.1. İş Okulu Akımı.....24
2.2.4.2. Üretim Okulu Akımı.....24
2.2.5. Kollektif Eğitimi Akımı.....26
2.3. Eski Okula Yöneltilen Eleştiriler 26
2.4. Yeni Okulun Dayandığı Temel İlkeler 28
2.4.1. Hürriyet İlkesi.....28
2.4.2. Hayata Yakınlık İlkesi.....28
2.4.3. Tabii Öğretim İlkesi.....29
2.4.4. Öğrencinin Aktifliği İlkesi.....29
2.5. Toplu Öğretim Sisteminin Niteliği 30
2.6. Toplu Öğretim ve Program 31
2.7. Toplu Öğretim Şekilleri 32
2.7.1. Proje Sistemi.....34
2.7.1.1. Proje Sisteminin Karakteristik Özelllikleri.....36
2.7.1.2. Proje Sisteminde Öğretim Yöntemi...36
2.7.1.3. Proje Sisteminde Proje Türleri.....37
2.7.1.4. Proje Sisteminde Ölçütler.....38
2.7.2. İlgi Merkezleri Sistemi.....38
2.7.2.1. İlgi Merkezleri Sisteminin Öğretime Getirdiği Yenilikler.....41
2.7.3. Dalton Planı.....42
2.7.4. Winnetka Planı.....43
2.7.4.1. Winnetka Planı'nın Öğretime Getirdiği Yenilikler.....44
2.7.5. Jena Planı.....45
2.7.5.1. Jena Planı'nda Çalışma Şekilleri.....49
2.8. Toplu Öğretimi Gerekli Kılan Kuramsal Nedenler.....49
2.8.1. Davranışçı Kuramlar.....50
2.8.2. Bilişsel Kuramlar.....50
2.8.3. Duyuşsal Kuramlar.....53
2.8.4. Nörofizyolojik Temelli Kuramlar.....54

BÖLÜM III BULGULAR VE YORUM.....55
3.1. Alt Problemlere İlişkin Bulgular ve Yorum.....55
3.1.1. 1926 Öncesi İlkokul Programlarının Genel Görünümü.....55

3.1.2. 1926 İlkokul Programında Toplu Öğretim Sisteminin Görünümü.....60
3.1.3. 1936 İlkokul Programında Toplu Öğretim Sisteminin Görünümü.....63
3.1.4. 1948 İlkokul Programında Toplu Öğretim Sisteminin Görünümü 72
3.1.5. 1968 İlkokul Programında Toplu Öğretim Sisteminin Görünümü.....75
3.1.6. 1926, 1936, 1948 ve 1968 İlkokul Programları, Ders Programı, Ders Süresi, Hedefler, Uygulamada Karşılaşılan Güçlükler ve Aksaklıklar 81
3.1.6.1. 1926 İlkokul Programı.....81
3.1.6.1.1. Ders Programı.....81
3.1.6.1.2. Ders Süresi.....82
3.1.6.1.3. Hedefler.....82
3.1.6.1.4. Uygulamada Karşılaşılan Güçlükler Ve Aksaklıklar.....83
3.1.6.2. 1936 İlkokul Programı.....85
3.1.6.2.1. Ders Programı..... 85
3.1.6.2.2. Ders Süresi.....86
3.1.6.2.3. Hedefler.....87
3.1.6.2.4. Uygulamada Karşılaşılan GüçlüklerVe Aksaklıklar.....88
3.1.6.3. 1948 İlkokul Programı.....88
3.1.6.3.1. Ders Programı.....88
3.1.6.3.2. Ders Süresi.....90
3.1.6.3.3. Hedefler.....91
3.1.6.3.4. Uygulamada Karşılaşılan GüçlüklerVe Aksaklıklar.....91
3.1.6.4. 1968 İlkokul Programı.....94
3.1.6.4.1. Ders Programı.....94
3.1.6.4.2. Ders Süresi.....94
3.1.6.4.3. Hedefler.....121
3.1.6.4.4. Uygulamada Karşılaşılan Güçlükler Ve Aksaklıklar.....122

3.1.7. İlköğretim Programlarında Son Durum.....123

BÖLÜM IV SONUÇ VE ÖNERİLER 135
4.1. Sonuçlar 135
4.2. Öneriler 138

EKLER 142
EK 1 İlköğretim Okulları Matematik Dersi Öğretim Programı'nın Kabulü Hakkında 19.1.1990 Tarih ve 153 Sayılı T.T.K. Kararı.....144
EK 2 Ortaokul Üçüncü Sınıf Vatandaşlık Bilgileri Programı'nın Kabulü Hakkında 12.03.1992 Tarih ve 45 Sayılı T.T.K. Kararı.....145
EK 3 İlköğretim Kurumları Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın Kabulü Hakkında 28.07.1992 Tarih ve 200 Sayılı T.T.K. Kararı.....146
EK 4 İlköğretim Resim-İş Dersi Öğretim Programı'nın Kabulü Hakkında 19.09.1992 Tarih ve 287 Sayılı T.T.K. Kararı.....147
EK 5 Ortaokul Vatandaşlık Bilgileri Dersi Programı'nda Yapılan Değişikliklerin Kabulü Hakkında 15.03.1993 Tarih ve 82 Sayılı T.T.K. Kararı.....148
EK 6 İlköğretim Kurumları Müzik Dersi Öğretim Programı'nın Kabulü Hakkında 22.04.1994 Tarih ve 298 Sayılı T.T.K. Kararı.....149
EK 7 İlköğretim Kurumlarının Birinci Kademesindeki Öğretim Programları İle Ders Kitaplarında Yer Alması Gereken "Atatürkçülük İle İlgili Konular"ın Kabulü Hakkında 26.05.1995 Tarih ve 208 sayılı T.T.K. Kararı.....150
EK 8 "Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi" Ders Programı İle İlgili Değişikliklerin Kabulü Hakkında 01.08.1995 Tarih ve 289 Sayılı T.T.K. Kararı.....151
EK 9 İlköğretim Kurumları VI. VII. ve VIII. Sınıflardaki Öğretim Programları İle Ders Kitaplarında Yer Alması Gereken "Atatürkçülük İle İlgili Konular"ın Kabulü Hakkında 21.06.1996 Tarih ve 219 Sayılı T.T.K. Kararı.....152
EK 10 Birleştirilmiş Sınıflı Okulların Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Derslerinin Öğretim Programlarında ve Ders Kitaplarında Yer Alması Gereken "Atatürkçülük İle İlgili Konular"ın Kabulü Hakkında 29.01.1997 Tarih ve10 Sayılı T.T.K. Kararı.....153

EK 11 İlköğretim Okulu Türkçe Eğitimi Yazı Programı'nın Kabulü Hakkında 05.09.1997 Tarih ve 140 sayılı T.T.K. Kararı.....154
EK 12 İlköğretim Okulu VI. ve VIII. Sınıf Trafik ve İlk Yardım Eğitimi Dersi Öğretim Programı'nın Kabulü Hakkında 03.11.1997 Tarih ve 161 Sayılı T.T.K. Kararı.....155
EK 13 İlköğretim Okulu Hayat Bilgisi Programı'nın Kabulü Hakkında 03.12.1997 Tarih ve 161 Sayılı T.T.K. Kararı.....156
EK 14 İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Programı'nın Kabulü Hakkında 02.04.1998 Tarih ve 62 Sayılı T.T.K. Kararı.....157
EK 15 İlköğretim Okulları Seçmeli Dersler Listesi.....158

KAYNAKLAR 159

ŞEKİL VE TABLOLAR

ŞEKİL I Temerküz Şekilleri ve Toplu Öğretim Sistemi 34

TABLO 1 Müfredat Programı (1915) 57

TABLO 2 Erkek İlk Mekteplerinin Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi (1924) 59

TABLO 3 Kız İlk Mekteplerinin Haftalık Ders Dağıtım Çizelgesi (1924) 59

TABLO 4 İlk Mektep Haftalık Ders Programı (1926).....82

TABLO 5 İlkokulların Haftalık Ders Çizelgesi (1936).....86

TABLO 6 Şehir İlkokullarının Haftalık Ders Dağıtım Cetveli (1948).....89

TABLO 7 Köy İlkokullarının Haftalık Ders Dağıtım Cetveli (1948).....90

TABLO 8 Programa Göre Normal Öğretim Yapan İlkokulların Haftalık Ders Süreleri (1968).....95

TABLO 9 Normal Öğretim Yapan Okullarda Günlük Çalışmalar.....96

TABLO 10 Programa Göre Normal Öğretim Yapan İlkokulların Haftalık Çalışma Programı (1968) 97

TABLO 11 Programa Göre Normal Öğretim Yapan İlkokulların Haftalık Çalışma Programı (1968) 98

TABLO 12 Programa Göre Normal Öğretim Yapan İlkokulların Haftalık Çalışma Programı (1968).....98

TABLO 13 Programa Göre Normal Öğretim Yapan İlkokulların Haftalık Çalışma Programı (1968) 99

TABLO 14 Programa Göre Uzun Günlerde Haftalık Ders Günler (1968).....100

TABLO 15 Çift Öğretim Yapan Okullarda (Kısa Günlü Aylar İçin) Günlük Çalışmalar.....101

TABLO 16 Programa Göre Çift Öğretim Yapan İlkokulların Haftalık Çalışma Programı (Uzun Günler) (1968) 102

TABLO 17 Programa Göre Çift Öğretim Yapan İlkokulların Haftalık Çalışma Programı (Uzun Günler) (1968).....102

TABLO 18 Programa Göre Çift Öğretim Yapan İlkokulların Haftalık Çalışma Programı (Uzun Günler) (1968).....103

TABLO 19 Programa Göre Çift Öğretim Yapan İlkokulların Haftalık Çalışma Programı (Uzun Günler) (1968).....103

TABLO 20 Programa Göre Kısa Günlerde Haftalık Ders Süreleri (1968).....104

TABLO 21 Çift Öğretim Yapan Okullarda (Kısa Günlü Aylar İçin) Günlük Çalışmalar.....105

TABLO 22 Çift Öğretim Yapan İlkokulların Haftalık Çalışma Programı (Kısa Günler) (1968) 106

TABLO 23 Çift Öğretim Yapan İlkokulların Haftalık Çalışma Programı (Kısa Günler) (1968) 106

TABLO 24 Çift Öğretim Yapan İlkokulların Haftalık Çalışma Programı (Kısa Günler) (1968) 107

TABLO 25 Birleştirilmiş Sınıflı Okullarda Günlük Çalışmalar.....108

TABLO 26 Bir Öğretmenli ve Birleştirilmiş Beş Sınıflı Okullarda Öğretmenli ve Ödevli Geçecek Derslerin Süreleri (1968).....109

TABLO 27/1 Bir Öğretmenli ve Birleştirilmiş Beş sınıflı Okullara Ait Haftalık Ders Programı (1968) 110

TABLO 27/2 Bir Öğretmenli ve Birleştirilmiş Beş sınıflı Okullara Ait Haftalık Ders Programı (1968) 111

TABLO 28 İki Öğretmenli ve Birleştirilmiş Beş Sınıflı Okullarda Öğretmenli ve Ödevli Geçecek Derslerin Süreleri (1968).....112

TABLO 29/1 İki Öğretmenli ve Birleştirilmiş Beş Sınıflı Okullarda Birleştirilmiş II. III.ve IV.V. Sınıflara Ait Haftalık Ders Programı (1968) 113

TABLO 29/2 İki Öğretmenli ve Birleştirilmiş Beş Sınıflı Okullarda Birleştirilmiş II. III.ve IV.V. Sınıflara Ait Haftalık Ders Programı (1968) 114

TABLO 30 İki Öğretmenli ve Birleştirilmiş Beş Sınıflı Okullarda (I.,II.,III.,IV.,V.)Öğretmenli ve Ödevli Geçecek Derslerin Sürelerini Gösterir Çizelge(1968) 115

TABLO 31/1 İki Öğretmenli ve Birleştirilmiş Beş Sınıflı Okullarda I. II. III. ve IV. V. Sınıflara Ait Haftalık Ders Programı (1968).....116

TABLO 31/2 İki Öğretmenli ve Birleştirilmiş Beş Sınıflı Okullarda I. II. III. ve IV. V. Sınıflara Ait Haftalık Ders Programı (1968) 117

TABLO 32 Üç Öğretmenli ve Birleştirilmiş Beş Sınıflı Okullarda Öğretmenli ve Ödevli Geçecek Derslerin Sürelerini Gösterir Çizelge (1968).....118

TABLO 33/1 Üç Öğretmenli ve Birleştirilmiş Beş Sınıflı Okullarda Birleştirilmiş II. ve III. Sınıflara Ait Haftalık Ders Programı (1968) 119

TABLO 33/2 Üç Öğretmenli ve Birleştirilmiş Beş Sınıflı Okullarda Birleştirilmiş II. ve III. Sınıflara Ait Haftalık Ders Programı (1968) 120

TABLO 34 İlköğretim Okulu Haftalık Ders Çizelgesi (1997) 129

TABLO 35 Norma ve Çift Öğretim yapan İlköğretim Okullarının Kısa ve Uzun Günler Haftalık Çalışma Programı (1997) 130

TABLO 36 Norma ve Çift Öğretim Yapan İlkokulların Kısa ve Uzun Günler Haftalık Çalışma Programı (1997).....131

ÖNSÖZ

Bu araştırmada Cumhuriyet dönemi Türk eğitim sisteminde toplu öğretim uygulamaları, uygulamada karşılaşılan güçlükler ve aksaklıklar irdelenmeye çalışılmıştır. Bu araştırmanın her aşamasında değerli eleştirileriyle beni yönlendiren Sayın hocam ve danışmanım Yard. Doç. Dr. Mehmet Arslan'a, değerli eleştirileriyle katkılarını esirgemeyen Doç. Dr. Ersoy Taşdemici'ye , tezimin oluşmasında yardım ve desteğini gördüğüm değerli meslektaşlarım Dursun Çiçek ve Bülent Söyleyici'ye, kaynak bulma konusunda yardımlarını gördüğüm Prof. Dr. Nizamettin Koç ve Prof. Dr. Cavit Binbaşıoğlu'na, Milli Eğitim Bakanlığı Talim ve Terbiye Dairesi arşiv ve kütüphanesindeki ve diğer kütüphanelerdeki çalışmalarımda yardımlarını gördüğüm tüm alan uzmanı ve görevlilerine, sabır ve anlayışla beni destekleyen AİLEME ve burada adını anamadığım pek çok değerli kişiye sonsuz teşekkürlerimi iletmek istiyorum.

Eylül 1998

Güneş SALI

ÖZET

Bu araştırmada Cumhuriyet dönemi Türk eğitim sistemine toplu öğretim sisteminin girmesiyle uygulamada görülen gelişmeler, karşılaşılan güçlükler ve aksaklıklar irdelenmiştir. Bu amaçla;

1. 1926 öncesi ilkokul programlarının genel görünümü,
2. 1926, 1936, 1948 ve 1968 İlkokul programlarında toplu öğretimin görünümü, bu programlarda ders programı, ders süresi, hedefler, uygulamada karşılaşılan güçlükler ve aksaklıklar,
3. Uygulamadaki son duruma ilişkin veriler belgesel tarama yapılarak elde edilmiştir ve tarihsel sıralama içinde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın bulguları şöyle özetlenebilir:

1. 1926 öncesi ilkokul programlarında toplu öğretim sistemine yer verilmediği, 1926 programı ile ilk kez eğitim sistemimize girdiği; hedeflerin ilk kez belirlendiği bu programda yaparak yaşayarak öğrenme ilkesinin esas alındığı, çocuktan hareket akımından etkilendiği kuramsal olarak söylenebilirse de uygulamada geleneksel tutumdan uzaklaşılamadığı görülmüştür.
2. 1936 programında hedeflerin ve ilkelerin ayrıntılı olarak ilk kez belirlendiği, Atatürk ilkelerinin ilk kez bu programda yer aldığı, çocuğun etkinliğine, ilgi ve ihtiyaçlarına önem veren toplu öğretim esasına dayalı olarak geliştirildiği, ancak 1926 programında gözlenen çok yönlü içerikten uzaklaşılamadığı görülmüştür.
3. 1948 programının, çocuğun etkinliğine, ilgi ve ihtiyaçlarına önem veren toplu öğretim esasına dayalı olarak geliştirildiği, ancak içeriğin çok yüklü olması, okul araç – gereç ve öğretmen sayısındaki yetersizlikler nedeniyle uygulamaya yeterince geçirilemediği görülmüştür.
4. 1968 programında toplu öğretim esasının tüm sınıflar için öngörüldüğü,programın yürütülmesi konusunda öğretmenin daha yetkin

kılındığı, çağdaş program geliştirme anlayışına daha çok yaklaşıldığı görülmüştür.

5. X. Milli Eğitim Şurasından XV. Milli Eğitim Şurasına kadar tartışılan Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu İlköğretimin 1971 – 1972 öğretim yılında pilot uygulamasının başlatıldığı, 1739 Sayılı Yasa ile ilkesinin kabul edildiği 4306 Sayılı Yasa ile uygulamanın yasal adının konularak tüm öğrencileri kapsamasının sağlandığı, ilköğretimin 6. 7. ve 8. sınıflarında da toplu öğretim esasının benimsendiği görülmüştür.

6. Öğretmenlerin toplu öğretimin niteliğini yeterince bilmemeleri, gereğine inanmamaları, imkanların yetersizliği, basılı eğitim araçlarına gereğinden fazla yer verilmesi toplu öğretim sisteminin uygulamaya tam anlamıyla geçirilememesinin önemli engelleri olarak görülmüştür.

SUMMARY

At this work, new the application methods, the difficulties and problems of the Republican Türkish education system that incorporated the collective education system have been analysed.

For his aim the following fields were assessed.

1. The general position of the pre – 1926 Primary School Programs,
2. The general position of 1926, 1936, 1948 and 1968 Primary School Programs, the course programs, the course durations, aims and the difficulties and problems that have been encountered.
3. The latest application results were obtained through documentary researches and they are listed according to the historical classification.

The results of the work was summarised as follows:

1. In the pre- 1926 Primary School Programs the collective education system was not included. At the 1926 Program, for first time, the global education system was included and the aims were clarified. Although, the concept of the learning through application and living was theoretically accepted and the system was influenced by the child-centered approach, it was observed that the system did not differ from from the traditional applications.
2. At the 1936 programme the aims and principles have been for the first time put formad in details and the principle of Atatürk also has (for the first time) been included. The development of the programme has been based on the collective education system that preserves a rola for the needs, attention and involvoment of child. However it has been obsorved that this programme did not differ much from the diverse contets of 1926 programme.

3. The development of 1948 Program was based on the involvement and needs of Child. But, bicause of the intensity of the Program and the insufficiencies in education aids and number of teachers, the Program was not table to put in practice.

4. The 1968 Program offered the application of global education system for all classes, the involvement of the teachers for the application of the program was encouraged and a modern education system concept was accepted.

5. The Eight Year Compulsory Education System that was depated from 10 th to 15 th National Education Councils was started as a test case at the 1971 – 1972 education term. The education system was accepted whit the Law numbered 1739. Whit the Law numbered 4306, the system was put in application and the 6 th ,7 th and 8 th classes of the primary Education Systems was incorporated into collective education.

6. The lack of information of teachers on the merits of collective education, the insufficiency of means and the excessive use of printed education tools were observed as the main obstacles against the application of collective education.

BÖLÜM I

A GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın önemi, araştırmanın amacı, sayıltılar, sınırlılıklar, tanımlar ve kısaltmalar üzerinde durulmuştur.

1.A.1. Problem Durumu

Eğitim günümüze değin çeşitli yazarlar tarafından tanımlana gelmiştir. Bu tanımlardaki ortak nokta eğitimin bir süreç olmaktan çok, uzak hedefi yansıtmasıdır. 1900'lü yıllarda J. Dewey, eğitimin yaşantıyı yeniden inşa etme yoluyla "yetiştirme" olduğunu vurgulamış ve eğitimi uzak hedefin bir yansıması olmaktan kurtararak Tyler'ın belirtmiş olduğu gibi bir "değiştirme süreci" olduğu görüşünü ortaya atmıştır (Ertürk, 1994: 11-13).

Eğitim olgusu insanın varoluşuna dayanmakla birlikte rasyonel süreçler doğrultusunda gerçekleştirilen eğitim yalnızca uygulamaya yönelik bir kavram olarak algılanırken, son yüzyıllarda özellikle davranış bilimlerinden elde edilen bulgular, bireyin yetiştirilmesindeki tutumların değişmesine neden olmuş, bu değişmeler de eğitimde plan ve program unsuruna önem kazandırmıştır (Varış, 1978: 36). Eğitimde istenilen sonuçlara ulaşmanın en etkili yollarından birisi, bilim ve teknolojide meydana gelen değişme ve gelişmelere paralel olarak eğitim programlarının da sürekli olarak gelişmesini sağlamaktır.

Program geliştirme, eğitim programının amaç, içerik, öğrenme-öğretme süreci ve değerlendirme öğeleri arasındaki dinamik ilişkiler bütünü olarak tanımlanabilir. Diğer bir tanıma göre program geliştirme; programın kapsadığı amaçların sağlıklı ve etkin bir şekilde saptanması ve gerçekleşmesi için faydalanılan esasları, prensipleri (teori) ve faaliyetleri (uygulama) operasyonel anlamda ele alan bir çalışmadır (Varış,1988:21). Program geliştirme faaliyetleri,ya ortaya çıkan yeni bir ihtiyacı karşılamak ya da mevcut uygulamaların yetersiz görülmesi ve yeni bir seçenek sunulması amacıyla yürütülür.

Toplu öğretim kavramı, bir program sorunu olarak yüzyılımızın başında önem

kazanmaya başlamıştır. Çeşitli adlar altında geliştirilmiş olan toplu öğretim sistemleri, okulda eğitim-öğretim etkinliklerine konu oluşturan çeşitli bilgiler aracılığı ile, öğrenciye kazandırılacak bilgi, beceri ve alışkanlıklar arasında birlik ve ahenk oluşturmayı, öğrenciye verilecek bilgiyi dağınıklıktan kurtarıp toplamayı, öğrenciye kazandırılacak bilgi, beceri ve alışkanlıkları, onların biyolojik ilgilerine uydurmayı, bütün bilgi, beceri ve alışkanlıkları genel yaşamsal ihtiyaçlara uygun olarak vermeyi, çocuk ruhu üzerinde toplu ve bütün halinde etki yapmayı amaç edinmişlerdir. Bu amaçların gerçekleştirilmesi için, eğitim-öğretimin içeriği ile programın özel bir seçme ve sıralama gözetilerek alınması ve bunların işlenmesi sırasında öğretim süresinin bu duruma göre bölünmesi ve dağıtılması gerekmiştir. Bu gereklilik hemen bütün toplu öğretim sistemlerinde daha özel nitelikte birer yeni eğitim programı gerektirmiş ve haftalık ders programını altüst etmiş, öğretim yöntemlerinde alışılagelmiş yöntemleri yıkmış, yerlerine yeni hareket biçimlerini koymuştur (Aytuna, 1936/a: 53-54).

Bir program sorunu olan "toplu öğretim"in başarılı olabilmesi, dikkatli, iyi düşünülmüş ve bilimsel esaslara göre oluşturulacak bir program hazırlanmasını gerektirmektedir. Toplu öğretimde en tipik sorunlardan biri, toplu öğretim programına ne gibi birleştirici ya da toplayıcı sorunların alınacağıdır. Bu sorun uygulamada görülen çeşitli adlar altındaki toplu öğretim sistemlerinde, ilgili eğitimcilerin anlayışlarına, ülke ve çevrenin içinde bulunduğu koşullara, programı yapılacak okulun öğrenim düzeyine bağlı olarak değişmektedir (Aytuna,1936/a: 56-57). Bu bağlamda araştırmanın problem cümlesi şu şekilde özetlenmiştir.

1.A.2. Problem Cümlesi

Cumhuriyet dönemi Türk Eğitim Sistemi'ne toplu öğretim sisteminin girmesiyle uygulamada görülen gelişmeler, karşılaşılan güçlükler ve aksaklıklar nelerdir?

Bu ana problemi yoklamak üzere aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

1.A.2.1. Alt Problemler

Tarihi ve betimsel bir araştırma olması nedeni ile bu araştırmada denence kurulmamış, aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır.

I. 1926 öncesi ilkokul programlarının genel görünümü nedir?

II. 1926 ilkokul programında toplu öğretim sisteminin görünümü nedir?

III. 1936 ilkokul programında toplu öğretim sisteminin görünümü nedir?

IV. 1948 ilkokul programında toplu öğretim sisteminin görünümü nedir?

V. 1968 ilkokul programında toplu öğretim sisteminin görünümü nedir?

VI. 1926, 1936, 1948 ve 1968 ilkokul programlarında ders programı, ders süresi, hedefler, uygulamada karşılaşılan güçlükler ve aksaklıklar nelerdir?

VII. İlköğretim programlarında son durum nedir?

1.A.3. Araştırmanın Önemi

Günümüzde toplumların siyasal, sosyal ve ekonomik açıdan gelişmişlik göstergesi, eğitimlerinin düzeyi ve niteliği ile bağlantılıdır. Bu, toplumların kalkınma, gelişme ve ilerlemelerinde insan faktörünün öneminden kaynaklanmaktadır. Bir ülkenin sahip olduğu insan kaynaklarının nitelik ve nicelik yönünden yetiştirilmesinin temelini teşkil eden ilköğretim, Türkiye'nin pek çok sorunu arasında en ön sırada yer almaktadır. Bu sorunun çözümü için ilk öğretimimizi, gelişen ve değişen dünya koşullarına çağdaş bir yapı ve anlayışa kavuşturmak gerekmektedir.

Sorunun çözümünde gerçekçi bir yol izleyebilmek ve gelecekle ilgili sağlıklı kararlar almak için geçmişi doğru yorumlamak ön koşuldur. Cumhuriyet dönemi Türk eğitim sistemine Toplu Öğretim uygulamalarının hangi etkenler sonucu girdiğinin, uygulamadaki gelişmelerin, karşılaşılan aksaklıkların ve sorunların analizi ve yorumlanması,bu alandaki boşluğu doldurabileceği gibi, ilköğretimde yeniden yapılanma çalışmalarına büyük ölçüde ışık tutacaktır.

1.A.4. Araştırmanın Amacı

1. 1926 öncesi ilkokul programlarının genel görünümünü betimlemek,

2. Toplu öğretim sisteminin 1926, 1936, 1948 ve 1968 programlarındaki görünümünü betimlemek,

3. 1926, 1936, 1948 ve 1968 ilkokul programlarını ders programı, ders süresi ve

hedefler ve uygulamada karşılaşılan güçlükler ve aksaklıklar yönünden değerlendirmek,

4. İlköğretim programlarında son durumu betimlemek,

5. Elde edilen görüşlerin ışığında bugünkü ve gelecekteki program geliştirme çalışmalarına katkıda bulunacak önerilerde bulunmaktır.

1.A.5. Sayıltılar

Bu araştırma, belgelere dayalı betimsel bir araştırma türü olduğundan, "araştırmada kullanılan kaynakların ve belgelerin güvenilir kabul edileceği" sayıltısına dayanmaktadır. Bu nedenle, belgelerin güvenirliği ve geçerliği, belgelerin yasal kaynaklı olup olmadığı ve nesnel görüş taşıyıp taşımadıkları hususları göz önünde tutulmuştur.

1.A.6. Sınırlılıklar

1. Bu araştırma, Cumhuriyet dönemi Türk Eğitim Sisteminde 1926 öncesi ilkokul programları, ilkokul programının gelişmesinde önemli aşamalar olarak kabul edilen 1926, 1936, 1948, 1968 ilkokul programları ve ilköğretim programlarında son durum ile sınırlıdır.

2. Kullanılan yöntem, teknik ve araçların yapısından doğan sınırlılıklar, bu araştırma için de geçerlidir.

1.A.7. Tanımlar

Daimicilik : Genel olarak insanın, toplumun ve yaşamın değişmez bazı temel yönleri, gerçekleri bulunduğunu, bu öz ya da yönlerin hep aynı kaldığını savunan öğreti (Cevizci,1997: 163).

Entellektualizm : Zihni, bilginin ve aksiyonun tek prensibi ve rehberi kabul eden felsefi doktrin (Bolay,1996: 458).

İrrasyonalizm : (Usaaykırılık) Usun yerine sezgiyi, varolmayı, iradeyi koymaya çalışan, insanın bilme gücünü yadsıyan öğreti (Hançerlioğlu, 1996: 430).

İndividualizm : (Bireycilik) Sosyolojik, ontolojik, metodolojik, siyasi, zihni v.b. çeşitli açılardan bireyi üstün tutan dünya görüşü (a.g.k.: 37).

Kollektivizm : Bireyciliğin tam karşısında yer alan ve liberalizmden uzaklaşarak, genel bir sosyal gelişme çizgisi, ekonomik bir reform programı, insanlık için ütopik bir düzen ve otoriteye dayalı bir toplumsal denetim mekanizması geliştiren ortaklaşacılık düşüncesine; üretim araçlarının bölgesel, ulusal ya da evrensel düzeyde ortaklaşa kullanılmasını amaçlayan iktisat sistemi (Cevizcioğlu, 1997: 417).

Materyalizm : Her türlü gerçekliğin –yalnızca nesnel değil, ruhsal ve tinsel olan gerçekliğin de- özünü ve temelini özdekte gören, özdekten başka hiçbir tözün bulunmadığını öne süren dünya görüşü (Akarsu,1987: 144).

Pzitivizm : (Olguculuk) Araştırmalarını olgulara, gerçeklere dayayan, fizikötesi açıklamaları kuramsal olarak olanaksız, kılgılı olarak yararsız gören; deneyle denetlenmeyen soruları sözde soru olarak niteleyen felsefe doğrultusu (a.g.k.:136).

Pragmatizm : Amerikan filozofu W. James tarafından geliştirilen ve her şeyden önce, başta entelektüel problemler olmak üzere, çeşitli problemleri çözmek için ortaya konan bir yöntemden; insan tarafından kazanılan çeşitli bilgi türlerine ilişkin bir kuramdan ve nihayet, evrenle ilgili belli bir metafizik görüşten oluşan öğreti (Cevizci, 1997: 568). Dar anlamda XIX. Yüzyılda ve XX. Yüzyılın başında Amerika ve İngiltere'de ortaya çıkan, Ahlak felsefesi bakımından yararcılıkla, bilgi kuramı bakımından araççılıkla özdeş olan düşünce doğrultusu (Akarsu, 1987: 151).

Sosyalizm : En geniş anlamda, insanların birlikte yaşayışlarında toplumsal adaletin sağlanması için gösterilen çaba (a.g.k.:151).

Utilitarizm : Yararlı olanı töresel gerçeğin ölçütü yapan bilimdışı öğreti (Hançerlioğlu,1996: 452).

Mihver : Eksen, durduğu yerde dönmekte olan bir şeyin, etrafında döndüğü varsayılan doğru çizgi.

Temerküz : Merkez tutma, toplanma, birikme, yığılma.

1.A.8. Kısaltmalar

T.B.M.M.: Türkiye Büyük Millet Meclisi

M.E.B. : Milli Eğitim Bakanlığı

M.E.Ş. : Milli Eğitim Şurası

T.T.K. : Talim ve Terbiye Kurulu

T.T.D. : Talim ve Terbiye Dairesi

T.D. : Tebliğler Dergisi

B YÖNTEM

Bu bölümde, araştırmanın türü, araştırma için belirlenen evren ve örneklem, verilerin elde edilmesi, düzenlenmesi ve analizi, ilgili yayın ve araştırmalar üzerinde durulmuştur.

1.B.1. Araştırmanın Türü

Bu araştırma, belgelere dayanarak Cumhuriyet dönemi Türk Eğitim Sisteminde toplu öğretim uygulamalarına ait, özellikle geçmişteki olay ve olguları ele alıp oldukları gibi incelemeye yönelik tarihsel bir araştırma türüdür. Belirli zaman dilimleri içinde meydana gelen olay ve olguları belgelerle ve aynen ortaya koymaya yöneliktir. Bu çalışma, yapılan incelemeler sonucunda belirli saptamalar yapılacağı için de betimsel bir araştırma türü sayılabilir.

1.B.2. Evren ve Örneklem

Bu araştırmada, Cumhuriyet dönemi ilkokul programları, programlarla ilgili raporlar, Talim ve Terbiye Kurulu Kararları, Tebliğler Dergileri, diğer yazılı kaynaklar evren; 1926 öncesi ilkokul programları, 1926, 1936, 1948 ve 1968 ilkokul programları, uygulamada olan son ilköğretim programı, bu programlarla ilgili konuyu açıklığa ka-

vuşturacak önemli kararlar, raporlar ve yazılı kaynaklar örneklem kabul edilmiştir.

1.B.3. Bilgilerin Toplanması

Ankara'da bulunan üniversitelerin kütüphanelerinde, Talim ve Terbiye Kurulu arşivinde ve kütüphanesinde, Yayımlar Dairesi Kütüphanesinde, Milli Kütüphanede ve Yükseköğretim Kurulu Dökümantasyon Merkezinde genel bir literatür taraması yapılmıştır.

1.B.4. Verilerin Toplanması

Araştırmada, belgesel nitelikteki alt problemler için gerekli bilgilerin elde edilmesinde;

1. İlkokul Programları
2. Milli Eğitim Şura Kararları
3. Talim ve Terbiye Kurulu Kararları
4. Tebliğler Dergileri ve Raporlar
5. Konu ve ilgili diğer yazılı kaynaklar taranmıştır.

1.B.5. Verilerin Düzenlenmesi

Bilgilerin elde edilmesi kısmında belirtilen yerlerde bulunan evreni oluşturabilecek tüm dökümanlar gözden geçirildikten sonra alt problemlere ilişkin kaynaklardan örneklem olabilecekler taranıp;

a- Tarih sırasına

b- Konuya ilişkin

c-Karşılaştırmaya elverişli olup olmadığına göre düzenlenmiştir.

1.B.6. İlgili Yayın ve Araştırmalar

Yapılan inceleme ve taramalardan, Cumhuriyet Dönemi Türk Eğitim Sisteminde toplu öğretim uygulamasını bütünüyle sistemli bir biçimde betimleyen araştırmaların yapılmadığı anlaşılmıştır. Konuyla ilgili - sınırlı ve dolaylı da olsa - araştırmaların en önemlilerine ilişkin olarak şu saptamalar yapılmıştır:

Özçelik (1970) tarafından yapılan araştırmada, öğrenim malzemesi bakımından 1968 İlkokul Programında görülen esasların Ankara merkez ilkokulları ikinci devre sınıflarındaki mevcut uygulamalarda gerçekleşme derecesini ve bu sonucun meydana gelmesinde rol oynayan etmenleri ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

Doğan (1971) tarafından, VIII. Milli Eğitim Şurasında kabul edilen ilkelerin varolan ortaöğretim sistemine uygulanabilirliğini araştırmak üzere oluşturulan ve bugün ki sisteme geçişte rehberlik edebilecek ilkeleri belirleyen çalışmalarda ortaöğretime yeni getirilen kavramlarla geleneksel uygulama arasında ne dereceye kadar ilişki bulunduğu açıklığa kavuşturulmuştur.

Asarkaya (1981) tarafından yapılan araştırmada, Toplu Fen Programı ile Fen Bilgisi Programının ortaokul öğrencilerinin fen tutumları üzerindeki etkisi incelenerek duyuşsal alandaki eksiğe katkıda bulunmak, ülkemizde yapılan bir fen programı denemesinin değerlendirilmesine katkıda bulunmak amaçlanmıştır.

Kara (1989) tarafından yapılan araştırmada ilkokulların IV. ve V. sınıflarında, öğretmenlerin ve ilköğretim müfettişlerinin küme çalışma yönteminin uygulanmasına ilişkin görüşlerinin ortaya çıkarılması amaçlanmıştır

Taşpolatoğlu (1993) tarafından yapılan araştırmada Cumhuriyetten günümüze kadar Türk Eğitim Sisteminde program geliştirme çalışmalarındaki değişme ve gelişmelerin ortaya konması ve Türk Eğitim Sistemi için önerilebilecek bir eğitim programının özelliklerinin ve temel ögelerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.

Uçar (1995) tarafından yapılan araştırmada Cumhuriyet dönemi ilkokul programlarındaki değişme ve gelişmelerin derslerin özel ve genel hedefleri, içeriği, eğitim ve sınama durumları, haftalık ders saati süreleri açısından ortaya çıkarılması amaçlanmıştır.

Binbaşıoğlu (1994), "Türkiye'de Toplu Öğretim Anlayışının ve Uygulamala-

rının Tarihsel Gelişimi" adlı makalesinde toplu öğretim sisteminin gelişimini, niteliğini, bu sistemi gerekli kılan nedenleri, sistemin bazı ülkelerdeki uygulamalarını, bizdeki toplu öğretim sistemini tanıtmaya ve geliştirmeye yönelik çalışmaları, ilköğretim ve ortaöğretim sistemimizdeki toplu öğretim uygulamalarını özetlemiştir.

Türk Eğitim Derneğince - ilki 1977'de olmak üzere - her yıl düzenlenen eğitim toplantılarından, 25 – 26 Mayıs 1995 de yapılan XIII. Eğitim Toplantısında sunulan bildirilerin ve paneldeki görüşlerin redaksiyonu sonucunda anılan derneğin Bilim Eserleri Dizisinde yayınlanan eser, "İlköğretim Okullarında Sosyal Bilgiler ve Sorunları" adını taşımaktadır.

24 – 28 Eylül 1990 tarihleri arasında düzenlenen Eğitim Bilimleri I. Kongresi'nde, konumuzla - dolaylı da olsa - ilgili bildirilere yer verilmiştir:

Etika (1990), "Dewey Raporu ve Güzel Sanatlar İle Bağlantısı" konulu bildirisinde 1924'de Milli Eğitim Bakanlığı'nın çağrılısı olarak ülkemize gelen J. Dewey'nin vermiş olduğu raporu özetleyerek, Dewey Raporu' nun yalnızca Güzel Sanatlar Eğitimi ile bağlantısını ele almıştır.

Çağlar (1990), 'İlkokul IV. ve V. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programı Üzerine Bazı Görüşler' konulu bildirisinde, bir sosyal kontrol aracı,ideoloji taşıyıcı ve çocuğun çevresi ve ihtiyaçlarıyla ilgili çeşitli sosyal bilim dallarının kapsamına giren, bazı temel bilgileri öğrenciye kazandırmayı amaçlayan bir kaynak olarak İlkokul Programını (1990) sosyolojik açıdan irdelemiş, bu programda gerek konuların seçiminde gerekse bu programın bir sosyal kontrol ve yönlendirme aracı olarak kullanılmasında sosyoloji biliminin verilerinin yeterince değerlendirilemediğine işaret etmiştir. 1990 – 1991 eğitim öğretim yılında uygulamaya konulan İlkokul IV. ve V. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı üzerinde yoğunlaşmış, bu noktadan yola çıkarak 1968 İlkokul Programı ile ilgili düşüncelerini dile getirmiştir. Burada irdelemeye çalıştığı asıl husus bütün programların altındaki bilgi yükleyici zihniyettir. Söz konusu programda içerik ile ilkelerin birbiri ile bağdaşmadığını dile getirerek, iki mihver dersten biri olan Sosyal Bilgiler dersi ünitelerinin ne kendi içinde ne ifade ve beceri derslerinin konularıyla ne de diğer mihver ders olan Fen Bilgisi konularıyla bir tutarlılığı ve paralelliği olmadığını, bu açıdan bakıldığında toplu öğretim ilkesinin teoride kaldığını belirtmiştir.

Demirel (1990) "Türkiye'de Program Geliştirme Uygulamaları" konulu bildirisinde, Türkiye'deki program geliştirme çalışmalarını Cumhuriyet döneminden günümüze kadar incelemiş, ilgili literatürü tarayarak program geliştirme modelleri üzerinde inceleme yapmış ve Türk Milli Eğitimi için geçerli olabilecek bir program modeline öneriler sunmuştur.

1975'de düzenlenen TÜBİTAK V. Bilim Kongresi'nde, konumuzla – dolaylı da olsa - ilgili BAYG (Bilim Adamı Yetiştirme Grubu) Tebliğleri yer almaktadır:

Turgut (1975),"Bilim Adamı Yetiştirmede Birleştirilmiş Fen Programlarının Rolü" konulu bildirisinde, fen dersleri öğretiminde 'birleştirilmiş fen' adıyla bilinen yaklaşımları temel nitelikleriyle özetlemiş; böyle programların bilim adamı yetiştirmede ne sağlayabileceğini tartışmış; sonuç olarak memleketimizde fen öğretimini geliştirme çabaları içerisinde birleştirilmiş fen programlarına yer verme gereği üzerinde durmuştur.

Çilenti (1975), "İlköğretim Seviyesinde Fen Eğitimini Geliştirmede Eğitim Teknolojisinin Yeri" konulu bildirisinde eğitim teknolojisi, eğitim teknolojisi ve öğretmen, iletişim ve öğrenme süreçleri ile eğitim teknolojisi arasındaki ilişki, fen biliminin gelişimi ve ilköğretimde fen eğitimi konularını irdelemiş, yeni gelişmeler karşısında ülkemizde ilköğretimdeki fen eğitiminin aksaklıkları ve sorunlarını dile getirmiş ve sorunların çözümlenmesi için neler yapılması gerektiğini sıralamıştır.

Özinönü (1975), 'Türk Ortaöğretimi Fen Müfredatında Değişme ve Eğilimler' konulu tebliğinde ortaöğretimimiz fen müfredatının değişik tarihsel aşamada nasıl şekillendiğini ortaya koymuştur.

Altınkanat (1958) "Yaparak Öğrenme Metodu" adlı eserinde, Toplu Öğretim Sisteminin tarihsel gelişimini incelemiş, bu sistemin bizde uygulanabileceği şartlara ilişkin görüşleri ortaya koymak üzere Kayseri'de yapılmış bir anket uygulamasının sonuçları ile ankete katılanlarca uygulanmış hazırlık planları ve grup raporlarına ait örnekler vermiştir. Yazar ayrıca, Toplu Öğretim anlayışı çerçevesinde 1926, 1936 ve 1948 İlkokul Programlarını kısaca değerlendirmiştir.

BÖLÜM II

TOPLU ÖĞRETİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ

2.1. Toplu Öğretim Sisteminin Gelişimi

Toplu öğretim kavramı, bir eğitim programı olarak yüzyılımızın başında önem kazanmış olmakla birlikte, eğitim tarihinin her devrinde ve çeşitli biçimlerde kendini göstermiştir (Hesapçıoğlu, 1994: 118). Toplu öğretim fikrini ilk kez ortaya atan Antik Çağ filozofları olmuştur. Bunların başında Platon (M.Ö. 427-347) gelmektedir. Platon, zamanında okutulan bütün ilim ve fenlerle, güzel sanatlar arasında bir ahenk ve birlik kurulmasını istemiş, ancak böyle toplu ve ahenkli eğitim öğretim şartları içinde geliştirilecek gençlerin gelişme ve ilerleme gösterebileceklerini savunmuştur (Aytuna,1936/a: 8).

Yine Antik Roma'da Cicero (M.Ö. 106-43), okulda bütün ilim ve fenlerin birleştirilmesini, Quantilianus (M.Ö. 35-96) ise ilim ve fenlerin kapalı bir daire içinde öğretimini savunmuştur (a. g. k.: 8).

Ortaçağda toplu öğretim düşüncesinin Hıristiyan ve İslam dünyasında açıkça uygulandığı görülmektedir. Nitekim bu çağda kilise okullarındaki eğitimciler ile, İslam medreseleri müderrisleri bütün ilim ve fenleri, hatta felsefe ve riyaziyeyi de diniyat ve ilahiyat etrafında toplamışlar, geniş bir temerküz yapmışlar ve adeta toplu öğretim esasına göre ders okutmuşlardır (a. g. k.: 9).

XIV. yüzyıldan XVI. yüzyıla kadar devam eden 200 yıllık Hümanizm çağında, yaşayış ve ilmi anlayışta büyük değişiklikler olmuştur. Özellikle Hindistan yolunun keşfi, Amerika'nın bulunması, milletlerin sosyal, kültürel ve ekonomik ilişkilerini geliştirmiş ve daima faal halde bulunan bir topluluk doğmuştur. Bu topluluğun aramak, yapmak ihtiyacı, öğretimi etkilemiştir. "Yaparak Öğrenme" yoluna gitmek, zorunlu bir ihtiyaç haline gelmiştir. Bu dönemde, Ortaçağ felsefesinin de dinin baskısından kurtulmasıyla birlikte, insanların zihni faaliyet göstermeleri için geniş alanlar ve imkanlar açılmıştır (Altınkanat, 1958:11).

Bu bakımdan, felsefi görüş de "Yaparak Öğrenme"ye doğru yönelerek, Rönesans'a hazırlık teşkil etmiştir. Böylece, Hümanistlerin edebiyat ve sanat alanındaki faaliyetleri, okul ve öğretim anlayışında beliren yaparak, arayarak ve inceleyerek öğrenme-

ye bir kat daha önem kazandırmıştır (a.g.k.:12).

İtalya'da Hümanist eğitimci M. Vejio (1406-1458), aktif öğrenme konusunda şunları söylemektedir: "Öğretimde, öğrencinin aktifliği zorunlu ve şarttır. Okul ve öğretim, öğrencilerin ferdiyetine aykırı hiçbir şey yapamaz. Yapmak istese de sonuç alamaz, başarı sağlayamaz, çocuğun mizacına ve yeteneklerine aykırı olan bütün gayretler ve etkiler, onun tabiatında (ruhunda) hiç bir iz bırakmaz, onun ruhunda kök salamaz. Çocuğun ilgi ve yetenekleri, doğal gelişim seyrini izler" (a. g. k.:12).

Alman Hümanist eğitimci D. Erasmus (1467-1536)'a göre, öğretimde her şey arzu ve istekle yapılmalı, çocuklara öğretilecekler, onların doğalarına, ilgi ve yeteneklerine uygun olmalıdır. Aksi halde, yeni bilgiler zorla öğretilecek olursa kısa sürede unutulur. Bilgilerin unutulmaması için, çocukların doğalarına uygun olması, isteklerine ve ilgilerine aykırı olmaması gerekir (a.g.k.:12).

Fransız hümanist eğitimci M. Montaigne (1533-1592)'e göre, eğitimin başlıca hedefi; "Çocuğu bilgiç yapmak değil, onun iradesini işletmek, muhakemesini geliştirmek olmalıdır. Yani, çocuğu fenalık yapmayacak bir hale getirmek değil, fenalık yapmak elinde olduğu halde, fenalık yapmayı istemeyecek bir ahlaki olgunluğa eriştirmek olmalıdır" (a.g. k.:13).

Metot çağında J. A. Comenius (1592-1670) eğitim ve öğretimde bütün ilim ve fenlerin toplayıcı bir ilim ve fen etrafında dizilmesini ve bir öğretmen tarafından okutulmasını savunmuştur. Comenius bu temerküz fikrini açtığı okullar için hazırladığı programlarda ortaya koymuştur (Aytuna, 1936/a: 10).

Ayrıca Comenius, Hümanistler tarafından ileri sürülen fikirleri yeterli görmeyerek, "Okullarda bize yalnız başkalarının gözüyle görmeyi, başkalarının aklıyla düşünmeyi öğretiyorlar. Bize derecikleri takip ederek kaynağa erişmeyi tavsiye ediyorlar, fakat dereleri takip etme cesaretini ve imkanlarını vermiyorlar..." demiştir. Bunun yanında öğretmeni bir tarım işçisine benzeten Comenius, "Gençlerin eğitim ve öğretimi ile uğraşanlara düşen görev, tohumları usulüne uygun olarak toprağa atmak ve bu Tanrı vergisi varlığı, özen ile sulamaktan ibarettir" (Altınkanat,1958:13).

Aydınlanma döneminde İngiliz eğitimci J. Locke (1632-1704) aktif öğretim anlayışında yeni görüşlerle ortaya çıkmıştır. Locke'a göre, öğrencinin doğal eğilimleri (ilgi

ve yetenekleri) Hümanistlerin zannettikleri gibi değiştirilemez. Bunları değiştirmekle değil, geliştirmekle meşgul olunmalıdır. Öğrencilerin doğal eğilimleri ile öğretmenlerin eğitim ve öğretim hedefleri, aynı yöne yöneltilmelidir. Bu taktirde, öğretmenin çocuk tabiatını zorlamasına, çocuğun ilgi ve yeteneklerinin yönünü değiştirmek gibi sonuçsuz bir çaba sarf etmesine gerek kalmayacaktır. Öğretim, öğrencilerin bilgi ve beceri elde etmek konusundaki ilgi ve isteklerine bağlı bir iş haline gelecektir. Yani öğretim, öğrencilerin içinden gelecek bir serbest çalışma duygusuna dayanacaktır. Bu duygu, ayrıca öğrencilerin ebeveynlerinin gösterecekleri itimattan doğacak bir haz duygusuyla daha anlamlı olacak, toplum da aynı duygu ve düşüncelerle öğrencileri faal olmaya teşvik edecektir (a. g. k.:14).

Fransız aydınlanmacı J.J.Rousseau (1712-1778), eğitim öğretimi hayata ve çocuğun ihtiyaçlarına bağlamak istemiştir. Ona göre, çocuğun en yakın çevresi, bilgi ve becerileri toplayacağı ilk kitaptır. Birçok kitaplara dağıtılmış olan bilgiler birbirine yaklaştırılmalı, incelenmesi kolay ve çocukların kendiliğinden ortaya çıkan ilgilerine cevap veren genel bir ilim veya fen halinde "birleştirilmeli"dir. Genel olan bu ilim veya fen, insana özgü en temel ruhsal ve fiziksel ihtiyaçları canlı bir şekilde ortaya koymalı, bu ihtiyaçları karşılamaya yarayacak araçları göstermelidir (Aytuna,1936/a:10).

Rousseau'ya göre amaç çocuğa bilgi vermek değil, ihtiyaç halinde bu bilgiyi kendi kendine elde etmeyi öğretmektir. Onun eğitim anlayışında esas prensip, çocuğun kendi emeği ile kendisini yetiştirmesidir (Altınkanat, 1958:15).

Alman aydınlanmacı J.B.Basedow (1723-1790), eğitimin tabiata uygun olmasını, çocukta mevcut kuvvetlerin işletilmesini ve geliştirilmesini ilk planda dikkate almıştır. Bu itibarla Filantropist (insan sevgisine dayalı) eğitimin de esası, kendi emeği ile kendini geliştirmektir (a.g.k:15).

Yine Alman aydınlanmacı Chr. G. Salzmann (1744-1811), dahil olduğu Philantropların bu anlayışıyla, aynı zamanda çocukların toplumsal eğitimine hizmet edeceğini ve onlarda sorumluluk duygusu uyandıracağını söylemektedir. Salzmann, "Etkinlik yönsemesi, genç makineye (öğrenciye) Tanrı'nın yerleştirdiği çelik bir zemberektir" değişiyle aktifliği ifade etmiştir. Philantroplara (insan sevenler) göre bir eğitim öğretim prensibi ve ders zümresi olarak iş;

- Çocuğun faal olma eğilimini tatmin eder.

- Çocuklar bu suretle kendilerini daha mutlu hissederler.
- Birçok kuvvetin geliştirilmesine imkan sağlanmış olur (a.g.k.:16).

Alman Klasik İdealistlerinden I. Kant (1724-1804)'a göre, "insanın ruhsal kuvvetleri, kendisinden yapmasını istediğimiz şeyi bizzat kendisi yaptığı zaman, en iyi şekilde beslenmiş ve eğitilmiş olur". Örneğin; "gramer kurallarını öğrenmek isteyen, bunu alıştırmalarla en iyi şekilde öğrenebilir. İnsan kendi kendisine öğrendiği bir şeyi en iyi şekilde öğrenmiş ve benimsemiş olur" demekle kendi kendine öğrenmenin değerini, aktif öğretimin önemini belirtmektedir (a.g.k.:16).

Yine Alman idealistlerden J.G. Fichte (1762-1814), kendi emeği ile kendini geliştirme fikrini metafizik ve epistemolojik esaslara dayanarak radikal bir şekilde uygulamıştır. Fichte, çocuk psikolojisin uygun bir çalışma yeri haline getirilemeyen okulların sun'i ve boğucu müesseseler olarak değil, bizatihi faaliyet ile geliştirilebileceğini söylemektedir (a.g.k:17).

Endüstrileşme dönemi eğitimcilerinden J.H. Pestalozzi, Rousseau'nun toplu öğretim hakkındaki görüşlerini daha doğru anlamış ve uygulamıştır. Pestalozzi, eğitim öğretimin yalnız çeşitli alanlarını birleştirmekle yetinmeyip, bu bilgi alanlarını çocuğun ihtiyaçları ve ilgileriyle birleştirmek istemektedir. O'na göre eğitim saat ile ya da kitap ile sınırlandırılmamalıdır (Aytuna, 1936/a:12).

Pestalozzi, eğitim ve öğretimde her türlü verbalizmin karşısındadır. Her şey, hayattan ve hayatla ilgisi gözetilerek öğrenilmelidir. Eğitim öğretimde hiç kitap kullanılmamalı, yahut çok az kitap kullanılmalıdır. Çocuk için en iyi kitap; onun dışında değil, kendisindedir. Çocuk okumaktan çok, faaliyet göstermeye eğilimlidir. Ona öğretmek istediğimiz bilgiyi, çocuk; kendi ufkuna giren eşyadan ve içinde yaşadığı çevreden toplayacaktır (a.g.k.:13).

İlköğretim yıllarında bütün bilgiler birbirine bağlanmalı ve birleştirilip adeta bir hamur haline getirilerek verilmelidir. Bu bilgiler daha sonraki eğitim öğretimin üzerine kurulacağı temeli teşkil etmelidir. Daha sonra gençlik devresinde eğitim öğretim ayrı ilim ve fenlere ayrılarak yapılabilir. Fakat o zaman da, bu ayrı ilim ve fenler arasında uzvi bir birlik bulunmalıdır (a. g. k.:13).

J. Fr. Herbart (1776-1841), okulda okutulan ilim ve fenlerin daima çocuk ilgileri

etrafında temerküz ettirilmesi suretiyle eğitim ve öğretimi istemektedir. O'na göre, insanların bilgileri arasındaki bağların en tam ve doğru olarak kurulması, incelenmesi gerekmektedir. Çünkü öğretmen bu bağları bildikten sonradır ki, bir kez uyanmış olan çocuk ilgisini, bütün yönlere doğru hareket ve faaliyet göstermekte serbest bırakabilecek ve bu hareketle, uyanmış ilgiyi arttırabilecek ve nihayet bu ilgiyi azaltacak olan engelleri bertaraf etmiş olacaktır (a. g. k.:14).

Fr.W.A. Fröbel (1782-18521)'e göre ise, dünya büyük bir organizmadır. Tabiat ve insan aynı kanunlara tabidirler. Bundan dolayı insanın gelişmesi de diğer organizmaların gelişmesine benzer. Kendi kuvvetleri yardımı ile içten dışa doğru bir bütün arz eder. Görünen alemin gerisinde hüküm sürmekte olan büyük ruh, sürekli bir faaliyet içindedir. Kendi kuvvetleri ile kendisini geliştirmek, insandaki içgüdülerin en kuvvetlisidir. Faaliyet içgüdüsünün ve yaparak, yaşayarak öğrenme prensibinin felsefi esası budur. İnsanlık yolu, pratik faaliyetlerden teorik marifete doğru uzanmaktadır. Bu itibarla eğitimde önce yapma (pratik faaliyetler), sonra tanıma ve öğrenme (teori) gelmektedir. Fröbel, ilk çocukluk çağında, çocuğa uyan faaliyet şekli olarak oyunu kabul etmiş, çocuk bahçesi fikrine ulaşmıştır. Burada hediyeler adını verdiği oyuncakları, öğretim aracı olarak kullanmış ve çocuğu oyun karakterinde faaliyete sevk etmiştir (Altınkanat,1958: 18).

Fröbel'e göre, çocukluk çağında oyun içgüdüsü, şekil verme içgüdüsü halini almaktadır. Kendi devrinin okullarını eleştirirken bunların laftan hareket edip, faaliyetten hareket etmeyişini hatalı bulmakta ve okuldaki öğretimin çocuk bahçesindeki faaliyete uymasını, el faaliyetinden fikir faaliyetine doğru ilerlemesini tavsiye etmektedir.Yaşama, yapma ve öğrenme Fröbel'in üç prensibidir. Bundan dolayı, başkaları tarafından eğitim öğretim yerine, kendi kendine eğitim ve öğretim fikri hakim olmalıdır. Yaparak ve yaşayarak öğrenme, okul çalışmalarının temelini teşkil etmelidir (a.g.k.:18).

Eğitim tarihinde Endüstrileşme devri ile, "dışa yönelik" bir görüş açısı ön plana geçmeye başlamıştır. Bu dışa dönüklüğe paralel olarak sosyal ve ekonomik sorunlar ve bunların çözüm yollarının aranması giderek önem kazanmıştır. Bu durumda da eğitim-öğretim hayatında materyalist, sosyalist ve pozitivist akımların etkisiyle entellektüalist ve ütilitarist (faydacılık) görüş açıları ağır basmaya başlamıştır. Bu yeniliklerle birlikte, eğitim politikası alanında farklı akımlar ortaya çıkmış, gelenekçi görüşler ile liberal ya da ihtilalci görüşler arasındaki farklılıklar belirginleşmiştir. Tüm bu entellektüalist yönler

yanında irrasyonalist bir zihniyet de gelişmeye başlamıştır. Bütün bu gelişmeler, 20. yüzyılda "Reform Pedagojisi Akımları" denilen yeni eğitim görüşlerinin ortaya çıkmasının fikri temellerini hazırlamıştır (Aytaç,1992: 253).

"Reformcu Eğitim Akımları", "Okul Reformu Hareketleri", "Çağdaş Eğitim Akımları" gibi kavramlarla karşılanmakta olan bu "Reform Pedagojisi Akımları";

- 19. yüzyılın sonlarından itibaren, farklı amaçlarla eğitimde yeni talepler ileri süren sosyal politika ve kültür felsefesindeki yenileşme hareketlerini,
- Sosyal ve kültürel hayatın çeşitli alanlarındaki eğitimi doğrudan doğruya değiştirmek isteyen çeşitli reform tezahürlerini,
- Okulu, iç ve dış yapısındaki reformlar yoluyla değiştirmek isteyen öğretim yönündeki reform gelişmelerini kapsamaktadır (Aytaç, 2976: 13).

Hangi anlamda alınırsa alınsın "Çağdaş Reformcu Eğitim Akımları" temel dünya görüşlerinde, amaçlarında, muhteva ve metotlarında daima mevcut eğitimi köklü bir biçimde değiştirmeye yönelik hareketler olmuştur. Eğitimde geleneksel olan her şeye, özellikle de eğitimde muhafazakâr olan anlayışlara bir tepki olarak ortaya çıkmışlardır (a.g.k.:13).

Almanya'da doğup, diğer ülkelere yayılan bu hareketler, 1900-1933 yılları arasında en verimli devresini yaşamıştır. Bunların hepsi geliştirdikleri teori ve uygulamalarında, aralarındaki sınır farkını gözetmeksizin, yeni bir eğitim anlayışında bir birlik sağlamışlardır (a.g.k.:13).

Reformcu eğitim hareketleri, 1900-1933 yılları arasında iki ana gelişim devresinden geçmiştir.

I. Dünya Savaşı ile Reformcu Eğitim Akımları 14 yıllık (1900-1914) ilk devresini yaşamıştır. Bu devrede her ne kadar sosyal yön ve topluma hizmet yönü bulunmakta ise de, bu hareketlerde "ferdiyetçilik" eğilimi ağır basmıştır. Özellikle, çocuk hakim durumdadır (a.g.k.:13).

1919-1933 yılları arasındaki II. Devrede ise yeni bir demokrasi anlayışına bağlı olarak reformcu eğitim akımlarında "sosyal yetiştirme" kaygıları ön plana geçmiştir. Bu dönemde, artık bireysel yeteneklerin ve estetik yaratma güçlerinin geliştirilmesinden çok,

iş erdemlerinin şekillendirilmesi istenmiş, seçkin kişi olmaktan çok toplumda bir arada yaşamaya yetenekli olmak daha önemli sayılmış ve bununla ilgili sorumluluk şuurunun geliştirilmesi ön plana alınmıştır. Bu dönemdeki değişimin ana şartları aslında I. dönemde birer çekirdek olarak bulunmakta idi (a.g.k.:14).

Toplu öğretim sistemi hakkında daha iyi fikir yürütebilmek için çağdaş eğitim akımları aşağıda özetlenmiştir.

2.2. Çağdaş Reform Pedagojisi Akımları

2.2.1. Sanat Eğitimi Akımı

Çağdaş Eğitim Akımları'nı güçlü bir biçimde etkileyen bu akımın amacı, sadece güzel sanatlar eğitiminin desteklenerek değil, aynı zamanda güzel sanatlar ruhundan hareket ederek bütün eğitimin yenileştirilmesine hizmet etmektir (Aytaç, 1976: 17).

Geniş anlamda sanat eğitimi ile, 19. yüzyılın son çeyreğinde kültür çöküşüne ve insanın kendi kendine yabancılaşmasına karşı koymak için eğitimde güzel sanatlar yoluyla genel bir reform yapmak amacıyla girişilen çabalar ifade edilmiştir. Bu amaçla, güzel sanatların edebiyat yoluyla yaratıcı faaliyetin ve estetik zevkin şekillendirilmesini desteklemek ve bunu eğitim öğretimin esası haline getirmek istenmiştir. Bu suretle, Güzel Sanatlar Akımı, ilerici, aydınlanmacı burjuvazinin entellektüalist medeniyetine karşı bir denge unsuru olmak istemektedir. Çünkü bunlara göre ekonomi, politika ve medeniyet, yaratıcı olmayan bu taklitçilik devresinde, insanı tek yanlı bir biçime düşürmektedir. Bu devrin kültür tenkidi, insanın ve toplumun eğitimi yoluyla çağın çöküşünden kurtulmayı amaçlamak üzere, işte bu akımı ortaya çıkarmıştır (a.g.k.:17).

Dar anlamda ise Sanat Eğitimi Akımı, kısmen İş Okulu Akımı ile ilişki içerisinde bulunarak, resim ve elişi derslerini reformdan geçirmek isteyen bir reform akımını temsil etmektedir. Bu her iki motif daha sonraki gelişimlerinde birleşmişlerdir (a.g.k.:17).

Sanat Eğitimi Akımı, hareket noktasını yalnızca, eğitimin güzel sanatlar yoluyla felsefi-estetik düzeyde tartışılması esasındaki teorilerinden değil, aksine en önemli zorlamalarını, her şeyden önce 19. yüzyıldaki kültür tenkidinden ve el sanatları konusunda muhafazakar orta tabakanın gösterdiği çabalardan almıştır. Endüstrileşmenin sonucu olarak, daha 19. yüzyılın ilk çeyreğinde köylü sanatı sönmeye başlamış ve el işçiliği gelene-

ği de giderek zayıflama yoluna girmiştir. Bu konuda tekniğe düşman zihniyet ve ekonomik motifler de önemli rol oynamıştır. Ayrıca Halk Sanatını yeniden harekete geçirme denemelerinde, 19. yüzyıl sanat gelişiminin yetersizliği ortaya çıkmıştır. Bu devredeki tenkitçilerin görüşüne göre sanat, halk hayatından uzaklaşmış ve giderek akademilerin malı olmuştur. Buna karşı tabiata yani sanatın menşeine dönülmek istenmiştir. Bu yolla ayrıca milli ve vatani şuurun derinleştirilmesi de istenmiştir (a.g.k.:18).

19. yüzyılda entelektüelleştirme ve ilmileştirme konusundaki çabalar hayatın tümünü kapsamıştır. Eğitimin de ağırlık merkezi bilgide ve tek yanlı bir akılcılıkta aranmıştır. Kültür tenkitçilerine göre, böyle bir ortamda duygu, duyarlılık, hayal gücü, karakter ve beden eğitimi ihmal edilmiştir (a.g.k.:18).

Özetle söylemek gerekirse, temsilciliğini A.J. Langbehn (1851-1907) ve A. Lichtwark (1852-1914)'ın yaptığı sanat eğitimi akımının, eğitim reformları üzerindeki etkileri çok çeşitli yönlerde ve konularda olmuştur (a.g.k.: 17-19). Bunlar, bir bütün olarak okul üzerindeki etkileri ve belirli dersler üzerindeki etkileri olmak üzere iki başlık altında aşağıda incelenmiştir (a.g.k.:19).

2.2.1.1. Bir bütün olarak okul üzerindeki etkileri

Metodolojik saplantılar pahasına da olsa, dersin kendisi, bir sanat seviyesine çıkarılmıştır. Onun estetik şekillendirilmesini, zaman zaman psikolojik uygunluğundan daha üstün tutanlar olmuştur. Öğretmenlerden, sanatkar bir şahsiyete sahip olması istenmiş ve bundan dolayı da 1920'lerden itibaren Öğretmen Yetiştirme işinde, güzel sanatlara önem verilmeye başlanmıştır. Çocuğun yaşantılarına önem verilmeye başlanmış, okul hayatının bütünü, çocuğun rahat bir yaşantı alanı haline getirilmek istenmiş, bu sebeple de okullarda tören ve bayramlara önem verilmeye başlanmıştır. Ders konuları, başka yaşantıların ifadesine yol açacak şekilde değerlendirilmiş, hatta, bir yaşantı metodiği geliştirilmiş, bu arada ifadeyi esas alan derslere ağırlık verilmiştir (a.g.k.:19).

2.2.1.2. Belirli dersler üzerindeki etkileri

Sanat eğitimi akımının etkisiyle tarih dersinde (tarihi anlamada), öğretmenin duygu yönü ağır basacak ve tarihi olayları çok iyi aktüalize edebilecek bir konferansçı şekline getirilmesi sağlanmak istenmiştir. Din dersinde, yaşantıyı etkileyici anılar, konu-

lara dahil edilmiştir (a.g.k.:19).

Yurt Bilgisi derslerinde, vatan duygusunun derinleştirilmesine önem verilmiş ve bu amaçla da yurt içindeki geziler, seyahatler desteklenmiştir (a.g.k.:19).

Kültür tarihi dersleri, ön plana alınmaya çalışılmış, ana dili dersinde, konuşulan dil esas alınmış, dersler, çocuğun tabii dil duygusuna uygun düşecek tarzda şekillendirilmiştir (a.g.k.:19).

Mevcut gençlik kitapları yerine, büyük yazarların eserlerinden seçmeler geçirilmek istenmiştir. Bunun sonucunda öğrenci kitapları önem kazanmıştır (a.g.k.:19).

Resim dersinde, eskinin mekanik süsleme çalışmaları ve model kopyaları yerine, yaşantıyı esas alan sanat dersi geçirilmiş ve çağdaş sanat akımlarının etkisiyle çocuğun dışavurumcu resim yapmasına önem verilmiştir. El yazısı şahsiyetin bir ifadesi olarak değerlendirilmiştir (a.g.k.:20).

Tek yanlı keman ve piyano derslerine karşı, yaratıcı müzik dersi, şarkı ve türküler önem kazanmıştır. Böylece müzikle uğraşmanın aktif olan her şekli ön plana geçirilmiştir (a.g.k.:20).

Müzikle jimnastiğin birleştirilmesi yoluyla, idmanın bir vücut sağlığı ve disiplin dersi darlığından kurtarılarak beden eğitiminde biçimlendirici unsur, yani estetik bir unsur haline getirilmeye çalışılmıştır. Bu amaçla da, oyun ve dansa geniş yer verilmiştir (a.g.k.:20).

Sanat eğitimi akımının etkisiyle bizde gerek öğretmen yetiştirme politikasında gerekse eğitim programlarında değişiklikler görülmektedir. Öğretmen yetiştirme politikasında; öğretmen yetiştiren kurumların öğretim süresinin uzatıldığı, programda pedagojik formasyon derslerine ağırlık verildiği, resim, müzik gibi güzel sanatlara ağırlık verildiği görülmektedir. İlk kez 1926'da ortaokullara öğretmen yetiştirmek üzere Orta Muallim Mektebi'nin açıldığı, bu mektebin 1927- 1928 ders yılında Ankara'ya taşındığı, 1929 yılında ise Gazi Orta Muallim Mektebi ve Terbiye Enstitüsü adı verildiği görülmektedir. İlk açıldığında sadece Türkçe bölümü olan mektebin daha sonra Pedagoji,Tarih, Coğrafya, Fizik ve Tabii Bilimler ve Matematik bölümlerinin de açıldığı görülmektedir. 1946-1947 öğretim yılında ise Edebiyat, Tarih, Coğrafya, Matematik, Fizik-Kimya ve Tabiiye bölümlerinin "Toplu Dersler" adı altında birleştirildiği görülmektedir. Böylece Toplu

Öğretim anlayışına uygun olarak öğretmen yetiştirme politikası önem kazanmış oldu. İlkokul programlarında ana dili Türkçe'nin ve Tarihin öğretimine büyük önem verildiği, bu konuya Şuralarda da yer verildiği görülmektedir. Çocuğun yaşantısına önem verilmeye başlandığı, bu amaçla okullarda bayramlara törenlere önem verilmeye başlandığı görülmektedir. 23 Nisan, 29 Ekim, 19 Mayıs Bayramları buna örnek teşkil etmektedir. Böylece okul hayatının bütünü çocuğun rahat bir yaşantı alanı haline getirilmek istenmiştir. Toplu öğretimin temelini ise çocuk ve yaşantısı teşkil etmektedir.

2.2.2. Çocuktan Hareket Akımı

Çocuktan hareket akımı, çağdaş eğitim reformu akımlarının başlangıcına ve ilk devresine damgasını vurmuştur. Çocuk bu dönemde adeta yeniden keşfedilmiş ve her türlü eğitim ve öğretimin merkezini teşkil etmiştir. Bu yolla eğitimde yeni bir yol açılmıştır. Çocuktan hareket eden görüşler çeşitli eğitim reformu taslaklarında ifadelerini bulmuşlardır (Aytaç,1976: 25).

Bu reform akımının çağımızdaki ilk temsilcisi "Çocuk Asrı" adlı eseriyle E. Key olmuştur. Bu eserin,bu akımın program metni rolünü oynadığı söylenebilir.Bu akımla eğitim, çocukta yeni bir yönelme bulmuştur. Daha önceleri eğitimin amaç ve muhtevalarını yetişkinler, dış çevre, toplum, objektif değerler vb. gibi unsurlar belirlemekte iken, belirleyici unsur çocuk olmuştur. Bu sebeple de eğitim, yeni bir çocuk antropolojisine dayandırılmıştır (a.g.k.:25).

Bu akımın temsilcilerine göre çocuk, gelişiminin her bir kademesinde, ancak kendisinden hareket edilerek anlaşılabilir. O, yetişkinlerin ölçüsüyle ölçülemez. Onun, tıpkı yetişkinlerin olduğu gibi kendine has ve göz önünde bulundurulması gereken değerleri ve beklentileri vardır. Her çocuk bir ferdiyettir. Ferdiyet olarak kendisine saygı duyulmasını ve buna uygun bir muameleye tabi tutulmasını bekler. Bu nedenledir ki, onun özelliklerini "mükemmelleşmiş" bir şey olarak almamak gerekir. Tam tersine, onun "bireysel amaçları"nı ve "bireysel talepleri"ni tanımak ve anlamak gerekir (a.g.k.:26).

Çocuktan Hareket Akımı, çocuğu J.J. Rousseau'nun anlayışı ile ele almaktadır. Ona göre çocuk, geleneksel eğitimin aksine, doğuştan iyidir. Hatta çocuk her türlü iyinin ve kötünün dışında gelişen ve oluşan bir varlıktır. O halde eğitimin ana görevi, onun, i-

çinde potansiyel olarak getirdiği güçlerin ve yeteneklerin açılıp gelişmesine yardımcı olmaktır. İşte bu görüşlere dayanan reformcular, eğitimde köklü bir değişim talebiyle ortaya çıkmışlardır (a.g.k.:26).

Bu akıma göre yeni eğitimciler geleneksel eğitimcilerin aksine yeni bir görevle karşı karşıya gelmiştir. Buna göre modern eğitimci; çocuğun bireysel özelliklerini anlamak, onun bireyselliğine saygı duymak, ondaki "iyi"yi keşfetmek, ona insani yakınlığı gösterip korumak, onun içinde bulunduğu ve sürekli bir değişimden geçtiği gelişim sürecine uygun davranmak zorundadır (a.g.k.:26).

Bu akıma bağlı bulunan reformcular en sonunda "yetişmeye terk etmek" teorisine dayanmışlardır. Bu teoriye göre çocuk, tıpkı bir çekirdek gibi gelecekteki tüm yapısını potansiyel olarak kendi içinde taşımaktadır. O halde, çocuk kendi bünyesinden geldiği şekilde, tabii olarak "açılıp gelişme"ye kavuşturulmalıdır. Yani çocuk yetişmeye terk edilmelidir. Bu görüş "En iyi eğitim, hiç eğitmemektir" ilkesine dayanmıştır. Çocuk bütün güçlere sahiptir. Bunların gelişmesi için her türlü bağımlılıktan kurtarılmalıdır. Eğitimcinin görevi onu sabırla ve dikkatle korumaktır, ona yeni bilgiler aktarmak değildir. Onun gelişmesi için, onun tabiatını bozmayacak uygun bir ortam hazırlanmasını sağlamaktır. Fiziksel çevreyi yaşanılır hale getirmek, sosyal çevrenin olumsuz etkilerinden kurtarmaktır (a.g.k.:26).

Çocuktan hareket akımının en uygun eğitim aracı oyundur. Oyun çocuğun ruhsal, fiziksel, sosyal gelişimine hizmet eden en önemli araçtır. Biyolojik, psikolojik ve sosyal yeteneklerinin geliştirilmesine fırsat veren oyun ortamıdır. Çocuk, oyun ortamında her türlü baskıdan uzak kalarak yeteneklerini ortaya koyabilir (a.g.k.:27).

Bu akımın temsilcileri arasında L. Gurlitt (1855-1935), B. Otto (1959-1933), H. Scharrelmann (1871-1940), M. Montessori (1870-1952), H. Parkhurst (doğ.1887), C. W. Washburn (1889-1968), P. Petersen (1884-1952) yer almaktadır (a.g.k.:27).

Toplu öğretim sisteminde eğitimin amaçlarını, içeriğini çocuğun ihtiyaçları belirlemektedir. Her türlü eğitim ve öğretimin merkezini çocuk teşkil etmektedir. Bu anlayışa uygun olarak Çocuktan Hareket Akımı eğitim programlarında etkisini göstermiş, eğitim programlarında çocuk gelişiminin ana çizgileri dikkate alınmaya başlanmış, çocuğa görelik kavramı yerleşmiştir. Öğretmene rehber niteliğinde olmak üzere 1948 ilkokul programına çocuk gelişiminin ana çizgilerini gösteren bir broşür eklenmiştir.

2.2.3. Kır Eğitim Yurdu Akımı

Bu akım, 19. yüzyılın son çeyreğinde, büyük şehir kültürüne ve özellikle de entelektüalizmine bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Kamu okullarına karşıt olarak Kır Eğitim Yurtları, gençliğin yapısına uygun birer cemaat yuvaları oluşturmak ve gençliğe uygun düşen birer hayat üslubu geliştirmek istemektedir. Bu nedenle bilgi kazandırma işi II. plana itilip, karakter şekillendirme anlamında olmak üzere eğitim ön plana geçmiştir. Gençlerin yurtlarda, tarlalarda, işliklerde ve tabiatın kucağındaki müşterek hayatı esas alınmıştır (Aytaç, 1976: 65).

Bu temel tutum bütün Kır Eğitim Yurtları için ortaktır. Bu eğitim yurtları, yeni tipten genç insanları yetiştirmeyi amaç edinmiş bir reform isteği ile kurulmuştur. Hepsindeki bu ortak özelliklere rağmen, bu eğitim kurumları, kurucularının görüşlerine bağlı olarak aralarında önemli farklar göstermektedir (a.g.k.: 65).

Bu eğitim yurtlarının öncülerini; Ortaçağ ile Yeni Çağın Manastırlarında, Rönesans'ta Vittorino da Feltre (1378-1446)'da, J. Locke (1632-1704)'da, J.J. Rousseau (1712-1778)'da, J.W. von Goethe (1749-1832)'nin eğitim teorisinde, Philantrop'lardan J.B. Basedow (1724 –1790)'un Dessau'da kurduğu Philantropin (1774)' inde, J.G. Fichte (1762-1814)'nin eğitim teorisinde vb. gibi yerlerde görülmektedir (a.g.k.: 65).

Bu yeni eğitim akımı, 19. yüzyılın sonlarından itibaren Avrupa'da özellikle Herman Lietz'in çalışmalarıyla yaygınlık kazanmıştır. H. Lietz'ten hareket noktasını bulan çok çeşitli Kır Eğitim Yurtları, Almanya'da ve Almanya dışında kurulmaya başlanmıştır (a.g.k.: 66).

Toplu öğretim siteminde esas olan öğrencinin kafasını tıka basa bilgi ile doldurmak değil, sağlam bir karakter eğitimi vermektir. Kır Eğitimi Yurdu Akımının toplu öğretim sistemine katkısı, eğitimde bilgi kazandırmayı ikinci plana iterek karakterin şekillendirilmesi anlamında eğitimi ön plana çıkarmasıdır.

2.2.4. İş Eğitimi Akımı

İş, insanın manevi hayatı ve rasyonel düşüncesi yanında onun özünü belirleyen önemli bir unsurdur. Buna rağmen İş'in bir eğitim ilkesi olarak kabul edilmesi, ancak çok sonraları olmuştur (Aytaç,1976: 81).

Antik Yunan'da her türlü bedeni iş, kültürle uğraşan hür vatandaşlar için değersiz bir faaliyet olarak kabul edilmekte idi. Roma'da tarım çalışmaları, yalnızca beşeri gücün bir ifadesi değil, aynı zamanda kültürde beşeri varlık şekillendirmesinin ve medeniyetin bir sembolü anlamını taşıyordu. Hristiyanlık'a göre iş, hem ağır bir yük hem de ilk günah teorisinin bir sonucu idi. Ortaçağın loncalarında iş, pozitif bir unsur olarak alınmaya başlanmış, yüksek bir meslek ahlakı ve zümresel bir anlayışla kabul edilmiştir. Rönesans, yaratıcı gücü ve çalışmayı kutsal kabul etmiş, bu suretle de el zanaatçılığı itibar kazanmaya başlamıştır. Aydınlanma Çağı ise işi, insanın pozitif bir yönü olarak kabul etmiştir. Endüstrileşmeden bu yana iş, insanın alınyazısını belirleyen en önemli unsur halini almıştır (a.g.k.: 81).

İş, artık günümüzde insanın alınyazısını belirleyen ve aynı zamanda da ona karşı kendini koruduğu en önemli hayat unsurunu teşkil etmektedir (a.g.k.: 81).

İş, Rönesans'tan itibaren Sosyal Ütopyacılar tarafından eğitime uygulanmak istenmiştir. Bunlardan; Th. Morus (1478-1535), Th. Campanella (1568-1839), C.H. Saint-Simon (1760-1825), R. Owen (1771-1858), E. Cabet (1788-1856)... vd. ön sırada yer almakta, K. Marx (1818-1883) bu çizgiyi tamamlamaktadır (a.g.k.: 82).

Liberal düşünürlerde de iş, Rönesans'tan itibaren, bir eğitim ilkesi olarak, önem kazanmaya başlamıştır. Bunlar, eğitimin üretici iş ile birleştirilmesi yönünde bir temel görüş üzerinde bulunmaktadırlar. Bunlardan, J.A. Comenius (1595-1670), J. Locke (1632-1704), Pietistler, Philantroplar, J.H. Pestalozzi (1746-1827)... vd. başta gelmektedir (a.g.k.: 82).

Bu sosyalist ve liberal gruplar kendi anlayışları doğrultusunda birer "iş eğitimi" görüşü geliştirmişler, kendi ideolojilerine göre liberaller "iş okulu"nu, sosyalistler "üretim okulu"nu kurmuşlardır. Bunların ortak noktaları; her ikisinin de iş eğitimini geleneksel kitap okulu ya da ezber okuluna karşı birer alternatif olarak ileri sürmeleridir (a.g.k.: 82).

İş okulu taraftarları, çocuğun aktifliği ve kendiliğinden faaliyetini sağlamanın en uygun aracı olarak işi kabul ederlerken, üretim okulu taraftarları, işi bir eğitim aracı olarak değil, eğitimin bir amacı olarak kabul etmişlerdir (a.g.k.: 82).

2.2.4.1. İş Okulu Akımı

İş Okulu Akımı 20. yüzyıldaki eğitim reformu akımları içerisinde en geniş kapsamlı bir eğitim reformu akımı olarak karşımıza çıkmaktadır. Zira bu akımın diğer akımları kısmen veya tamamen kendi bünyesine alabilmiştir (a.g.k.: 83).

İş okulu kavramından, okuma okulu ya da kitap okulu diye nitelendirilen geleneksel okullara alternatif olarak çıkarılan okul taslakları anlaşılır. Bu yeni okul taslakları;

- Çocuğun kendi kendine faal olmak suretiyle ezberci, yani "pasif şekilde alıcı" öğrenim şeklinin aşılması,
- Okullarda verilecek bilgi muhtevalarının hayatın gereklerinden hareket edilerek belirlenmesi noktalarında birleşir (a.g.k.: 83).

İş okulu akımı,en geniş anlamı ile iş'i, yani elişi faaliyetini entelektüel faaliyetin bir tamamlayıcısı ve denge unsuru olarak öğretime sokmak istemiştir. Bu akımın temsilcilerine göre, öğrenci zihni alanda olduğu gibi el işi alanında da faal olmalıdır. El becerilerinin öğretiminin amacı, öğrencinin zihni yeteneklerini geliştirmektir (a.g.k.: 83).

1919'lardan itibaren, okul programlarına iş dersinin konması, İş Okulu Akımının bu yöndeki taleplerinin bir sonucudur. İlk etkisi, el işi derslerinin programa konmasıdır (a.g.k.:83).

Bu akımın önde gelen temsilcileri J.Dewey (1859-1952),W.H.Kilpatrick (1871-1965), G.Kerschensteiner (1854-1932), O.Decroly (1871-1932), A.Ferriere (1879-1960), C.Freinet (1896-1966), H. Gaudig (1860-1923)...vd.'dir (a.g.k.: 83).

2.2.4.2. Üretim Okulu Akımı

İş okulu akımı, Üretim okulu akımında köklü bir değişime uğramıştır. Bu yolla eğitime ekonomik iş, hatta endüstriyel iş sokularak ona ayrıca sınıfçı bir karakter de eklenmiştir (Aytaç, 1976: 111).

Üretim okulu akımı, K. Marx (1818-1993)'ın düşüncelerinden ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte eğitim tarihi içerisinde uzun bir geleneğe sahiptir. Bu yöndeki fikirleri, klasik ütopyacılarda (Platon) ve daha sonraları, 18. ve 19. yüzyıl ütopik sosyalistlerde görülmektedir (a.g.k.:111).

K. Marx ile F. Engels tarafından geliştirilen sosyalizm sistemi içerisinde yer alan bu fikirler onların zamanında, henüz pratik alanda bir geçerlilik kazanamamıştır. K. Marx bu konudaki görüşlerini yani eğitim anlayışını üç noktada toplamıştır. Birincisi zihni eğitim, ikincisi beden eğitimi, üçüncüsü ve onun eğitim anlayışının temel dayanağı Politeknik eğitimdir. Bu eğitim, bütün üretim süreçlerinin genel ilmi ilkelerini öğretecek ve aynı zamanda çocukları ve gençleri pratik çalışmalara sokacak, her türlü işlerde yararlanılacak temel aletlerin kullanılmasını öğretecektir. O, politeknik eğitimi, "eğitimin maddi üretim ile birleştirilmesi" şeklinde tanımlar. Bu suretle, iş'in, insanın insan olmasındaki önemi, eğitimin merkezini teşkil etmektedir (a.g.k.: 112).

Üretim okulu görüşü, ilk kez en geniş sınırları içinde, ihtilal (1917) sonrası Rusya'sında gerçekleştirilmiştir. Doğu Avrupa'ya II. dünya savaşı (1945)' ndan sonra girebilmiştir. Günümüzde ise "Politeknik Eğitim", eğitim sistemi olarak, bütün sosyalist ülkelerde gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır (a.g.k.:112).

Üretim okulu görüşü Batı Avrupa'da özellikle Almanya'da, Marx'çı revizyonistler ya da onlara yakın yer alan Sosyal Demokratlar tarafından temsil edilmiştir. Bu akımın önde gelen temsilcileri R. Seidel (1850-1933), H.Schulz (1872-1932), P. Östreich (1878-1959), N.K. Krupskaya (1869-1939), P.P. Blonski (1884-1941)'dir (a.g.k.:112).

İş Eğitimi Akımının etkisi ile öğretmen yetiştirme politikasında köklü değişiklikler olmuştur. Önce köy öğretmen okulları kurulmaya başlanmış, daha sonra bunlar 1940 da köy enstitülerine çevrilmiştir. Köye göre öğretmen yetiştirme anlayışı önem kazanmıştır. İş Eğitimi Akımının önemli temsilcilerinden olan J. Dewey'nin etkisi ile bu anlayış önem kazanmıştır.

Köy enstitülerinin 1943 programında iş ve sanat eğitimi bir amaç olarak benimsenmişken, 1947 programında ise sadece araç olarak kabul edilmiştir. 1943 programı iş eğitimini üretim okulu anlayışı, 1947 programı ise iş eğitimini iş okulu istikametinde geliştirmeyi amaçlamıştır (Taşdemirci, 1984: 513).

Yine bu akımın etkisi ile ilkokul programlarında işlik, mutfak, uygulama bahçesi, arılık gibi çalışma yerleri öngörülmüş, bu suretle okulda çocuğa geniş ölçüde etkinlik, iş ve yaratma imkanı sağlanmaya çalışılmıştır.

Genel anlamda İş Eğitimi Akımı, toplu öğretim sisteminin çocuğun öğrenirken

faal olması prensibini, çocuğun yaparak yaşayarak öğrenme prensibini, çocuğun faaliyetlerinin onun zihnini geliştireceği anlayışını desteklemiştir.

2.2.5. Kollektif Eğitimi Akımı

Kollektif eğitimi; kollektif içinde ve kollektif yolla, kollektif bir şuur ve davranış kazandırmayı amaçlayan bir eğitim şeklidir (Aytaç, 1976: 133).

Kolektivizm, ortak beşeri hayatta, unsurlardan önce "bütün"den hareket eden sosyal politik teori ve uygulamalara verilen ortak bir addır. Bu gibi sosyal sistemlerde birey yalnızca bir üyeden ibaret olup, onun kişisel değeri büyük ölçüde "bütün"e feda edilmektedir (a.g.k.: 133).

Tarihi yönden ele alındığında, Kollektivizm'in tek yanlı individüalizme bir tepki olarak ortaya çıktığı görülmektedir. Aslında her ikisi de yani kollektivizm ile individüalizm tek yanlı teoriler olup, insanın bir kişisel bir de sosyal yönünün mevcut olduğunu kavrayamamış görüşlerdir (a.g.k.: 133).

En büyük temsilcisi A.S. Makarenko (1888-1939) olan Kollektif Eğitimin çıkış şekilleri çok çeşitli olup çağımızda her şeyden önce totaliter sistemlerde görülmektedir. Kollektivist sistemler, devlet ile toplumu özdeş bir şey olarak kabul edip, her şeyi devletten hareket ederek anlamaya çalışırlar. Bunların hepsinde ortak özellik, kısmi gerçekleri (örneğin, ırk, millet, halk, devlet, sosyal sınıf, ...vb. gibi) mutlak olarak vazetmeleri ve kollektif sistemin kilit noktaları yapmalarıdır. Kollektivizm, çağımızda nasyonal sosyalizm, faşizm, komünizm,...vb. gibi şekillerde karşımıza çıkmaktadır (a.g.k.:133).

2.3. Eski Okula Yöneltilen Eleştiriler

Bütün eğitim reformcuları, aralarındaki görüş farklarına rağmen, geleneksel okulu reddetme konusunda birleşmişlerdir. Bunlar "eski okul" adını verdikleri geleneksel okulu adeta yıkılışa mahkum etmişlerdir (Aytaç, 1967: 27).

Bu eleştirilerin başında, "eski okul" ların birer "esaret okulu" olduğu iddiası gelmektedir. Yapı yönü ile de "kışlavari" binalar benzetmesi yapılarak "yeni okul" un bir "hürriyet okulu" olmasını istemişlerdir (a.g.k.:27).

Reformcuların eski okula yönelttikleri diğer bir eleştiri, bunların birer "ceza müessesesi" oluşu ve burada uygulanan eğitim araçlarının da birer "ceza araçları" olması noktasında toplanmaktadır. Bu nedenle de reformcular "ceza okulu" yerine, "cezalandırmayan" okulu yaşama geçirmek istemişlerdir (a.g.k.:27).

Bir başka eleştiri, bu okullarda ders programlarının hakim olduğu ve bu nedenle okulların birer "bilgi okulu" olduğu konusunda yapılmıştır. Bu okullarda amaç, çocukları eğitmek değil onlara alabileceklerinden çok daha fazla bilgi kazandırmaktır. Reformcular bu tip eski okul yerine, eğitmeyi ön plana alacak "eğitim okulu" nu gerçekleştirme yolunda çaba sarf etmişlerdir (a.g.k.:28).

Diğer bir eleştiri ise okulda verilen bilgilerin "çağdaş" olmadığı, çocukların hayatı ile ilgili olmadığı, hayattan kopuk oldukları, derslerin içeriğinin hayattan alınmayıp kitaptan alındığı noktasında toplanmaktadır. "Kitap okulu" adını verdikleri eski okul, reformculara göre, yaşatmamakta sadece öğretmektedir. Ders plan ve programlarının bağlayıcı özelliği, derslerin katı bir şekilde tespit edilmiş olmaları, verimsiz ansiklopedik bilgiler verilmeye yönelmiş olmaları gibi özelliklerinden dolayı da "eski okul" eleştirilmiştir (a.g.k.:28).

Reformcular, eski okulun öğretim metotlarını da eleştirmişlerdir. Bu okullarda öğretmen, öğretimin merkezinde yer almakta, dersin ve bilginin dozunu o ayarlamakta, öğrenci ise pasif kalmaktadır. Bu nedenle "eski okul"a "öğretmenin okulu" adını vermişlerdir. Burada öğretmenin görevi, bilgileri çocuğun kafasına tıka basa doldurmaktan ibarettir (a.g.k.:28).

Reformcuların okula yaptıkları eleştirilerden biri de eski okulun ezberletme metoduna yönelik olmuştur. "Öğrenme okulu" olarak adlandırdıkları eski okulun öğretim metoduna yaptıkları eleştiriler, bizzat öğretim metodunun reddine kadar gitmiştir. Onlara göre canlı okulun hiçbir metoda ihtiyacı yoktur (a.g.k.:28).

Diğer bir eleştiri konusu ise öğretmenin kişiliği ile ilgilidir. Reformcular, sürekli olarak cezalandıran, insani yönüyle yetersiz kalan, monoton bir yöntemle öğretim yapan bir kişi olarak "eski öğretmen"i reddetmişlerdir (a.g.k.:29).

2.4. Yeni Okulun Dayandığı Temel İlkeler

Bütün reformcuların üzerinde durdukları ana problem, okulu en önemli çizgileri içerisinde, yeni bir anlayışla temelinden yenileştirmektir. Bu konu hepsinin bağlı olduğu en tutkulu bir çabayı teşkil etmektedir. Onlara göre, geleceğin okulu, taşıdığı zihniyetinde, muhtevasında, metodunda ve organizasyonunda yeni bir şey olmalıdır. Bu yönde gösterilen çabalarda, önce okulun iç yapısıyla ilgili reformlar ele alınmış, bunları okulların kuruluş sistemleriyle ilgili dış yapı reformları izlemiştir. Diğer eğitim reformu akımlarının çoğunun da kabul ettikleri şekilde, çocuğa göre eğitim akımının, yeni okullar için kabul ettiği temel ilkeler aşağıda verilmiştir (Aytaç,1976:29).

2.4.1. Hürriyet İlkesi

Eski okulun baskıcı karakterine karşı, hürriyet çağrısı ile karşı çıkılmış, daha 19. yüzyıldan itibaren "serbest okul" talepleri ileriye sürülmeye başlanmış ve uygulamaları yapılmıştır. "Serbestlik" kavramı çeşitli anlamlarda kullanılmıştır (a.g.k.:29)

Çocuk yönünden serbestlik ile, onun gelişiminde engellenmemesi ve kendiliğinden faaliyet göstererek gelişmesi anlaşılmış ve çocuğun okulda her konuda serbest kılınması istenmiştir (a.g.k.:29).

Öğretmen için istenen serbestlik ise iki noktada toplanmıştır: Biri öğretmenin katı ders programı ve planına bağlı kılınmaması suretiyle okul içi serbestliği, diğeri öğretmenin okul dışı güçlerin etkisine bağlı kalmaması suretiyle okul dışı hürriyetidir. Okul yönünden ele alındığında hürriyet, okulun devlet ve kilise karşısında bağımsız olması anlamında kullanılmıştır (a.g.k.:30).

2.4.2. Hayata Yakınlık İlkesi

Reformcular, organize edilmiş ve sadece rasyonel amaçlara hizmet eden bir "müessese olarak okul" yerine, "canlı bir okul cemaatı"nı geçirmek istemişlerdir. Bu nedenle de karma eğitim yapılması, öğretmenin öğrencilerle yakın ilişki içerisinde olması, okul ile aileler arasında köprü kurulması talep edilmiştir. Çünkü, çocuğun ancak samimi ve kendi şahsına hitap edebilen, kendisini memnun kılabilen ve başkalarına güvenle yö-

nelebildiği bir cemaat içerisinde pozitif olarak gelişebildiği noktasından hareket edilmiştir. Bu nedenle de birçok reformcu düşünür, aile hayatı havasını taşıyan yeni bir okul tasarlamıştır. Bu ise, çocuğun ihtiyaçlarına göre düzenlenecek olan okuldur (a.g.k.:30).

Reformculara göre "eski okul", belirli gelenekler içinde, hayata yabancı olan kitaplar dünyasında, bağlayıcı ders planlarında, belirli tek tip davranış tarzlarında katılaşmış, canlılığını kaybetmiştir. O halde "katılaşmış okul"a yeniden canlılık kazandırılmalıdır. Bunun için okul, hayatla olan ilişkilerini yeniden elde etmeli ve her işinde hayattan hareket etmelidir. Onlara göre, ancak "dogmatik olmayan bir öğretim" yoluyla okul ile hayat arasındaki sun'i ayırımı kaldırmak mümkün olacaktır (a.g.k.: 30).

2.4.3. Tabii Öğretim

Yeni okulda öğretimin tabii olması ile gerçekleştirilmek istenen husus, öğretimin çocuğun "tabii güçleri"ne yönelmesi, onun "tabii ilgileri"ne bağ kurması, onun "tabii" yani baskı altına alınmamış olan düşünce süreçlerini izlemesidir. "Tabii" deyimi ile, o zamana kadar eğitimde hiçbir şekilde göz önüne alınmayan fakat çocuğun doğuştan sahip olup getirdiği birçok yeni özellikleri, artık eğitim işinde tartışma konusu edilmeye başlanmıştır (a.g.k.:31).

"Tabii" sıfatı, öğretim metodu için de kullanılmıştır. Bundan, öğretimin soru-cevap tarzındaki, tabii hayata özgü olan öğretim modeli anlaşılmıştır. Tabii sıfatı ayrıca "akli", "mantıki" ya da "kırsal hayat" anlamında da kullanılmıştır (a.g.k.: 31).

2.4.4. Öğrencinin Aktifliği

Reformcuların hepsi, yeni okulun amaçlarının tespiti için dayanacakları hareket noktalarını, çocuğun bizzat kendisinde, yani onun kendiliğinden bilmeye duyduğu tepide, kendi kendine faaliyetinde ve yaşadığı yaratma sevincinde bulmuşlardır. Bunlar, çocuğun pasif bir rolle ezberleyip durduğu eski "öğrenme okulu"na karşı olarak, yeni okulun görevini, çocuğun aktif güçlerini desteklemek ve mümkün olduğu ölçüde harekete geçirmekte görmüşlerdir (a.g.k.:31).

Çocuğun tüm güçlerinin desteklenmesi ve geliştirilmesi, yeni okulun en önemli görevi olmuştur. Onlara göre bütün bunlar öğrencinin aktifleştirilmesi sayesinde mümkün

olabilecektir. Bu reformcuların hepsinin tasarladığı yeni okul modelleri, "iş okulu"na çok yakın olan "aktif okul"lardır (a.g.k.: 31).

Yeni okul akımlarının en büyük özelliği "toplu öğretim sistemi"ne önem vermeleri idi (Aytuna,1936: 6).

2.5. Toplu Öğretim Sisteminin Niteliği

Toplu öğretim, bağımsız bilim ve uygulamalara yer vermeyen bir programla yapılan öğretim, daha doğrusu bir tür programsız öğretimdir. Başka bir değişle toplu öğretim, ayrı ayrı bilim ve uygulamalarının çerçeveleri ile sınırlanmadan hayati sorunlara dayanan bir eğitim-öğretim sistemidir (Aytuna, 1936/a: 55).

Daha teknik bir ifadeyle, toplu öğretim, birer "bütün" (ünite) olan hayat konularının bütünlüklerini bozmadan (organik bir bütünlük içinde) öğrencilerin duyu organlarıyla doğal ya da fiziksel ve toplumsal çevrelerini inceleyerek gözlem, yaşama ve deney yöntemleriyle bilgi, beceri ve daha çok alışkanlık kazanmalarını sağlayan bir öğretim sistemidir. Bu özelliği ile toplu öğretim, bilimsel olarak incelenen (sınıflandırılmış) "ayrı konu" ya da "dağınık" öğretimden farklıdır. Konuların ayrı ayrı öğretildiği geleneksel öğretim yönteminde çocuğa daha çok bilgi kazandırılmakta, öğretim zihne yönelik olmaktadır. Oysa çocuğun zihni henüz gelişme halindedir, gelişimini tamamlamamıştır. Bu nedenle çocuğun bu gelişimini tamamlamasına yardım edecek bir eğitime ihtiyacı vardır. Bunu sağlayacak olan "toplu öğretim sistemi" ve bunun özünü teşkil eden "Hayat Bilgisi" dersidir (Binbaşıoğlu, 1994: 343-344).

Toplu öğretim, çocuğun öğreneceği her kavramı, duyu organları yoluyla, birbiriyle ilişkili olarak kavratmaya yöneliktir. Böyle bir öğretimle çocuğun öğrendiği her şey, daha çok bir kalıcılık kazanacağı gibi, daha sonraki öğrenmelerinin de sağlam temelini oluşturacaktır. Bu nedenle, bunu gerçekleştirecek bir eğitim ortamı, yalnız derslik değil, doğa, atölye, laboratuar vb.den ibarettir. Bu öğretim sisteminde öğretim, kuramsal değil; işlevsel, pratik ve deneysel bir niteliktedir. Bu sisteme göre öğretim, bir bilimsel etkinlik değil, bir sanat olarak kabul edilmektedir (Aziz, 1931: 80).

Toplu öğretimde öğrenme konusu, çocuğu çevreleyen gerçek hayattır. Hayattaki gerçek nesne ve olaylar, bunlar arasındaki ilişkilerdir. Her ders, her konu kendi niteliğine

göre öğretilmektedir. "Gözlem, inceleme ve yaşama" toplu öğretim sisteminin en önemli öğretim yöntemleridir. Yine bu sistemde, tarihsel konularda mevcut eserleri inceleme, olayları canlı bir biçimde tasvir ve hikaye etme, mümkün olan kısımları dramatize etme, matematik derslerinde örnekleri fıkra ve hayati örneklerden alma ve kuralları bizzat öğrenciye buldurma esas olmaktadır. Bu sistemin bir başka önemli yönü de öğretim ile eğitimi birbiriyle birleştirmesi, hatta kaynaştırmasıdır (a.g.k.: 82).

Toplu öğretim, yalnızca "konular bütünü" gibi ele alınan bir öğretim şekli değildir. Kendine özgü bir öğretim sistemidir. Bunun amacı, çocuk ile dış çevre, yani doğa ile çocuğun benliği arasında sevgiye dayanan bir ilerleme, bir gelişme ve genç insana evrenin içine girecek bir güç, yetenek ve alışkanlık kazandırmaktır (a.g.k.: 83).

2.6. Toplu Öğretim ve Program

Bir program sorunu olan "toplu öğretim"in başarılı olabilmesi, dikkatli, iyi düşünülmüş ve bilimsel esaslara göre oluşturulacak bir program hazırlanmasını gerektirmektedir. Toplu öğretimde en tipik sorunlardan biri, toplu öğretim programına ne gibi birleştirici ya da toplayıcı sorunların alınacağıdır. Bu sorun uygulamada görülen çeşitli adlar altındaki toplu öğretim sistemlerinde, ilgili eğitimcilerin anlayışlarına, ülke ve çevrenin içinde bulunduğu koşullara, programı yapılacak okulun öğrenim düzeyine bağlı olarak değişmektedir (Aytuna,1936/a: 56-57).

Toplu öğretim sistemi bağımsız bilimler esasına göre düzenlenmiş haftalık ders programı anlayışına karşı çıkmakta, dersler değişen bir dağılıma tabii tutulmaktadır. Bir günlük ya da bir haftalık ders, çocukların yalnız işleme yeteneklerine göre değil, onların ders konularına ya da başka bir konuya karşı gösterdikleri ilgiye göre belirlenmektedir. Bir dersin devam süresini okul zili değil, öğrenci ilgisi belirlemektedir. Ayrıca toplu öğretimde dersler ve uygulamalar haftanın her aynı gününde aynı sırayı izlememekte, bir gün bir sıra izlenmişse, ertesi gün başka bir sıra izlenebilmektedir. Dersin sırasını gösteren ilke, iş ve çalışmaya karşı çocukların gösterecekleri istek, ilgi ve ihtiyaçtır (a.g.k.:72-73).

Program türlerine göre toplu öğretim sistemleri iki ana gruba ayrılmaktadır:

Biri, öğretim programının ayrı ilim ve fenlere göre teşkil edildiği sistemdir ki

geniş anlamda bir tür temerküzdür. Dr. Lay'ın toplu tedrisi Viyana Sistemi, bazı Alman okullarındaki sistemler bu gruba dahil edilmektedir.

Diğeri, programda ayrı ilim ve fenlere bağımsız yerler vermeyen ve bütün bu ilimleri ortak bir ilimle birleştirmek esasına dayalı sistemlerdir. J.Dewey'in proje usulü, O.Decroly'nin ilgi merkezleri usulü, Rusların kompleks sistemi ve Hollandalı pedagog Jan Ligthard'ın toplu öğretim sistemi bu gruba dahil edilmektedir (a.g.k.:54).

Çeşitli toplu öğretim sistemleri arasındaki farklar; bu sistemlerin dayandığı esasların çeşitli olmasından; ilimlerle yaşamsal konular ve ihtiyaçlar arasındaki bağın çeşitli biçimlerde kurulmasından ileri gelmektedir. Programda hangi unsura daha çok yer verilmişse ve bunlardan hangi unsur sistemlerin kurulmasında birinci yeri almışsa, buna göre de sistemler gruplara ayrılmaktadır:

1.Toplu malumat esasına göre kurulmuş sistemler. Örneğin: Dr. Lay'ın sistemi.

2.Biyolojik ilgiler esasına göre kurulmuş sistemler. Örneğin: decroly'nin,J. Dewey'nin ve Ad. Ferriere'nin sistemleri gibi.

3.Hayatın umumi ve ameli ihtiyaçları esasına göre kurulmuş sistemler. Örneğin:Rusların kompleks sistemi (a.g.k.:55).

2.7. Toplu Öğretim Şekilleri

Toplu öğretim görüşü yaygınlık kazanmaya başladıktan sonra, bunun şekli üzerinde değişik görüşler ortaya atılmıştır.

Almanca : Gesamtunterricht (Toplu tedris),

Fransızca : Methoe de centre d'interet (Merkezi alaka usulü) veya

Methode Decroly (Decroly usulü),

İngiliz ve Amerikanca : Project teaching (Proje tedrisatı)

Project method (Proje usulü)

Project problem (Proje meselesi)

Unit of work (İş ünitesi)

Rusya'da : Tedrisatta kompleks sistem

İtalya ve İspanya'da : Temerküz prensibi ismi verilmektedir.

Aynı ülke içinde ve aynı ad altında dahi toplu öğretimin çeşitli şekillerine rastlamak mümkündür. Aralarındaki tüm şekil farklarına rağmen ortak noktalar da bulunmaktadır. Toplu öğretim ile temerküz kavramını kesin sınırlarla ayırmak mümkün olmamakla birlikte, bunlarla ilgili birtakım genel özellikler söylenebilmektedir (Baymur,1932: 10).

Temerküz çok geniş bir anlama sahiptir. Öğretim alanında şimdiye kadar ki topluluğa yönelik bütün hareketler buna dahildir. Toplu öğretimin dahil olduğu temerküz fikrinin tarihi, eğitim-öğretim tarihi kadar eskidir. Toplu öğretim, temerküzün çok çeşitli şekilleri içinde bir tanesidir. Bundan dolayı toplu öğretimin her şekli temerküz kavramına dahil olduğu halde, temerküze ait her şekil, toplu öğretim olarak kabul edilmemektedir. Bu kavramların her ikisinde de öğretim, "mihver" esasını kabul etmiştir. Bu mihverler temerküzün diğer şekillerinde bir veya birkaç olabildiği halde, toplu öğretimde yalnız bir tanedir (a.g.k.:11).

Temerküzde dersler az veya çok bağımsızdır. Bunlar arasında bağlantı kurulmaya çalışılır. Buna karşılık toplu öğretimde dersler bu derece bağımsız değildir. Çalışmalar iç içe ve tam bir bütün halinde devam etmektedir. Toplu öğretim ve temerküz şekilleri Şekil-1'de gösterilmiştir. Her yuvarlak bir dersi göstermektedir. Ortada bulunan içi taralı yuvarlaklar mihver görevini gören derslerdir (a.g.k.:12).

Toplu Öğretim Sistemi üzerine yüzyılımızın ilk çeyreğinde Fransa, Belçika, Hollanda, Rusya, Kuzey Amerika, Almanya ve Avusturya'da pek çok eğitimci çalışmış ve pek çok sistem ortaya çıkarılmıştır. Bunlar arasında geniş uygulama alanı bulanlar; J. Dewey, Kilpatrik, O. Declory ve A. Ferriere'in sistemleridir ve bu sistemler Almanya ve Avusturya'da geliştirilen sistemlerden önemli ölçüde ayrılmaktadır (Aytuna, 1936/a: 25).

ŞEKİL 1

TEKERKÜZ ŞEKİLLERİ VE TOPLU ÖĞRETİM SİSTEMİ

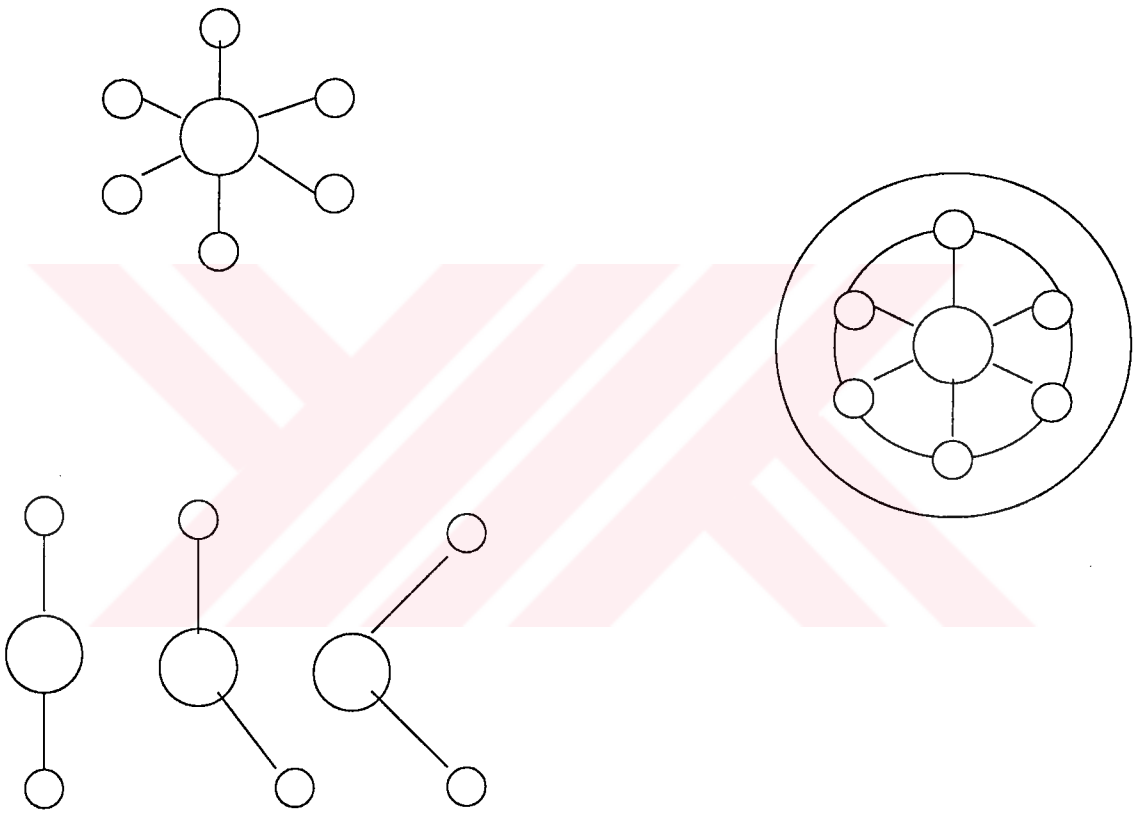

Temerküz Şekilleri

Toplu Öğretim Sistemi

2.7.1. Proje Sistemi

Toplu Öğretimin Amerika'daki gelişimi "Proje Sistemi" adı altında olmuştur ve kaynağını J. Dewey'in felsefesinden almıştır. Burada toplu öğretim J. Dewey'in "Prob-

lem Çözme Yaklaşımı" ile başlamıştır. Dewey'in sisteminde, okulda her olay, çocuğun kendi hareket ve etkinliğine konu olarak aldığı bütüncü sorunlar karakteri esas tutularak açıklanmalıdır. Yaşamda asıl ve önemli olan husus, bilgi değil, herhangi bir işi yapma alışkanlığını kazanmış olmak ve bu iş için gereken bütün materyali toplayabilecek güçte olmaktır. Ona göre okulda çocuklara birbirinden farklı olan okul disiplinleri ve uygulamaları ayrı saatlerde öğretilmemelidir (Aytuna, 1936/a: 30-31).

J. Dewey'e göre toplu öğretim sadece bir program sorunu değildir. Toplu öğretim sisteminin gerçekleştirilmesi, okul yaşamının değiştirilmesi sorunudur. Okullar öğrencilere sadece bilgi vermemeli, aynı zamanda öğrenciye yeni sorunlarla baş edebilme alışkanlığı ve gücünü de kazandırmalıdır. J.Dewey, burada problem çözme sistemini, bir başka değişle iş ilkesini okulun temel ilkesi haline getirmektedir. Program konusu olan bu alanlar öğrencinin kendi hareket ve etkinliklerince belirlenmelidir. Programda izlenecek disiplin ve uygulamalar birbiriyle bütünleşmiş bir biçimde izlenmelidir (a.g.k.:25).

J. Dewey'e göre okul, bağımsız hayata hazırlayan bir yer değildir, gerçek ve şimdiki hayat yeridir. Hatta şimdiki hayatın kendisidir. Çocuk hayatı ve çocuğun yaptığı deneyler birbirinden ayrılması mümkün olmayan bir bütündür. Yani "tamlık" ve "bütünlük", gerçek hayatın karakteristik bir özelliğidir. Ona göre, okul da bu "tamlık ve bütünlük" özelliğini eğitim-öğretimin karakteristik özelliği olarak kabul etmelidir (Aytuna, 1937: 4 -5).

Kuzey Amerika'da "Problem Çözme Yaklaşımı"ndan sonra toplu öğretimin II. aşaması olarak "Proje Yöntemi"nin C.M.Mc Murry tarafından geliştirildiği görülmektedir. Daha sora H.W. Kilpatrik ve E. Collings, J Dewey'in düşüncelerini geliştirmiş ve proje yöntemini bütün ayrıntısına kadar işlemişlerdir. Bu eğitimcilere göre eğitim programı, yaşamda çocukların gelişimlerinin her aşamasında kendi kendilerine belirledikleri amaçları esas alarak düzenlenmeli ve oluşturulmalıdır. Eğitim programı bir yandan çocuğun doğuştan getirdiği eğilimleri desteklerken, diğer yandan çocuğun içinde bulunduğu çevredeki etkileri, doğuştan getirdiği özellikleri geliştirecek bir biçimde kullanılmalıdır. Yani eğitim programının özünü, çocuğun gelişimi için yaptığı somut amaçlar (=projeler) oluşturmalıdır. Çünkü bu amaçlara erişmek için faaliyete geçecek ve böylece yeteneklerini geliştirecek, alışkanlıklar kazanacaktır. O halde eğitim, çocuğun serbest etkinliklerini örnek alarak organize edilmelidir. Böylece çocuğa sorunlar yani projeler seçmek ve bun-

ların başarıyla çözülmesine yardım etmek, programın özü olmalıdır.Bu sistem de eski okula tepki olarak doğmuş ve öğretimdeki dağınıklığın önüne geçmek ve topluluğu gerçekleştirmek amacıyla geliştirilmiştir (a.g.k.: 6 -7).

2.7.1.1. Proje Sisteminin Karakteristik Özellikleri

Proje Sisteminin özellikleri şu şekilde özetlenebilir:

- Projeyi karakterize eden ilk özellik, onun bir amacının olmasıdır. Öğrenciler, yaptıkları işi kendilerine ait bir amaç olarak tanımlamalıdırlar.
- Proje hayati olmalıdır. Yani proje, hayattan alınan ve yapılması gerekli olan bir etkinlik olmalıdır. Bu şekilde hem öğrenme sağlanmış hem de öğrenilenlerin akılda tutulması gerçekleşmiş olur.
- Proje Sistemi, öğretimde "topluluğu" ve "tamlığı" gerçekleştirmelidir. Bu özellik sistemin hayatilik özelliğinden ve geleneksel okulun bilim ve uygulamalar arasına koyduğu sınırları yıkmasından doğmuştur. "Tamlık ve bütünlük" hem esas yaşamın bir özelliğidir hem de öğrenme işi basit ve tek tek olan bir hadise değildir.

Proje Sistemi "etkinlik ve daha ileriye götüren etkinlik"tir. J. Dewey buna, "tecrübeleri durmadan yenileştirme işine devam faaliyeti" demiştir. Üzerinde çalışılan her projenin çözülmesi, bitirilmesi, başka bir projenin başlangıcını oluşturur. Projelerin bu şekilde birbirlerine bağlanmaları bu sistemin topluluk karakterini ortaya koyar. Projeler, içinde yaşanılan anın gerçek ihtiyaçlarına göre seçilirler. Fakat projelerin birbirlerine bağlanması ile sürekli değiştirilirler, tekrar tekrar işlenir ve yeni şekiller alırlar. Bu şekilde onlar hayatilik özelliği kazanırlar (a.g.k.: 15-25).

2.7.1.2. Proje Sisteminde Öğretim Yöntemi

Proje sistemi öğretimde daha değişik bir yöntemi gerektirmektedir:

- Öğretmen her şeyden önce ideyi (temel fikir) iyice kavramalı ve açık olarak görmelidir.
- Sonra belirtilen öğretim materyalini hazırlamalıdır.

- Daha sonra diğer alanlarla olan canlı ilişkiler aranmalıdır. Çünkü hayat projeleri daima çok yönlüdür.
- Öğretmen sınıfa girmeden önce projeye hakim olmalıdır. Öğretmen önce, mahalli olarak çerçevelenmiş proje ile ve kesin olarak ortaya çıkması gereken ide (temel fikir) ile ilgilenir. Bu idenin gerçekleşmesi için mümkün olan bütün yardım araçlarını ele alır ve eylem çok açık ve somut olur. Başka yerlerde başka koşullar altında aynı ideyi göstermeye çalışır. İde, aynı zamanda ulusal ilgi ve ihtiyaçlara dayanarak geliştirilir. Son olarak ide evrensel boyutla geliştirilmeye çalışılır.

Proje ünitelerinin bu şekilde işleyişi, öğretmenin güçlerini serbest kılmakla kalmayıp, aynı zamanda çocukların etkinliklerini de kapsar. Öğretmen yol gösteren, yardım eden bir kılavuz durumundadır (Kaya, 1939: 19-20).

2.7.1.3. Proje Sisteminde Proje Türleri

H. Kilpatrick, projeleri Bireysel ve Kollektif olmak üzere ikiye ayırır:

"Kollektif Projeler", öğrencilerin grup halinde ya da bütün okulun bir grup olarak çalıştığı projelerdir.

"Bireysel Projeler" ise, üzerinde öğrencilerin ayrı ayrı ve teker teker çalıştıkları projelerdir.

Çocuğun doğuştan getirdiği özelliklere göre de projeler dört gruba ayrılır:

1. Oyun Projeleri,
2. Hikaye Anlatma Projeleri,
3. İş Projeleri,
4. Ekskürsiyon Projeleri (Ekskürsiyon: Grup halinde toplanmış kimselerin, tecrübe ve ihtisas sahibi birinin kılavuzluğu altında bazı varlıkları veya olayları tabii çevrelerinde ve mümkün olduğu kadar kısa bir zaman incelemelerine yardım eden sosyal-kültürel faaliyettir. Ekskürsiyonlar yapıldıkları yerlere göre, (a) Mahalli olanlar, yani yakın çevre gezileri, (b) Yurt içi ve uzak çevre gezileri olmak üzere iki büyük gruba ayrılır (Eğitim Sözlüğü, 1968: 95).)

Bir eğitim programı bu tip projelerden oluşmalıdır (Aytuna,1937: 25).

2.7.1.4. Proje Seçiminde Ölçütler

Projelerin iyi ve başarılı seçimi öğrencinin başarısını da arttırır. Bu sistemin uygulandığı okullarda geliştirilen bazı ölçütler proje seçiminde faydalı olabilmektedir. Bu ölçütler şunlardır:

- Proje, gerçek hayat koşullarından seçilmelidir.
- Proje, çocuğun basit etkinlikleri ile halledebileceği gerçekten tam ve bağımsız bir çok projeyi ortaya çıkarmalıdır.
- Proje, öğrenciler arasındaki bireysel farkları tatmin edebilmek için mümkün olduğu kadar çeşitli etkinlikleri içermelidir.
- Proje, çocuğu, ona bağlı olan projelere götürmeli ve onun ilgileri ve anlayışlarını devamlı olarak genişletecek bir güdüleyici olmalıdır.
- Proje, çocuğun bireysel gelişimine yardım edecek özellikte olmalıdır.
- Proje, öğrencinin sosyal koşularına uygun olmasına yardım etmeli ve sosyal sorunları açıklayacak özellikte olmalıdır.
- Proje, öğrencinin maddelerle aletleri başarı ile kullanma yeteneğini geliştirecek özellikte olmalıdır.
- Proje, öğrenciye iyi alışkanlıklar kazandırmalıdır. Aslında her öğretim işinin önem vermesi gereken, karakter oluşturulmasıdır (a.g.k.: 25-29).

2.7.2. İlgi Merkezleri Sistemi

İlgi merkezleri sistemi, 1907 yılında Belçika'lı Dr. O. Decroly tarafından ortaya atılmıştır. Decroly, Bürüksel'de Ermitaj Mektebi adıyla anormal çocuklar için açtığı okulda bir öğretim programı tertiplemiş, bu programla öğretim denemeleri yapmış, elde ettiği başarılı sonuçlardan cesaret alarak programı geliştirmiş ve normal çocuklara da uygulamaya başlamıştır. Bu çalışma sonunda İlgi Merkezleri Sistemi Decroly Sistemi adıyla yayılmış ve geniş bir uygulama alanı bulmuştur (Aytuna,1967: 201).

İlgi merkezleri sisteminin dayandığı temel özellikler şunlardır :

Öğretim programı, bu programda yer alacak bilimler, bu bilimler alanlarından seçilecek konular, bu konuların işlenmesinde tutulacak yollar ve bütün öğretim etkinlikleri ile araçları; çocukların zihin gelişimlerine, ayrı ayrı yaşlarda beliren ilgileriyle yönsemelerine ve eğilimlerine uygun olmalıdır. Programın ders materyali, bu ilgilerle yönsemeler etrafında sıralanarak toplu bir hale getirilmelidir. Yani program materyali; çocukların ilgileri dikkate alınarak saptanmalı, çocuk ilgilerine göre saptanan materyal, programın temelini teşkil etmelidir. Diğer hayati konular ve çalışmalar, hep bu materyal etrafında yapılmalıdır. Bütün öğretim çalışmaları, çocuk ilgilerinin toplandığı ve merkezleştiği konular üzerinde durularak planlaştırılmalıdır (a.g.k.:200).

Daha açık bir ifadeyle bu sistem;

- Öğretim programında yer alacak dersler ve onlara ait üniteler; çocukların ilgileri düşünülerek seçilmeli, bu bilgiler öğretimin temelini (merkezini) teşkil etmelidir.
- Öğretim programının üniteleri veya konuları; toplulaştırılmış yani, merkezileştirilmiş görüşlere uyularak tertiplenmelidir.
- Programın materyali Coğrafya, Tarih, Tabiat Bilgisi,... gibi ayrı dersler içinde ayrı konular olarak görülmemeli, toplu ve hayati problemler haline konulmalıdır. Programa alınan materyal, ilk önce bu programla çalışacak çocukların en yakın ihtiyaçlarını da dikkate almalıdır. Çocukların yaşları ilerledikçe ve ilgileri değişip geliştikçe, materyal de (değişen ilgilerle birlikte ve yaşların problemlerine değer verilerek) yetişkinlerin temel iş ve ihtiyaçlarına doğru geliştirilmelidir.
- Çocuklar, program materyalini kişisel ve bireysel etkinliklerle işleyerek öğrenmek istedikleri bilgileri, kendi kendilerine çalışarak, incelemeler ve gözlemler yaparak kendi gayretleri ile kazanmalıdırlar (a.g.k.:201).

Decroly'e göre öğrencinin bütün etkinliklerini yönlendiren başlıca dört temel ilgi ve ihtiyaç vardır:

1.Beslenmek ve besin maddeleri temin etmek ilgi ve ihtiyacı... Bu, çocuğun yaşamak ihtiyaçlarına bağlı bulunan materyali (konuları, problemleri, bilgileri) içine al-

maktadır.

2. Kendini (hayatını) korumak ilgi ve ihtiyacı... Bu, çocuğun kendini her türlü dış etkilerden ve tehlikelerden korunmasını sağlayacak problemleri kapsamaktadır.

3. Öğrenmek ilgi ve ihtiyacı... Bu ihtiyaç, çocuğun tabii ve sosyal çevresini, bu çevrenin insanlarını, insanların işlerini, etkinliklerini ve hayat problemlerini öğrenmesine ve iş hayatına; insanlar arasında başarılı, insanlara ve topluma faydalı olmasına yardım edecek meselelere programda yer vermesini gerektirmektedir.

4. İş yapmak ve ahlaklı yaşamak ihtiyacı... Bu ihtiyacın karşılanması için de aile, okul, toplum, hayvanlar, bitkiler alemi gibi tabiata, topluma (insanlara, işlerine ve yaşayışlarına) ait problemlerin programda, ilgi merkezleri materyali olarak yer alması; çocukların yaşayışları ve hayati ihtiyaçlarıyla bağlantılı olması gerekmektedir.

Decroly, kurduğu sisteme göre hazırladığı öğretim programında, dersleri ve ders materyalini birbirlerine bağlı bir halde ve öğrencilerin yakın ilgi ve ihtiyaçları etrafında toplayarak merkezileştirmiştir. Bu nedenle bu programa "İlgi Merkezleri Sistemi" denilmiştir (a.g.k.:202).

Decroly sistemine uygun olarak öğretim yapılırken üç temel isteğe değer verilmesi gerekmektedir:

1. Gözlem yapmak... Gözlem, konuların veya problemlerin gerçek şartlar içinde daha doğru ve daha tam olarak incelenip öğrenilmesini sağlar.

2. Çağrışım yapmak... Öğrenme esnasında ve gözlem yapılırken görülenlerin, tanınanların ve elde edilen bilgilerin, daha önce görülmüş, tanınmış ve öğrenilmiş olanlarla kıyaslanmasını, yeni bilgilerin eskilerle birleştirilmesini ve dolayısıyla bilgilerin temel ilgiler ve ihtiyaçlar etrafında merkezileştirilmesini kolaylaştırır.

3. İfade etmek... Gözlem ve çağrışım yolu ile varılan sonuçların, yani kazanılan bilgilerin söz, yazı, hareket, çizgi, resim, elişleri ve ses... gibi vasıtalarla tekrarlanması etkinliğidir.

Decroly sistemine göre öğretimde bu üç türlü etkinliğin ayrı ayrı değil, ana ilgiler ve ihtiyaçlar etrafında, birbirine bağlı, toplu ve toplayıcı bir etkinlik halinde olması gerekmektedir (a.g.k.:200-202).

- Öğrencinin doğasına, ilgilerine ve ihtiyaçlarına çok önem verilmesi,
- İnsanın ilk ihtiyaçlarını ve bunları tatmin edecek eylem ve faaliyetleri eğitim-öğretimin temeline koyması, bu yolla okuldaki eğitim-öğretime daha doğru bir yön verilmiş olması ve daha doğal bir yol seçilmiş olması,
- Çeşitli bilimlerle maharetler, çeşitli ihtiyaçlarla faaliyetler, şimdiki ve geçmişteki insan ihtiyaçları arasında temerküz aracı ile ilgi ve ilişki oluşturması; "İlgi Merkezleri Sistemi"ni tercih ettirecek önemli noktalardır.

Bu sistemin en zayıf noktası ise, çocuğun çeşitli gelişim devrelerinde ortaya çıkan ilgilerinin geçirdikleri gelişim aşamaları hakkında bir hesap tutmamasıdır. Çocuk ilgileri her yaşta değişir. Böylece okul, bu ilgilerin gelişimini araştırmak ve tatmin etmek durumundadır. Her okul düzeyinde ilgiler, eğitim programının temeli olmalıdır. Öte yandan, insanın bu ilk ihtiyaçları da ilkokulda programın tek temeli olmamalıdır (Aytuna,1936/a : 40-44).

2.7.2.1. İlgi Merkezleri Sistemi'nin Öğretime Getirdiği Yenilikler

Bu yenilikler üç başlık altında toplanabilir:

Yöntem Bakımından: Bu sistemde, anlatma ve ders kitabı kalkmıştır. Onların yerine çocuk, yaşamı gözler, deney yapar, gördükleri ve buldukları üzerinde düşünür, eski bildikleri ile karşılaştırmalar yapar ve en önemlisi bu yolla kazandıklarını yazı, resim ve modellerle anlatır. Çocuğun çevreyi tanıması ve ona iyi çalışma alışkanlıkları kazandırması, yöntemin en iyi yönlerini oluşturur.

Program Bakımından: Bu sistemde yetişkinlerin düşünüş mantığına göre belirlenmiş öğretim konuları reddedilir. Onların yerine çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarına uygun ve yine kendilerince saptanmış bir program konur. Buna "çocuğa göre program" anlayışı denir.

Toplumsal Yaşam Bakımından: Öğrenciler, bu sistemde "ahlaklı olmayı ve toplumsal yaşamayı" yaşamın içinde çalışarak öğrenirler (Hesapçıoğlu,1994:133; Binbaşıoğlu, 1983:74).

2.7.3. Dalton Planı

Dalton Planı, bir Kuzey Amerika Okul Reformu denemesi olup, H. Parkhurs'a dayanmaktadır. Bu okul reformu denemesi, adını, ilk kez uygulandığı Dalton şehrinden almıştır.Dalton Planı'nın temelinde yatan ana ilke, sınıf biriminin kaldırılarak, öğrencilerin bireysel çalışmalar yoluyla kendi ilgi ve yeteneklerinin geliştirilmesine fırsat verilmesidir. Bu modelde yaş esasına dayalı geleneksel yıllık sınıflar yıkılmakta, bunun yerine sözleşmelerle (contrat) tespit edilmiş bireysel çalışmalar geçmektedir. Bu nedenle bu metoda Laboratuar Planı adı da verilmiştir (Aytaç,1967:48).

Bu okul modelinde tarih, coğrafya, matematik, okuma-yazma, gramer, elişleri, resim dersleri için özel laboratuarlar ya da ders köşeleri kurulmuştur. Öğrenci buralarda bireysel olarak çalışmaktadır. Çalışma odaları çocukların serbestçe çalışmaları için gerekli araç-gereçlerle donatılmıştır. Laboratuarlarda, öğrencilere yalnızca yardım ve rehberlik edici tarzda fonksiyon gösteren bir ders öğretmeni bulunmaktadır. Okulda ayrıca din, beden eğitimi, müzik... vb. dersler için de birer sınıf öğretmeni yer almaktadır (a.g.k.:49).

Dalton Planı'nda sabah saatleri bireysel çalışmalara, öğleden sonraki zaman ise sınıf halindeki çalışmalara ayrılmıştır (Aytuna, 1938/a: 19-20).

Dalton Planı'nda geleneksel ders planı kaldırılarak, bunun yerine bir yıl boyunca yapılacak çalışma, on çalışma ayına, yani on sözleşmeye (contrakts) bölünmektedir. Bunlar da kendi içerisinde haftalık çalışma planlarına bölünmektedir. Bu çalışma planları, öğrenme konuları ile bunlara ait olarak hazırlanmış çalışma talimatlarını kapsamaktadır (a.g.k.:49).

Üzerinde çalışma yapılacak görevler güçlük derecelerine göre; yüksek, orta ve düşük seviyeli çalışma planları halinde kademelendirilmiştir. Öğrenci öğretmenden, her ders alanında belirli bir görev konusunu bununla ilgili talimatlarıyla birlikte almakta ve bu dersi hazırlamayı imza ederek taahhüt etmektedir. Bu görevin hazırlanmasında izlenecek yol, öğrencinin tamamen kendi iradesine bırakılmıştır (a.g.k.:49).

Hazırlanan çalışmaların kontrolü de büyük ölçüde öğrencinin elindedir. Öğrenci bir yıllık sürede ortaya koyduğu çalışmayı "öğrenciyi gözleme grafiği" denilen haftalara ve günlere bölünmüş tabelalara kaydetmektedir. Sona erdirilmiş olan çalışma, ayrıca öğ-

retmen laboratuar grafiklerine kaydedilmekte ve bu suretle ders öğretmenleri kendi öğrencilerinin iş başarı durumlarını izleyebilmektedir. Dalton Planı'nda ev ödevleri de verilmemektedir. Çünkü çocuk okulda ders konularını kendi kendine işlemektedir. Bu plan daha çok ilkokul III. sınıftan sonraki sınıflar ve diğer üst öğrenim basamaklarında uygulanmakta ve öğrencinin bağımsızlığı ilkesine dayanmaktadır (Aytaç, 1976: 48-50).

2.7.4. Winnetka Planı

C.W. Washburn, geliştirdiği öğretim planını Chicago'daki Winnetka'da uyguladığı için, buna Winnetka Planı adı verilmiştir. Winnetka Planı katı sınıflar sistemine bağlı olan okul anlayışına karşı çıkarak, öğretimin, öğrencinin bireysel özelliklerine göre esnekleştirilmesini öngörmektedir. Bu planın hareket noktasını öğrencinin bireyselliğinin, öğretimin organizasyonunda göz önüne alınması teşkil etmektedir. H. Parkhurst, bu meseleyi öğrencinin serbest çalışması ile çözmek istemişti. Washburn, Dalton Planı'nın bu görüşünü devralmakta, fakat öğretimin ancak yarısını böyle bir ferdi çalışmaya ayırmaktadır. Ayrıca buna ek olarak Washburn, öğretimin diğer yarısını başka bir eğitim şekline, yani 'cemaat hayatı' zihniyeti verecek olan öğretim şekline ayırmaktadır. Böylece grup çalışması ve yaratıcı aktiflik görüşünü ortaya koymaktadır. Bu yeni sisteme göre okulda her bir çocuk müşterek bir grup çalışmasına katılmalı ve bu çalışma, mümkün olduğu ölçüde yaratıcı nitelikte olmalıdır (Aytaç, 1976: 52).

Winnetka Planı'nda her öğrenci kendi gücü ve eğilimine uygun düşen ve yaratıcı olarak çözebileceği kısmi bir çalışmayı seçip işleyebilmektedir. Bu modelde derslerin yarısı ferdi çalışmaya, diğer yarısı gruplar çalışması ile yaratıcı çalışmaya ayrılmıştır (a.g.k.:52).

Winnetka Planı' nda yaş sınıfları bulunmamakta, başarılı bir öğrenci öğrenim basamaklarında, daha zayıf bir öğrenciye göre daha hızlı yükselebilmektedir. Öğrenci, üzerine aldığı görevi çözme hızına uygun bir şekilde kademeler atlamaktadır. Bununla birlikte, yeteneklilerin hızlı yükselmeleri sonucu bir noktada ağır bilgi yükü altında engellenmeleri ve zayıf yeteneklilerin sınıfta kalarak geri plana itilmesi ve bunun sonucu kendine duyduğu güven duygusunu yitirmesi gibi hususlar aşılmıştır. Çünkü C.W. Washburn, ders planını içten farklılaştırarak esnek bir yapıya dönüştürmüştür. Bunun uygulandığı okulların ders planı iki ana kısımdan meydana gelmiştir:

1. Zorunlu genel bilgi ve becerilerin öğretilmesi.

2. Grup ve yaratıcı çalışmalarının yaptırılması (a.g.k.:52).

Bu alandaki farklılıklara göre öğrencilerin çalışmaları da farklı olmaktadır. I. gruptaki çalışmalarda her çocuk kendi temposuna uygun düşen bir hızla ilerleyebilmektedir. Öğrenciler gerekli açıklamalarıyla birlikte görevler almakta ve bunların çözümü için müstakil çalışmakta, ihtiyaç duyduklarında öğretmeni yardıma çağırmaktadırlar. Yaptıkları çalışmayı doğru yapıp yapmadıklarını, önce kendileri, sonra öğretmen kontrol etmektedir. Başarılı olması halinde öğrenci bir üst kademenin görevini almaktadır (a.g.k.:53).

II. kısımdaki grup çalışmasında ise, bireysel ilerlemeye yer verilmemektedir. Bütün öğrenciler, aynı süre içerisinde birlikte çalışmak zorundadırlar. Her öğrenci ortak çalışmanın kendisine uygun bulduğu bir parçasını seçerek işlemektedir. Eğer bir öğrenci seçtiği çalışma parçasını gruptaki diğer arkadaşlarından önce bitirirse kalan zamanda bu konularla daha çok meşgul olma imkanı elde etmektedir (a.g.k.:53).

Dalton Planı'nda olduğu gibi Winnetka Planı'nda da öğretmen geri planda yer almaktadır. Winnetka Planı, öğretimden sınıflar sistemini kaldırmakta, bir yandan öğrencinin ilgi ve yeteneklerini göz önüne almakta, diğer yandan da devlet ve toplumun bireylerden beklediği "cemaat ruhu"nu onlara kazandırmak istemektedir. Bu suretle de Winnetka Planı'nda "sosyal eğitim" unsuru önem kazanmaktadır. Dalton Planı'nın eksik yönü olan sosyal eğitim Winnetka Planı'nda ağırlık kazanmaktadır (a.g.k.:53).

2.7.4.1. Winnetka Planı'nın Öğretime Getirdiği Yenilikler

- Öğretimde, bireysel çalışmaya olduğu kadar küme çalışmasına da yer ve önem verilmiştir.
- Bireysel çalışmaya esas olan kendi kendine öğrenme araç ve gereçleri hazırlamada öncü rolü oynamıştır.
- Yaratıcı ve küme çalışmalarına yer vererek okulun, öğrenci kişiliğinin gelişmesinde etkili olan en önemli etken olması gerektiği esasını kabul etmiştir.
- Öğrencilerin yaşlarına göre öğrenebilecekleri konuları saptamak, bunları

denetlemekle, öğretimi bilinçli bir hale sokmuştur.

- Öğretimi, öğrencilerin kişisel yeteneklerine göre yürütme denemesine öncülük etmiştir.

Özetle, öğretim konusuna bilimsel bir yaklaşım getirmiştir (Hesapçıoğlu, 1994: 137; Binbaşıoğlu, 1983: 82).

2.7.5. Jena Planı

P. Petersen, geliştirdiği "Hayat Cemaati Okulu" ile çağdaş reform pedagoji akımlarının bir sentezini yapmıştır. O'nun gerçekleştirmek istediği şey, eski okulu değiştirip, yerine bir "gençlik okulu" kurmaktır. O'na göre eğitim, insan hayatının temel bir fonksiyonudur. Bu nedenle cemaat fikri okul içerisinde bir esas ilke hâline getirilmelidir (Aytaç, 1976: 55).

Cemaat ve cemiyet kavramları arasındaki farklılıktan hareket eden Petersen'e göre, cemaat hayatı hiçbir sosyal hiyerarşi tanımaz. İnsanı herhangi belirli amaçlar için bir araç olarak görmez. Burada insan daima kendisinin amacıdır. İnsan burada kendi bütünlüğü içinde ele alınır. Cemaat hayatı içerisinde insanın bireyselliği korunur. Petersen bu temel görüşten hareket ederek Jena Planı adıyla yeni bir okul sistemi ortaya koymuştur. Bu sistemde içten farklılaşmamış eski yıllık sınıflar sistemine son vermiştir. P. Petersen'in bu görüşlerinin kaynağı; Kır Eğitim Yurdu Akımı, İş Okulu Akımı ve Dalton Planı, Winnetka Planı vb. gibi Okul Denemeleri'ne dayanmaktadır (a.g.k.:55).

Petersen'in okulunun dayandığı ilkeler şunlardır :

I. ilke; eğitimin devlet, din ve dünya görüşlerinden bağımsız olmasıdır. O, eğitimin devlet eliyle yürütülmesine ve kilise tarafından temsil edilmesine karşı çıkmaktadır. O'na göre kilise, sadece bir kuvvet ve kudret birliğinden ibarettir.

II. ilke; eğitimin genelliği ilkesidir. O'na göre okul bir "genel okul" olmalıdır. Okul, her cinsten, her tabakadan, her dinden, her yetenekten ve her menşeden çocukları bir araya getirmelidir.

III. ilke; okulun bir "hayat cemaatı okulu" olması gerektiğidir. Buna göre okul, tabii bir cemaat hayatı, sıcak bir atmosferde karakterize edilmelidir. Petersen'e göre tüm okul hayatı temelinden değiştirilmelidir. Okul, insanlık idealine göre çaba göstermelidir.

İnsan eğitimini gerçekleştirmelidir (a.g.k.:56).

Jena Planı'nın esas eğilimini, sınıf sisteminin kaldırılarak seviye gruplarının geçirilmesi teşkil etmektedir. Petersen bunu,

- Tespit edilmiş ders şemaları,
- Ortak ilerleme ve
- Kur atlama yoluyla gerçekleştirmek istemektedir.

Petersen'in öğretim sistemi Dalton Planı'nda olduğu gibi bireysel çalışma esasına göre değil, "gruplar öğretimi" esasına dayanmaktadır. Jena Planı'nda sınıflar yerine gruplar geçmektedir. "Öğrenim düzeyleri sistemi" esas alınmaktadır. Çocuklar şu dört ana grupta toplanmaktadır:

Alt gruplar : 1. 2. 3. öğrenim yıllarındaki öğrencileri,

Orta gruplar : 4. 5. 6. öğrenim yıllarındaki öğrencileri,

Üst gruplar : 6. / 7. 8. öğrenim yıllarındaki öğrencileri,

Gençlik grupları : 8. / 9. 10. öğrenim yıllarındaki öğrencileri kapsamaktadır.

Jena Planı'nda grupların teşkil edilmesi öğrencilerin kendi isteklerine bağlı kılınmıştır. Öğretmenin, teşekkül etmiş grupları, kabul veya reddetmeye, değiştirmeye hakkı vardır. Ancak öğretmen nadiren böyle bir müdahalede bulunur. En çok rağbet gören gruplaşma şekli 2-3 öğrencilik gruplardır (a.g.k.:57).

Her gruptaki çocuklar, küçük bir cemiyet halinde çalışırlar. Bu cemiyetin üyeleri karşılıklı yardımlaşırlar. Birkaç grup aynı zamanda aynı konular üzerinde bireysel çalışabilirler. Bu gibi durumlarda birbirlerinin konularıyla ilgilenirler. Bu suretle karşılıklı yardımlaşma genişler. Öğretmen gruptan gruba giderek, öğrencilerin çalışmalarını takip eder, inceler, gerekirse eleştiride bulunur, iş aletlerini düzenler, çocukların işlerini değerlendirir, gerekirse düzeltir. Kollektif çalışmalara öğrenciler kendi istekleriyle, ilgi ve yetenekleri oranında katılırlar. Kurslar halindeki öğretimde, daha çok bireysel çalışmalara yer verilir (Aytuna, 1967:211).

Her günkü çalışmalar genel olarak kurslar halinde yapılır. Öğleden sonraki kurslarda aritmetik, gramer ve yabancı diller yer almaktadır. Bu kurslarda; büyük gruplar, küçük gruplardaki çalışmalarla takviye edilmesi gereken materyal üzerinde durulur. Öğ-

leden önceki kurslarda öğrenciler zeka seviyelerine göre 5-6 saat için gruplaşırlar (a.g.k.:210).

Jean Planı'nda grupla çalışma; okulun ilk üç yıllık öğrenim devresinden sonra başlamaktadır. Haftanın ilk üç veya dört günü kültür derslerine ayrılır. Geri kalan günlerde de, estetik çalışmalarla el sanatlarına, resim ve müzik etkinliklerine yer verilir. Buna göre, haftalık ders programı (çalışma planı); çeşitli bilimlerle ilgili olaylara yer verilerek düzenlenir. Bu plan bir sistem manzarası arz eder. Tabii bir tarzda ders materyaline bağlanır. Öğrenciler de işleriyle ilgili konularını belirtilen zamanlara göre planlaştırırlar (a.g.k.:210).

Jean Planı'nda günlük çalışmalar şöyle planlaştırılmıştır. Her sabah 55'er dakikalık kurslar uygulanır. Bu çalışmalardan 5 dakika sonra 100 dakikalık II. devre çalışmaları başlar. Bu da bitince 35 dakikalık dinlenme verilir. Bundan sonra 100 veya 105 dakikalık çalışma devresi başlar. Böylece, her sabah 5 saat çalışılmış olur (a.g.k.:209).

Jean Planı'nda eski okullarda uygulanan sınıf geçme, sınıfta kalma, notlar ve karneler kaldırılmıştır. Öğrencinin bir üst gruba yükselmesi onun "genel olgunluğu"nun derecesi ile belirlenmektedir. Petersen, not karnelerinin, çocukta ahlak değerlerini, kendine güven duygusunu sarsacağını ve bu sebeple de çocuğun ruh sağlığı için özel bir tehlike teşkil edeceğini ileri sürmektedir. Öğrencilerin değerlendirilmesi için karne sistemi yerine "objektif raporlar" ya da"sübjektif raporlar" dediği belgeleri önermektedir. Objektif raporlar, öğretmenin her öğrenci üzerindeki gözlem ve hükümlerini, sübjektif raporlar ise grup yöneticisinin görüşlerini kapsamaktadır (a.g.k.:210).

Öğrenci, grup içerisinde serbest ve müstakil olarak çalışmakta, böylece sınıf sisteminde aynı tempo ile ilerlemeye zorlanmamakta, öğrenci sayısının az olması öğretmenin öğrenciler üzerindeki bireysel ilgisini arttırmaktadır. Her öğrenci grup içerisinde kendi temposuna uygun düşen tarzda çalışmakta, bu sayede ortalamanın üstünde ve altında olan öğrenciler desteklenmektedir. Bu suretle sınıflar sisteminin zayıf yönleri aşılarak, geniş bir yetenek çeşidi dağılımına desteklenme imkanı sağlanmaktadır (Aytaç,1976: 58).

Eski okuldaki "ceza uygulamaları ile bastırılan" öğrenciler arasındaki karşılıklı yardımlaşma, Jean Planı'nda tam tersine önemli bir ilke olarak kabul edilmektedir. Bunun gerçekleştirilmesi için Petersen, "rehberlik sistemi"ni uygulamıştır. Güçlüklerle karşılaş-

mış öğrencilere, ya kendi grubundan ya da daha eski gruplardan birisinin bir üyesi yardım etmek suretiyle onun güçlüklerini aşmasında destek olmaktadır (a.g.k.:58).

Petersen, "gruplar öğretimi" sisteminin üstünlüklerini şu noktalarda toplanmaktadır.

- Grup çalışmalarındaki farklılıklar, aynı zamanda bir eğitim farklılığıdır. Bu suretle, çocuklar arasında verimli bir eğitim dağılımı sağlanmış olmaktadır.
- Bu üçer yıllık kademeler, birbirlerine karşı usta, çırak, kalfa rolünü oynamakta, böylece okulda sosyal bütünlük daha kolay sağlanmış olmaktadır.
- Her yıl, grubun üçte biri bir üst gruba yükseltilmekte, grubun geri kalan üçte ikisi eski grupları teşkil etmektedir.
- Bu üçte birlik yeni unsur yeni gruba yeni motifler vermektedir.
- Alt gruplar daima yeni başlayan 12-15 öğrenciyi kapsamakta, bu ise okul hayatına uyumu kolaylaştırmaktadır.
- Öğretmen, bir eğitici ve öğrencilerin rehberi durumundadır. eğitim, öğretimden daha önce yer almaktadır (a.g.k.: 58-59).

Petersen'e göre okul binasının iç ve dış yapısı ile donatımı cemaat hayatını destekleyici şekilde olmalıdır. Eski okulun kışla tipi büyük binaları yerine; okul bahçesi ve oyun alanlarıyla çevrili ve mümkün olduğu ölçüde tek katlı sade binaların kurulmasını talep etmektedir (a.g.k.:59).

Petersen'in hayat cemaatı okulunda, her grup kendisine ait çalışma odasına ve işliğe sahiptir. Geleneksel sınıf sistemi kaldırılmıştır. Öğrenciler odalarda serbestçe hareket edebilmekte, yerlerini değiştirilebilmekte, istedikleri şekilde bir araya gelebilmektedirler. Fakat bu hareket serbestisi"gruplar kanunu"ile sınırlandırılmıştır. Petersen'in "hayat cemaatı okulu"na öğretmenin Dalton Planı' ndaki gibi yardım ve rehberlik edici bir fonksiyonu vardır. Öğretmenin anlatımına yer verilmemektedir. Burada her zaman için aktif çalışan gruplar yer almaktadır. Öğretmen sadece "grup yöneticisi" durumundandır (a.g.k.: 60).

2.7.5.1. Jena Planı'nda Çalışma Şekilleri

Grup Çalışması: Bir gruba mensup çocukların, serbest olarak teşkil edilmiş gruplar halinde farklı konular üzerinde çalışması şeklindedir.

Kurslar: Kurslar, zorunlu temel bilgileri kazandırmak amacı ile uygulanmaktadır. Bunda öğrenciler ödevlerini çözmeye yardım edilmek üzere frontal düzende oturmaktadırlar.

Serbest Çalışmalar: Bu tarz çalışmalarda çocuklar kendiliğinden ve müstakil olarak okuma-yazma ve hesap gibi temel bilgileri kazanmaktadırlar.

Dersler: Bu derslerde çocuklar belirli bir konu ile meşgul olurlar.

Toplu Öğretim: Bir grubun bütün çocukları aynı konu üzerinde çalışırlar. Jean-Planı'ndaki toplu öğretimde konular öğretmen tarafından verilir, fakat bunların işlenmesi, iş süreçleri ve tekniklerinin tespiti gruplar içerisinde müstakil olarak işlemektedir (a.g.k.: 61).

Çağdaş eğitim akımlarının getirdiği bu yeni öğretim yaklaşımları birer eğitim programı, yani öğretim sistemidir. Çünkü her bir program belli bir amaç kümesini ortaya koymakta, belli içerikler belirlemekte, bu içeriklerin nasıl aktarılacağı konusunda yöntemler, araç-gereçler düzenlenmekte ve daha değişik bir değerlendirme süreci öngörmektedir. Çeşitli adlar taşıyan bu yeni eğitim programlarında "öğretimin toplulaştırılması öğrencilerin toplumsallaştırılması ve öğretimin bireyselleştirilmesi" düşünceleri egemen olmuştur. Böylece geliştirilen bu yeni yaklaşımların bir eğitim programını oluşturan unsurları içerdiği görülmekte ve bu nedenle onlar eğitim programı, bir başka değişle, öğretim sistemi olarak adlandırılmaktadır. Bu sistemlerden bir kısım yaygın olarak benimsenmiş, bir bölümünün uygulanması ise sınırlı kalmıştır (Hesapçıoğlu, 1994: 118).

2.8. Toplu Öğretimi Gerekli Kılan Kuramsal Nedenler

Psikoloji kuramlarının ortaya koyduğu öğretim ilkeleri Toplu Öğretimi gerekli kılan nedenlerin başında gelmektedir.

Genel anlamda öğrenme, çevresi ile etkileşimi sonucu kişide oluşan düşünce,

duyuş ve davranış değişikliğidir. Ancak bu değişikliğin nasıl oluştuğu konusunda farklı görüşler vardır. Öğrenmenin doğası ve sonuçlarını açıklamaya çalışan bu kuramlar I)Davranışçı, II)Bilişsel, III)Duyuşsal ve IV)Nörofizyolojik temelli öğrenme kuramları olmak üzere dört grupta toplanabilir (Özden,1997, 21).

2.8.1. Davranışçı Kuramlar

Davranışçı kuramlar öğrenmenin uyarıcı ile davranış arasında bir bağ kurularak geliştiğini ve pekiştirme yoluyla davranış değiştirmenin gerçekleştiğini kabul etmektedir. Daha çok psiko-motor davranışların öğrenmesine açıklık getirdiği kabul edilen bu kuramların öğretim ilkelerinin başında "yaparak öğrenme" ilkesi gelmektedir. Buna göre öğrenci, öğrenme sürecinde aktif olmalıdır. Öğrenmede öğrencinin yaparak öğrenmesi esastır. Çünkü öğrenci kendi yaptığı ile öğrenir. Öğretim programı, iş ilkesinin uygulanmasına elverişli olmalıdır (a.g.k.: 21-23).

2.8.2. Bilişsel Kuramlar

Bilişsel kuramlara göre öğrenme, doğrudan gözlenemeyen zihinsel bir süreçtir. Bu akımın temsilcileri olan Gestalt Okulu psikologları Piaget ve Bruner'e göre öğrenme, kişinin davranımda bulunma kapasitesinin gelişmesi, çevresinde olup bitenlere bir anlam yüklemesidir. Kişinin davranışını anlayabilmek için onun karşılaştığı durumu nasıl değerlendirdiğini savunan bu kuramın temelini Gestalt Psikolojisi oluşturmaktadır.

Zihne ulaşan verilere anlam yükleme işlemi yani algı üzerine yaptıkları çalışmalarla öğrenmenin bilişsel yönüne işaret eden Gestalt psikologları algılama ile ilgili olarak şu ilkeleri ileri sürmektedirler:

- İnsanlar gördüklerini bir bütün olarak algılarlar. Bütünü oluşturan parçaların bütünle ve birbiriyle olan ilişkisi önemlidir. Bir parçanın veya nesnenin algılanışı, onun bütünle ve diğer parçalarla olan ilişkisine göre değişir.
- İnsanlar çevrelerini bir ahenk içerisinde görme eğilimindedirler. Eşya ve olaylar, parçası oldukları bütün içerisinde anlam kazanırlar.

Bütün, onu meydana getiren parçaların toplamından daha farklı ve büyüktür.

Bundan dolayı bir konuyu oluşturan parçaların incelenmesi bütünü ortaya koyamaz, bütünün kaybolmasına yol açar (a.g.k.:23-25).

Ünite yöntemi Gestalt Psikolojisinin öğrenmeye ilişkin ortaya koyduğu bu bütünlük ya da birlik ilkesi uyarınca geliştirilen bir yöntemdir. Bu anlayışa göre öğrenci karşısında bulunan öğrenme durumuna birbirinden ayrı ve birbirleriyle ilgisi bulunmayan parçaları değil, bir bütün olarak hepsine birden tepkide bulunur. Bu amaçlara uygun olarak verilmek istenen bilgiler, üniteler halinde organize edilir. Bu anlayışa göre, önceden kararlaştırılmış belli amaçlara ulaşmak için ders programlarına göre işlenecek konuları birbirinden ayrı ve ilişkisiz parçalar olarak değil, birbiriyle bağlantılı bir bütün olarak düzenlenmesi gerekmektedir (a.g.k.:25).

Aynı psikolojik ilke, ilk okuma ve yazma öğretiminde "cümle" yönteminin uygulanmasını gerektiren nedenlerden biri olmuştur.

J. Piaget Bilişsel Gelişimi;

- Duyusal-Motor Dönem (Sensory-Motor Stage)
- İşlem Öncesi Dönem (Pre-Operational Stage)
- Somut İşlemler Dönemi (Canerete Operations Stage)
- Soyut İşlemler Dönemi (Formal Operations Stage)

olmak üzere dört döneme ayırmak suretiyle bilişsel gelişmeyi kapsamlı bir şekilde açıklayan kuramın yaratıcısı olmuştur.

İlkokul çağına denk gelen "Somut İşlemler" döneminde çocuk bilişsel gelişim açısından değişiklikler göstermektedir. Bu dönemin en önemli değişikliği temel değişmezliklerin kazanılmasıdır. Çocuk, görünürdeki değişmelere rağmen bazı ilişkilerin değişmez kaldığını anlayabilmektedir.

Çocuklar bu dönemde sıralama, sınıflandırma ve karşılaştırma işlemleri için şemalar geliştirmektedirler. Nesneleri renk, uzunluk, yapıldığı madde gibi farklı özelliklerine bağlı olarak sınıflandırabilmektedirler. Ancak bu sınıflandırma yeteneği henüz ayrı bilim ve uygulamalara göre yapılan programları kavrayabilecek düzeyde değildir (a.g.k.: 25).

14 yaşına kadar çocuklarda ileri düzeyde sınıflayıcı bir fikir ya da yetenek bek-

lenemeyeceğinden, bu döneme kadar yapılacak eğitim-öğretimde duyu organları ile duyumlara önem vermek gerekmektedir (Aziz, 1931: 86).

Bilişsel kuramın öğretim ilkeleri şunlardır:

1. Yeni öğrenmeler, öncekilerin üzerine bina edilir. Öğretmen, anlattığı konu hakkında öğrencinin daha önceden bildiklerinin farkında olmalı, öğrencinin hazır bulunuşluk düzeyini bilmeli ve bunu öğretme esnasında değerlendirmelidir. Yeni bilgiler öğrenciye bir şeyleri açıklayabilme gücü verdiği ve daha önceki bilgilerini genişletebilme olanağı sunabildiği oranda öğrenci için anlamlı olacaktır.

2. Öğrenme, uygulama şansı tanımalıdır. Öğretim, öğrenciye öğrendiklerini kullanmak için değişik fırsatlar vermelidir. Aksi halde öğrencideki anlam oluşturma mücadelesi kaybolur. Hayatla bağ kurulmadığından, öğrenilenler unutulur.

3. Öğretmen, otorite figürü olmamalıdır. Öğretmen sınıfta öğrencilerin potansiyellerini sonuna kadar kullanmada onlara rehberlik yapan kılavuz rolünde olmalıdır.

4. Öğrenme, öğretmen ve öğrencinin karşılıklı etkileşimi ile gerçekleşir. Eğer öğrencilerin duyduklarını ve karşılaştıklarını anlama çabası içerisinde olması bekleniyorsa, öğretmen ve öğrencilerin birlikte, karşılıklı güven içerisinde ve birbirlerinden yüksek beklentiler ile çalışmaları gerekmektedir (Özden, 1997: 26-27).

Bu anlayışta eğitimin asıl amacı, öğrencilerin daha kapsamlı, daha güçlü ve daha doğru anlamlar üretebilmesidir. Bundan dolayı, bir öğretim programının verimliliği, öğrencilerin entelektüel başarısına bağlıdır. Entelektüel öğrenci başarısının kriterleri ise;

- Öğrencinin bilgi ve anlam üretmesi,
- Öğrencinin bilgi ve anlam üretirken bilimsel araştırma yöntemlerini kullanması,
- Öğrencinin çalışması sonunda bir tez, bir ürün ya da performans ortaya koyması olarak sıralanmaktadır (a.g.k.: 27).

Eğitimden beklenen bu yaratıcı etkinliğin gerçekleşebilmesi, çocuğun ancak gerçek nesne ya da olaylarla temas etmesi sonucu kazanacağı kavramlarla mümkün olacaktır. Bunu en iyi şekilde, Hayat Bilgisi dersini merkez alan toplu öğretim sistemi gerçekleştirebilecektir (Aziz, 1931: 88).

2.8.3. Duyuşsal Kuramlar

Duyuşsal kuramlar öğrenmenin doğasından çok sonuçlarıyla ilgilidirler. Davranışçı kuramlar öğrenmenin edimsel sonuçları, bilişsel kuramlar da zihinsel sonuçları ile ilgilenirken, duyuşsal kuramlar öğrenmenin benlik ve ahlak gelişimi gibi duyuşsal sonuçlarıyla ilgilenirler. Aslında öğrenmenin düşünsel, duyuşsal ve davranışsal sonuçlarını birbirinden ayırmak mümkün değildir (Özden,1997: 28).

Duyuşsal kuramların öğretim ilkeleri şunlardır :

1. Özsaygı kişinin zihin sağlığı ile ilgilidir. Zihinsel olarak sağlıklı olan kişilerin kendilerine ilişkin gerçek algıları, kendilerine ilişkin ideal algılarına benzemektedir. Okulda başarısız olanların öz saygıları genellikle daha düşüktür. Eğitim hiç bir çocuğun öz saygısına zarar vermemelidir.

2. Zayıf ve güçlü yönleriyle kendilerini oldukları gibi kabul eden öğrencilerin benlik algısı daha sağlıklıdır. Eğitim, benlik tasarımının oluşumunda öğrenciye destek sağlamalıdır.

3. Akademik başarısızlık, çocukların kendilerini değersiz hissetmelerine ve kapasitelerine güvenmemelerine yol açar. Özellikle çok çalıştığı halde başarısız olan bir öğrencinin benlik duygusu zaten büyük zarar görür. Akademik başarısızlık çocuğun kişiliğine saldırma gerekçesi olmamalıdır. Bu anlayıştan hareketle 'toplu öğretim sistemi'nde sınavlar, karne, diploma gibi öğrencileri kategorilere ayıran uygulamalara karşı çıkılmaktadır.

4. Benlik duygusu kişi için en değerli emtiadır. Öğretmen, öğrencinin benlik duygusuna değer vermeli, zarar vermemeye özen göstermelidir.

5. Ahlak gelişiminde nasihat en etkisiz yöntemdir. Bunun yerine çocuklara kuralları ve normları öğrenebilecekleri yaşantılar sunmak gerekir.

5. Ahlaki değerler bu ad altında bir ders içerisinde değil, tüm derslerin içeriğine serpiştirilmiş tartışmalarla kazandırılmalıdır (a.g.k.: 33-34).

2.8.4. Nörofizyolojik Temelli Öğretim Kuramları

Bu kurama göre, öğrenme ile beyin hücreleri arasında bir ilişki söz konusudur. Öğrenme süreci sonunda nöronlarda yeni axon iplikçikleri oluşmaktadır. Buna göre her öğrenme yaşantısı yeni snaptik bağların oluşması demektir. Bu kuramda öğrenme, biyokimyasal bir değişme olarak da açıklanmaktadır (Özden,1997: 34).

Bilişsel Öğrenme Kuramınca kabul edilen zihinsel deneyimlere nörofizyolojik açıdan destek sağlayan bu öğrenme kuramının başlıca öğretim ilkeleri şunlardır:

1. Beyin, parçaları ve bütünü aynı anda algılar. Bir konunun öğretilmesinde konunun bütünü ve parçaları karşılıklı etkileşimde bulunacak şekilde aynı anda verilmelidir.
2. Olgular ve beceriler uzaysal hafızada depolandığında daha iyi öğrenilir. Uzaysal hafızayı harekete geçiren en etkili öğretim, deneysel yöntemlerdir. Öğretim demonstrasyon, film, resim, mecaz, drama ve öğrencilerin aktif katılımını sağlayan sınıf içi çok yönlü etkileşim etkinliklerini içermelidir.
3. Öğrenme zihni zorlayan etkinliklerle artar, tehditle ketlenir. Beyin uygun düzeyde zorlandığında öğrenme optimum düzeye ulaşır. Tehdit ise öğrenme kapasitesini azaltıcı etki yapar. Etkili öğretim, öğrenci zeka seviyesini belli oranda zorlayan ancak, tehditten uzak bir ortamda gerçekleşir (Özden, 1997:36 – 38).

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümde, Cumhuriyet dönemi Türk Eğitim Sisteminde Toplu Öğretim uygulamalarına ilişkin bulgular ve yoruma yer verilmiştir.

3.1. Alt Problemlere İlişkin Bulgular ve Yorum

Bu bölümde (I) 1926 öncesi ilkokul programlarının genel görünümü, (II) 1926 ilkokul programında toplu öğretim sisteminin görünümü, (III) 1936 ilkokul programında toplu öğretim sisteminin görünümü, (IV) 1948 ilkokul programında toplu öğretim sisteminin görünümü, (V) 1968 ilkokul programında toplu öğretim sisteminin görünümü, (VI) 1926, 1936, 1948 ve 1968 ilkokul programında ders programı, ders süreci, hedefler, uygulamada karşılaşılan güçlükler ve aksaklıklar, (VII) ilköğretim programında son duruma ilişkin bulgular ve yorum, başlıklar altında bu alt problemlere cevap olacak şekilde sırayla verilmiştir.

3.1.1. 1926 Öncesi İlkokul Programlarının Genel Görünümü

Geleneksel Osmanlı eğitim politikasında eğitim, kamu hizmeti niteliğinde devlet görevi olarak kabul edilmemiştir. Devlet, eğitimin dışında savunma, yönetim ve siyasal alanlardaki hizmetleri yüklenmiştir (Cicioğlu, 1985: 3). II. Meşrutiyete (1908) kadar bugünkü anlamda ilkokullardan (ilköğretimden) başlayarak Orta ve Yüksek Öğrenim okullarını içine alan bir Maarif Teşkilatı kurulamamıştır. Yüzyıllar boyunca başlıca öğretim kurumları olarak çeşitli derecelerdeki medreseler tek öğretim kurumları olarak hizmet vermişlerdir. Bu tarihlerde medreselerle birlikte medrese metodunu esas alan yani ezberciliğe dayalı Mahalle Mektepleri de açılmıştır. Ancak bu mektepler için öğretim programları hazırlanmamıştır. Medreselerde olduğu gibi bu okullarda da Arap Alfabesi, Kur'an, Tecvid, İlmihal, Ulum-u Diniye, Lisan-ı Osmaniye, Hesap gibi dersler okutulmuştur (Aytuna, 1967: 83).

Bu okullardan başka; savaşlarda esir alınmış veya devşirilmiş çocuklarla yüksek memuriyetlerde bulunan devlet adamlarının çocukları için Topkapı Sarayında açılmış "Enderun Mektebi" bulunmakta idi (a.g.k.: 83).

18. yüzyılın son çeyreğinden itibaren askeri ve siyasi nedenlerle çeşitli askeri okullar kurulmaya başlanmış, devlet ile eğitim arasında kurulan bu yeni ilişki, 19. yüzyılın II. yarısından itibaren eğitimin diğer alanlarında da yaygınlaştırılmış, böylece eğitim ve öğretim bir devlet politikası özelliğini kazanmıştır (Cicioğlu, 1985: 3).

Devletin eğitim ve öğretim kurumları üzerindeki ilk denetimi, çeşitli makam ve otoritelere dağıtılmış bulunan vakıfların gözetim ve denetimini bir elde toplamak amacı ile, 1826'da kurulan "Efkaf-ı Hümayun Nezareti" ile olmuştur. Böylece kurulan yeni mektepler, ilk defa devlet kuruluşları arasında yer almıştır (a.g.k.:3).

Daha sonraları "Meclis-i Umur-ı Nafia" (1838), "Mekteb-i Rüşdiye Nezareti" (1839), "Meclis-i Maarif-i Muvakkat" (1845), "Meclis-i Maarif-i Umumiye" (1846) lerin kurulmasıyla eğitim işleri doğrudan doğruya ve sürekli olarak devletin denetimi ve düzenlemesi altına girmiştir. 8 Kasım 1846 tarihinde "Mekatib-i Umumiye Nezareti" kurulduktan sonra 8 Nisan 1847de hükümetçe ilköğretim yönetmeliği sayılabilecek olan bir "talimat" hazırlanmıştır. 20 maddeden oluşan bu "talimat", ilköğretim amaçlarını, ilkelerini, öğretim süresi ve dersleri içermekteydi (a.g.k.:3).

1857'de "Maarif-i Umumiye Nezareti"nin kurulmasıyla bugünkü Milli Eğitim Bakanlığı'nın görevlerini yürüten merkezi bir örgüt faaliyete geçmiştir. 1 Eylül 1869 tarihli "Maarif-i Umumiye Nizamnamesi" ile eğitim işlerinde önemli düzenlemelere girişilmiş ve taşra yönetim örgütü de kurulmuştur. Bu "Nizamname" ile yeni kurulan devlet okulları şu üç kademeye ayrılmıştır:

1 - İlköğretim Okulları : Sıbyan Okulları, İptidailer, Rüştiyeler

2 - Ortaöğretim Okulları : İdadiler ve Sultaniler

3 - Yükseköğretim Okulları: Darü'l Fünun ve çeşitli meslek yüksek okulluları

"Maarif-i Umumiye Nizamnamesi" küçük değişikliklerle "II. Meşrutiyet" (1908)'e kadar yürürlükte kalmıştır (a.g.k.:3).

5 Haziran 1876 yılında ilköğretimin genel cetveli 4 yıl üzerinden, her sınıfta bir haftada hangi derslerin kaçar saat ve nasıl okutulacağını göstermek suretiyle saptanmıştır.

Bu, otuz yıl sonra ele alınan ders çizelgesi niteliğinde bir gelişme çabası olarak değerlendirilebilir (Varış, 1988: 51).

1891 yılında müfredat programı ders çeşidi yönünden zenginleştirilmiştir. 1904 yılında tarih ve coğrafya dersleri II. Abdülhamid'in emri üzerine programdan çıkarılmış, II. Meşrutiyetin ilanı ile bu dersler tekrar programa konulmuştur (Aytuna, 1967: 83).

1908'de II. Meşrutiyetin ilanından sonra Maarif Nazırı olan Emrullah Efendi zamanında, mevcut okulların bilimsel esaslara göre düzenlenmesi ve bu okullar için Öğretim Programları hazırlanması işi ele alınmıştır (a.g.k.: 84).

1913 yılında Tedrisat-ı İptidaiye Kanun-u Muvakkati kabul edildikten sonra ilköğretimde değişiklikler yapılmış, iptidailer ile rüştiyeler birleştirilerek öğretim süresi altı yıl olan ilkokullar kurulmuştur (Cicioğlu, 1985:3-4). Osmanlı döneminden Cumhuriyet dönemine geçen 1915 tarihli "Mekatib-i İbtidaiye-i Umumiye Talimatnamesi"nde, üç devreli ve altı sınıflı olan bu okullar için müfredat programı hazırlanmıştır. Bu müfredat Programı aşağıda Tablo 1'de sunulmuştur (a.g.k.:91).

TABLO I

MÜFREDAT PROGRAMI (1915)

Öğleden Evvel Tedris Edilecek Dersler	**Öğleden Sonra Tedris Edilecek Dersler**
Kur'an-ı Kerim	El İşleri
Malumat-ı Diniye	Ziraat
Musahabat-ı Ahlakiye	Yazı
Türkçe Kıraat Sarf Nahiv	Resim
Tarih	Musiki (Gına)
Hesap ve Hendese	Terbiye-i Bedeniye
Eşya Dersleri	

Kaynak: Cicioğlu, 1985: 91

Cumhuriyetin ilk yılında "Mektep Müfredat Programı" değişmemiş, yukarıdaki programın uygulanmasına 1924 yılına kadar devam edilmiştir. T.B.M.M.'nin ilk "İcra Vekili Heyeti", eğitim konusunda yapılacak çalışmalara Hükümet Programında yer vermiştir. Bu programda, ileride yapılacak birtakım temel işlerin tasarlandığı, henüz savaş ortamında bulunulması nedeni ile şimdilik mevcut eğitim kurumlarını idare etmekle

yetinileceği ifade edilmiştir.

16 Temmuz 1921'de toplanan "Maarif Kongresi"nde, kongre gündeminde bulunan "İlkokulların programlarının yeniden düzenlenmesi ve öğretim süreleri" üzerinde de durulmuştur. Fakat savaş ortamında olduğundan bu kongre kısa bir süre sonra dağılmıştır.

15 Temmuz-15 Ağustos 1923 tarihleri arasında toplanan "I. Heyet-i İlmiye" toplantı gündeminde ilkokul programlarında yapılacak değişikliklere yer vermiştir (a.g.k.: 91-93).

Türkiye Cumhuriyeti'nde okul kuruluş sistemi, 1924 yılından itibaren yapılan bir dizi reformlar yoluyla bugünkü şeklini almıştır. Okul sistemindeki ilk köklü değişiklik 3 Mart 1924 tarihli Tevhid-i Tedrisat Kanunu ile yapılmıştır. Bu kanunla tüm öğretim kurumları M.E.B. bünyesinde toplanmış ve öğretim tek elden yürütülmeye başlanmıştır. Okul kuruluş sistemlerindeki yenilik ve ülkenin o dönem içinde bulunduğu koşullar eğitim programları üzerinde köklü değişimleri eğitim programları üzerinde köklü değişimleri gerektirmiştir. Bu dönemde okul sistemlerinde laiklik, demokratiklik ve birlik reformları gerçekleştirilirken, eğitim programlarındaki değişiklikleri, yine laiklik, batıya dönüş ve müspet bilimler oluşturmuştur (a.g.k.: 19).

Bu kanunun kabul edilmesinden sonra toplanan II. Heyet-i İlmiye, ilk ve orta öğretim kurumlarının öğretim süreçlerini düzenlemek amacıyla çalışmalar yapmıştır. İlkokullarla ilgili olarak, ilköğretimin yaygınlaştırılması, ilköğretim programlarının geliştirilmesi ve ders kitaplarının yazdırılması ile ilköğretimin 6 yıldan 5 yıla indirilmesi kararını almıştır (Cicioğlu,1985:94). Okul sistemi 5+3+3 modelinde kurulmuş ve programların bu modele göre hazırlanması öngörülmüştür. Böylece ilköğretimin daha hızlı yayılması ve çok sayıda vatandaşın ilköğretimden geçmesi hedeflenmiştir (a.g.k.19). Aynı heyet tarafından Cumhuriyet döneminin ilk eğitim programı da hazırlanmıştır (a.g.k.:94). Bu programda yer alan Erkek İlk Mekteplerinin Haftalık Ders Dağıtım Cetveli Tablo 2'de, Kız İlk Mekteplerinin Haftalık Ders Dağıtım Cetveli ise Tablo 3'de verilmiştir.

Tablo 2 ve 3' ün incelenmesinden de anlaşılacağı gibi 1924 İlk Mektep Programı tek tip olup 5 yıl için hazırlanmış bir programdır. Bir eğitim programından çok, okutulacak derslerin sıralanmasını, süre ve seviyelerini içeren bir cetvel görünümündedir.

TABLO 2

ERKEK İLK MEKTEPLERİNİN HAFTALIK DERS DAĞITIM CETVELİ (1924)

DERSLER		SI NIFLAR				
		1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf
TÜRKÇE	Alfabe	12	-	-	-	-
	Kıraat (İnşad Temsil)	-	4	3	2	2
	İmla	-	2	2	1	1
	Tahrir	-	1	2	2	2
	Sarf	-	-	-	1	1
	Yazı (Sülüs, Rika)	-	2	1	1	1
Kur'an-ı Kerim ve Din Dersleri		-	2	2	2	2
Hesap		2	3	3	3	2
Hendese		-	-	-	1	2
Tarih		-	-	1	2	2
Coğrafya		-	-	1	2	2
Tabiat Tetkiki Ziraat ve Hıfzısıhha		3	3	2	2	2
Musahabatı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniye		1	1	1	1	1
Resim		2	2	2	2	2
El İşleri		2	2	2	2	2
Musiki		2	2	2	1	1
Terbiye-i Bedeniye		2	2	2	1	1
Toplam		**26**	**26**	**26**	**26**	**26**

Kaynak: Cicioğlu, 1985: 94

TABLO 3

KIZ İLK MEKTEPLERİNİN HAFTALIK DERS DAĞITIM CETVELİ (1924)

DERSLER		SINIFL AR				
		1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf
TÜRKÇE	Alfabe	12	-	-	-	-
	Kıraat (İnşad Temsil)	-	4	3	2	2
	İmla	-	2	2	1	1
	Tahrir	-	1	2	2	2
	Sarf	-	-	-	1	1
	Yazı	-	2	1	1	1
Kur'an-ı Kerim ve Din Dersleri		-	2	2	2	2
Hesap		2	3	3	3	3
Hendese		-	-	-	1	2
Tarih		-	-	1	2	2
Coğrafya		-	-	1	2	2
Tabiat Tetkiki Ziraat ve Hıfzısıhha		3	3	2	2	2
Ev İdaresi		-	-	-	-	-
Musahabat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniye		1	1	1	1	-
Resim		2	2	2	2	2
El İşleri		2	2	-	-	-
Musiki		2	2	2	1	1
Terbiye-i Bedeniye		2	2	2	1	1
Nakış, Biçki ve Dikiş		-	-	2	2	2
Toplam		**26**	**26**	**26**	**26**	**26**

Kaynak: Cicioğlu, 1985 : 95

Eğitimin hedeflerinin belirlenmediği programda, Kur' an-ı Kerim ve Din Derslerinin saatleri azaltılmış, Tarih, Coğrafya, Hesap, Hendese gibi derslere yer verilmiştir.

Özellikle tarih ile Musahabat derslerinin programları yeniden hazırlanmıştır. Çocuklarda pozitif düşüncenin gelişmesini sağlamak için eski programda yer alan "Eşya" dersi yerine "Tabiat Tedkiki" dersi konmuştur. Kız öğrenciler için programa biçki-dikiş, nakış gibi dersler konmuştur.

Programın muhtevasında yapılan bu değişikliklere rağmen, ilköğretimin amacına yer verilmemiştir. Ayrıca Musahabat-ı Ahlakiye ve Malumat-ı Vataniye hariç, derslerin de amaçları belirtilmemiştir. İçeriğin düzenlenmesinde ilişkiler kurulmamış, dersler tamamen birbirinden bağımsız konular biçiminde işlenmiştir. İçeriğin seçiminde bireysel ve toplumsal ihtiyaçlar yeterince göz önüne alınmamıştır (İlk Mektep Müfredat Programı, 1926:3-4).

Bu durum, programların alelacele hazırlandığını göstermektedir. Zaten II. Heyet-i İlmiye, çalışmalarını dışarıya kapalı ve hiçbir şey sızdırmadan sekiz on gün içinde tamamlamıştır. Aslında Tevhid- Tedrisat Kanunu'nun kabul edilişi (3 Mart 1924) ile II. Heyet-i İlmiye'nin toplanması (23 Nisan 1924) arasındaki zaman, ciddi bir hazırlığın yapılması için yeterli değildir. II. Heyet-i İlmiye toplantısında ilkokul programı, Maarif Vekaleti tarafından daha önce Türkçe'ye aktarılan Fransız okul programları örnek alınarak hazırlanmıştır (Taşdemirci, 1984: 342).

3.1.2. 1926 İlkokul Programında Toplu Öğretim Sisteminin Görünümü

Milli Eğitim Sistemimiz içinde "Toplu Öğretim" konusu, maarif vekili Mustafa Necati döneminde gündeme gelmiştir. 22 Mart 1926'da çıkarılan 789 sayılı "Maarif Teşkilatı Hakkında Kanun" ile oluşturulan Milli Talim ve Terbiye Heyeti (bugünkü adıyla Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı), 1924 yılında toplanan II. Heyet-i İlmiye tarafından hazırlanan ilkokul programını gözden geçirme gereğini duymuş, bu amaçla birçok ülkenin ilkokul programlarını incelemiş, bunların en ileri olanlarından esinlenerek bir program taslağı hazırlamıştır.

Bu taslak program maarif müdürlüklerine, öğretmen okullarına, öğretmen cemi-

yetlerine gönderilmiş, her birinin görüşleri alınmış, alınan görüşlerin çoğunun olumlu olması üzerine, 1926-1927 öğretim yılı başında program bastırılmış, bastırılan program denenmek üzere o dönemde birkaç ili kapsayan Maarif Eminliklerine gönderilmiştir. Her Eminlik bölgesinde en az iki okulun ilk üç sınıfında uygulanmış, alınan raporların olumlu olması üzerine, 1927-1928 öğretim yılının başından itibaren tüm ülkede uygulanmasına geçilmiştir (Baymur, 1932: 54).

1926 ilkokul programının düzenlenmesinde esas olan fikirler aynı programın giriş kısmında şu şekilde açıklanmıştır:

1- 1924 programında altı yıldan beş yıla indirilmiş olan öğretim süresi bu programda iki devre şeklinde planlanmıştır. İlk üç yıl I. devreyi, son iki yıl ise II. devreyi oluşturmuştur.

2- Eski programlarda bütün sınıflarda dersler birbirinden tamamen bağımsız, ayrı ayrı konular gibi gösterilmiştir. Aralarındaki ilişkilere, bağlantılara dikkat edilmemiştir. Bu programda bu konuya çok önem verilmiştir. Özellikle I. devrede bütün derslerin hayat ve toplum mihveri etrafında ve "toplu" olarak öğretimi esas kabul edilmiştir. Bu nedenle eski programda "Tabiat Tetkiki", "Musahabat", "Tarih" ve "Coğrafya" dersleri ayrı ayrı gösterildiği halde, bu programda; I. devrede "Hayat Bilgisi" adı altında toplulaştırılmıştır. Bu ders bütün öğretimin bel kemiği olacak, diğer dersler buna dayandırılacaktır. Her ne kadar Dil ve Aritmetik dersleri ile El İşleri-Resim dersi için ayrıca ders saatleri ayrılmış ise de bu, daha çok o derslerin öğretiminde uygulanacak aşamalı düzeni göstermek amacıyla yapılmıştır. Örneğin, Aritmetik dersi bu aşamalı plan çerçevesinde ilerleyecektir. Ancak, dersin teknik yönü bu düzeni izlerken alıştırma (temrin) ve pratik yönlerinden daima Hayat Bilgisi ile olan bağ kurulacaktır. Dil dersi için de aynı şey geçerlidir. Alfabe ve Okuma dersleri belli bir pedagojik düzen çerçevesinde ilerlemekle birlikte, sözel dil çalışmaları ile sözlü ve yazılı anlatım dersleri daima "Hayat Bilgisi" ile ilişkili olacaktır. İlk dönemde dersler arasındaki bu ilişkileri gösteren "irtibat cetvelleri", bu programa eklenmiştir. Bu cetvel, amacın ilk bakışta kavranmasını sağlamaktadır.

3- II. dönemde, derslerin,çeşitli bilimlerin başlangıcını az çok tasnifli olarak sunacak şekilde öğretimi öngörülmüştür. Ancak yine de derslerin birbirine paralel gitmesi ve birbirini pekiştirmesi gereği gözden kaçırılmamıştır. Çocukların dağınık bilgiden çok,

işe yarar bilgi kazanmalarını sağlamak amacıyla derslerin imkan derecesinde hayat ve çevre ile ilişkili bir biçimde öğretimine önem verilmiştir.

4- Eski programda "iş esaslarına" ve öğrencinin kişisel çalışma ve etkinliğine gereği kadar özen gösterilmemiştir. Yeni programda bu noktalara da özel bir önem verilmiştir. Bütün derslerin öğrenciyi "kişisel çalışma"ya teşvik edecek bir suretle öğretimi, imkanlar elverdiği ölçüde öğrencinin "kişisel ilgileri"nin öğretimde hareket noktası olarak alınması prensibi benimsenmiştir. El-İşleri ve Resim derslerine, öğrencilerde el becerisini artıracak, onlara tasarladıklarını maddi suretle ifade edebilmek gücünü verecek ve özellikle diğer dersleri canlandıracak önemli bir eğitim etkeni olmak üzere bir değer verilmiştir. Öğrencinin dersleri mümkün oldukça bizzat işleyerek ve zihinsel etkinlikte bulunarak öğrenmesi yeni programın en önemli özelliğidir.

5- Yeni programda derslerin yalnız müfredatı sayılmakla yetinilmemiştir. Her dersin hedefleri ile öğretimde tutulacak yönlerin ana hatları da ayrıca gösterilmiştir. Bu suretle, programı okuyan öğretmenler, öğretimin yöneleceği yönü kolayca görebileceklerdir.

6- Yeni programın önemli bir özelliği de ders konularını özellikle Hayat Bilgisi ve Yurt Bilgisi derslerinin yerel şartlara göre öğretimine geniş bir imkan vermesinde görülür. Öğretimde daima yerel şartların ve sosyal çevrenin göz önünde bulundurulmasına ve öğretimde hareket noktasının mümkün olduğu kadar, çocuğun en yakın çevresinden seçilmesine büyük önem verilmiştir" (İlk Mektep Müfredat Programı, 1926:3-4).

Toplu öğretim, çocuğa yönelik, yakın çevre kavramlarının ilk kez ele alındığı bu programda ilkokulun amacı, "genç nesli çevresine etkin uyum yapabilecek bir biçimde geliştirmek" olarak belirlenmiştir.

Birinci maddede belirtildiği üzere programda öğretim süresinin iki devre halinde planlanması çocuğun gelişme devrelerinin göz önüne alındığı ve bu açıdan çocuğa görelik kavramına önem verildiği şeklinde yorumlanabilir.

İkinci ve üçüncü maddelerde belirtildiği üzere; programda, I. devrede derslerin Hayat Bilgisi ve Türkçe başlığı altında toplulaştırılması, II. devrede derslerin birbirinden daha bağımsız öğretilmesine karşın yine de aralarındaki ilişkinin belirtilmesi öngörülmüştür. Bu anlayış, J. Dewey'nin o dönemde Türkiye eğitim sistemi üzerine verdiği rapo-

run ve yine O'nun sunduğu toplu öğretim ilkesinin bir yansıması şeklinde düşünülebilir.

Dördüncü maddede belirtildiği üzere; programda çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarının göz önüne alınmasına önem verilmiş, "yaparak yaşayarak öğrenme" ilkesi savunulmuştur. Toplu öğretimin yanında bu görüşün bir gereği olan, öğrencinin kişisel çalışmasına, iş ve etkinlik ilkelerine, yaparak yaşayarak öğrenme ilkesine yer verilmiş olması öğretimde yöntemlerle ilgili önemli bir yenilik olarak değerlendirilebilir. Ancak bu çaba Resim ve El-İşi gibi derslerle sınırlı kalmıştır.

Altıncı maddede belirtildiği üzere; çocukların dağınık bilgiden ziyade işe yarar bilgi kazanmaları için derslerin mümkün olduğunca yaşam ve çevre ile ilişkili olarak öğretilmesine ve okul ile yaşam arasında bağ kurulmasına çalışılması programın en önemli özellikleri olarak değerlendirilebilir.

Yine bu programın, 20. yüzyılın yaygın eğitim akımları olan "çocuktan hareket" ve "iş okulu" akımlarından etkilendiği söylenebilir. Çocuğun etkinliğine dayanan "iş eğitimi" akımının temsilcilerinden olan J. Dewey'nin Türk ilkokullarında uygulanan programlar için getirdiği öneriler doğrultusunda, bu akımların programı etkilediği söylenebilir.

3.1.3. 1936 İlkokul Programında Toplu Öğretim Sist eminin Görünümü

j. Dewey'in köye göre eğitim konusundaki görüşleri, bu dönemde köy okulu müfredat programlarının (1927) geliştirilmesinde ön ayak olmuştur. Köy okulu müfredat programında (1927), okuma yazma etkinliklerine çok ağırlık verilmiş olup, bunun dışında Hesap, Yurt ve Yaşama Bilgisi ve ağırlıklı olarak Ziraat İşleri gibi dersler yer almıştır. Bu dönemde Atatürk Devrimlerinin (Harf Devrimi 1928 ve Dil Devrimi 1932) zorunlu kıldığı yeni gereksinimler ve 1926 ilkokul programında gözlenen yetersizlikler, karşılaşılan güçlükler karşısında ilkokul programları 1936 da, köy okulu programı 1939 da yenilenmiştir.

1926 ilkokul programı üzerinde incelemelerde bulunarak gerekli değişiklikleri yapmak üzere 1935 yılı Ağustos ayında Kültür Bakanlığı'nca görevlendirilen komisyon;

a) Parti programındaki esasları,

b) Yeni eğitim anlayışlarını,

c) Ortaokul programlarını

göz önünde bulundurarak ilke, hedef ve metot bakımlarından 1926 ilkokul programını incelemiş ve gerekli değişiklikleri yapmıştır (Kültür Bakanlığı Dergisi, 1937. 161). Böylece 1936 programında ilk defa Milli Eğitim ilke ve amaçlarına ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Programın ilkeleri şöyle özetlenebilir:

1. İlkokul milli bir eğitim kurumudur. İçindeki çocukların milli varlığın birer uzvu olduğu, onların her birinin ilerde hangi mesleğe girerlerse girsinler milli ödevlerini başaracak,milli ülküleri tahakkuk ettirecek birer Türk vatandaşı olarak yetiştirilmesi gerektiği hatırdan çıkarılmamalıdır.

2.İlkokul bir topluluk, bir cemiyet örneğidir. O nedenle okulda canlı bir cemiyet hayatı yaşamalıdır. Çocukların okulda toplu bir cemiyet hayatı yaşamakta olmalarından istifade edilerek onları yetiştirirken topluluk hayatının gereklerine göre bir eğitim sistemi takip olunmalıdır.

3. Okul çocuğa en geniş bir ölçüde faaliyete, yaratmağa ve işe sevk edecek canlı bir muhit olmalıdır.

Bir vatandaşın ulus için en faydalı bir unsur olması hangi meslekte olursa olsun ulusun menfaatlerine uygun bir surette ve en randımanlı bir yolda çalıştıktan başka milli ve içtimai faaliyetlerle hizmet sahasını mümkün olduğu ölçüde genişletmesine bağlıdır. Onun için talebeyi daha okulda muayyen ve faydalı işler yapmağa, işten zevk almağa, mesuliyet deruhte etmeğe, yaptığı işi kusursuz, temiz, ihtiyaca ve milli menfaatlere en uygun bir şekilde yapmağa alıştırılmalıdır. İş deyince yalnızca el ile yapılan işler değil, bedeni, fikri ve bütün melekeleri harekete getiren faaliyet mevzuları anlaşılmalıdır.

4. Okul öğrenciyi muhakeme etmeğe, düşünmeğe alıştırmak için hiçbir fırsatı kaçırmamalıdır. Onların ilmi bir kafa ile yetişmesinde öğretmen rehberlik etmelidir.

5. Çocukları faaliyete sevk için o faaliyete karşı kendilerini alakalandırmalıdır. Bir insan bir işe karşı ne kadar ilgi duyarsa o işe daha iyi sarılır ve ondan daha başarılı sonuçlar alır.

6. Çocukları bir işe, bir konuya karşı alakalandırmak için onların içgüdülerinden yaralanılmalıdır. Çocuklar koleksiyon yapmaktan, bir şey inşa etmekten, oyun oynamaktan, rekor kırmaktan, birlikte iş yapmaktan zevk alırlar. Öğretmen çocukların bu sosyal

zevklerinden yararlanmalıdır.

7. Derslerde faaliyetleri çeşitlendirmeğe çalışılmalı, çocukları tekdüze faaliyetlere yönlendirmekten kaçınmalıdır.

8. İlkokulda bütün dersler çocukların seviyesine uygun olarak verilmelidir.

9. İlkokulda çocuklara bir şey hakkında bir fikir verilmek istendi mi o şey ile çocukları mümkün mertebe geniş bir ölçüde temas ettirmeli, çocukların o şey hakkında muhtelif yollarda tecrübelerini genişletmelidir.

10. İlkokullar çocukların hususiyetlerini daima göz önünde bulundurmalıdır. Çocuklar büyüklerin küçük birer modeli değil, ayrı birer varlıktırlar. Çocukluk bir inkişaf devresidir ve bu inkişaf muayyen kanunlara göre ilerlemektedir. Öğretmenin bu inkişaftaki hususiyetleri gözden kaçırmaması lazımdır. Çocuklardan her birinin istidat ve temayülleri farklı farklı kendini gösterir. Öğretmen her çocuğu ayrı ayrı tetkik ederek her biri hakkında ilgi ve yeteneklerine uygun tedbirler almak zorundadır.

11. Yakın yurt ve yakın zaman prensibi ilkokulda hakim olmalıdır. Çocukların görgüsü ve tecrübesi sınırlıdır. Kendilerine verilecek bilginin kendi görgüleri ve tecrübelerine dayanması zorunludur.

12. Okulda pratik bilgi ve maharetlere önem verilmelidir. Çocuklara anlamayacakları, işlerine yaramayacak nazari bilgiler vermekten sakınmalı, onları bulundukları hayatın gerekli kıldığı zorunlu bilgilerle donatılmalıdır. Çocuğu terbiye ederken yalnız ileriki ihtiyaçlarını göz önüne alarak çocuğun bu günkü hayatı, muhiti, ihtiyaçları ihmal edilmemelidir. Çocuğun bu günkü hayatını, bu günkü ihtiyaçlarını dikkate alırsak onu yarın ki hayatın ihtiyaçları için de yetiştirmiş oluruz. Bugün ki hayatın ihtiyaçları da bizi daha çok çocuk için ameli bilgilere ve maharetlere önemli bir yer vermeğe zorlamaktadır.

13. İlkokulun bütün faaliyetlerinde ulusal ekonomik kavrayışı ve duyuşu önemli bir yer tutacaktır. Bütün derslerde işlenecek konuların ulusal ekonomi bakımından tetkikine önem verilecek, okuldaki bütün faaliyetlerde zaman, malzeme ve enerji israfına meydan verilmeyecektir.

14. İlkokulun ilk üç sınıfını teşkil eden birinci devrede toplu tedris esasına riayet edilecektir. Bu esasa göre bu devrede bütün dersler Hayat Bilgisi mevzuları etrafında verilecektir. Hayat Bilgisi dersinde Tarih, Coğrafya, Tabiat ve Yurt Bilgisi gibi müstakil

niteliği olan ilimler ayrı birer ders halinde değil, Hayat Bilgisi dersi içinde verilecektir. İlk devreye devam eden çocuklar, çevrelerinde tesadüf edecekleri hadiselerin muhtelif ilimlere ait olan cepheleri ayrı ayrı tasnif edecek, görüp tahlil edecek bir çağda bulunmadıklarından, bu hadiseleri toplu olarak tetkik ederler. İkinci devrede bu ilimleri ayrı ayrı görmeğe başlarlar.

Birinci devrede hayat bilgisi mevzularından herhangi birinin tabiata ait olan kısmını çocuklar tetkik etmekle beraber, bu mevzunun Coğrafya ile, Tarih ile, Yurt Bilgisi ile ilgilenen kısımlarını da toplu bir halde görür ve tetkik ederler. Bu mevzu ile ilgili olarak gerek okuma kitaplarında gerek başka kitaplarda, gazete ve dergi gibi eserlerde bulunan parçaları okurlar, bu konuya ait yazıları yazarlar, bu konu ile ilgili işlerin resimlerini veya kağıttan, mukavvadan, çamurdan, tahtadan v.b. maddelerden modellerini yararlar. Gerekirse bu konular üzerinde hesaplar yaparlar. Ancak okumanın, yazmanın, hesabın, resim ve el işinin kendine has bazı teknik noktaları vardır ki, bunları kavratmak için bu derslere ayrıca ders saatleri ayrılmıştır. İkinci devrede de her derste işlenen konuların diğer derslere bağlanmasına dikkat edilecektir.

15. İlkokul çocuklara fikirlerini ve duygularını çeşitli yollarla ifade etme yollarını vermelidir. İfadeden yalnız söz söylemek veya yazı yazmak değil resim, müzik, dans, oyun gibi faaliyetler de anlaşılmalıdır.

16. İlkokul çocuklara ahlaki alanlarda iyi ile doğruyu birbirinden ayırt edecek sağlam düsturlar telkin etmelidir.

17. İlkokul, çocuklarda güzel şeylere karşı sevgi ve bağlılık uyandırmalı, kendi yaşına göre güzeli çirkin olandan ayırt etme yeteneğini onlara kazandırmalıdır.

18. İlkokul,öğrenciye boş zamanlarını iyi değerlendirme alışkanlığını vermelidir.

19. Okul, öğrenciye en iyi surette çalışma yolunu öğretmelidir (İlkokul Programı, 1936: 17-34).

1936 ilkokul programını hazırlayan komisyon, 1926 ilkokul programında eğitim öğretim ilkelerinin bir başlık altında maddeler halinde belirlenmediğini, değişik maddeler içinde sıkıştırıldığını ve dağınık bir şekilde verildiğini görmüş; çocuğun bütün okul hayatında göz önünde tutulması gereken ilkeleri yukarıda verildiği üzere bir başlık altında ve maddeler halinde tespit etmiştir. Ayrıca bu programda ulusal hayatın gerektirdiği ilkelere

özellikle yer verildiği görülmektedir. Komisyon, çalışmalarında her iki programın ilkelerinin karşılaştırmalı bir tahlilini aşağıdaki şekilde yapmıştır:

1. Milli Eğitim ilkesi

1926 programında bu ilke ile ilgili olarak 10. Maddede "Hayat Bilgisi dersinin tedrisinde dikkat edilecek noktalar arasında her yıl 29 Ekim ve 23 Nisan bayramları münasebetiyle çocuklara Cumhuriyet ilkeleri telkin olunur." 7.Maddede "talebeye münferiden yapılmak üzere bazı görevler verildiği gibi bazen bu görevin ifasını bütün sınıf veya talebeden bir grup yaparak müşterek çalışırlar" denilmektedir. Böylece öğrencinin karşılıklı güven hislerinin geliştirilmesine işaret edilmiş ve topluluk eğitimi tavsiye edilmiştir.

1936 programında ise milli eğitim, ilkokul faaliyetinin bir ilkesi olarak kabul edilmiştir (Kültür Bakanlığı Dergisi,1937: 164).

2. Çocukluğun ve çocukların özelliklerine dikkat ilkesi

1926 programında bu ilke ile ilgili olarak 8. Maddede "Hayat Bilgisi derslerinde çocukların yaşlarına uygun olarak ifade ve beyan yeteneklerinin geliştirilmesine özellikle özen gösterilecektir." "Özellikle çocukların ortak ilgi duydukları bir konu veya olayın hareket noktası kabul edilmesi daha uygun olur. Çocukların kendiliğinden doğan bu tür ilgilerinden yararlanmayı, öğretmenin zeka ve becerisine bırakıyoruz" ifadesi yer almaktadır.

1936 programında ise bu ilke ile ilgili olarak 10.Maddede "İlkokul çocuklarının özelliklerini daima göz önünde bulundurmalıdır. Çocuklar büyüklerin küçük birer modeli değil, ayrı birer varlıktır. Çocukluk bir gelişim devresidir ve bu gelişim belirli kanunlara göre ilerlemektedir. Öğretmenin bu gelişimdeki özelliklerini gözden kaçırmaması gerekir. Çocuklardan her birinin ilgi ve yetenekleri farklılık gösterir. Öğretmen öğrenciye bir ödev, bir iş yaptırır ve bir faaliyete sevk ederken onun ilgi ve yeteneklerini göz önünde bulundurmalıdır" denilmek suretiyle her çocuğun diğerine göre olan özelliklerini imkan derecesinde hesaba katan bir eğitim öğretimin gerekli olduğu belirtilmiştir (a.g.k.:166).

3. Yakın yurt yakın zaman ilkesi

1926 programında bu ilke ile ilgili olarak 6.Maddede "Bu programın önemli özelliği ders konularının özellikle Hayat Bilgisi ile Yurt Bilgisi derslerinin mahalli şartlara göre öğretimine geniş bir imkan bırakmasında görülür. Tedrisatta daima mahalli çev-

renin, tabii ve sosyal çevrenin dikkate alınmasına ve öğretimde hareket noktasının mümkün olduğu kadar çocuğun en yakın çevresinden seçilmesine yeni programda pek ziyade önem verilmiştir" denilmektedir. 1, 2, 5 ve 6. Maddelerde "coğrafi tetkiklerin yapılması" istenilmek suretiyle yakın yurt ilkesine değinilmektedir. 4. Maddede de bu ilkeye ayrıca kısaca değinilmiştir.

1936 programında ise bu ilke ile ilgili olarak 11. Maddede "öğretimin çocuğun yakın çevresinden ve içinde yaşadığı zamandan harekete geçeceği ve derece derece ilerleyişle daha uzak yerlere ve eski zamanlara gidileceği" kaydedilmiştir. Yakın yurt yakın zaman ilkesinin birinci devrede bütün öğretim faaliyetinin temelini teşkil ettiği, ikinci devre öğretimi için de her fırsatta hareket ve dönüş noktası olduğu ayrıca kaydedilmiştir (a.g.k.:167).

4 . İş ilkesi

1926 programında bu ilke ile ilgili olarak 4. Maddede " Bütün derslerin öğrenciyi bireysel çalışmaya teşvik edecek şekilde öğretimi, öğretimde imkanlar ölçüsünde öğrencinin şahsi ilgilerinin hareket noktası olarak düşünülmesi esasları kabul edilmiştir. Elişi ve resim derslerine öğrencide el becerilerini artıracak, onlara tasarladıklarını maddi surette ifade edebilmek gücünü verecek ve özellikle diğer dersleri canlandıracak önemli bir eğitim etkeni olmak üzere bir değer verilmiştir. Öğrencinin dersleri mümkün oldukça bizzat işleyerek ve zihinsel etkinlikte bulunarak öğrenmesi yeni programın en önemli özelliğidir." 7. Maddede "Hayat Bilgisi" dersi ile ilgili gözlem, uygulama ve ders ile ilgili resim, el ve toprak işlerini ve koleksiyonları bizzat çocuklara yaptırmak suretiyle onları faaliyete sevk etmek, kendilerine işlemek zevk ve hevesini vermek." 8. Maddede "Bir taraftan çocukların araştırma ve gözlem yeteneklerini artırmak, diğer taraftan gördüklerini ve bildiklerini sözle, yazı ve iş vasıtası ile doğru ve güzel ifadeye alıştırmak." 5. Maddede "Çocukların güçleri oranında bahçe işlerine katılmaları sağlanmalıdır." 8. Maddede " Çocukların müşterek faaliyetleri için her okulda bir iş odasının kurulması lazımdır. Bu odada çalışmak için masalar, kullanılacak aletler bulunur." ifadelerine yer verilmiştir.

1936 programında ise bu ilke ile ilgili olarak "Eğitim öğretim faaliyetlerinin çocukların konuları ruhsal ve bedensel faaliyetlerde bulunarak kendiliklerinden işlemelerine geniş bir imkan verileceği önemle belirtilmiştir.

İş kelimesi, yalnızca elle çalışmak anlamını değil, aynı zamanda hedeflerin tes-

piti, hedeflere erişmek için gerekli olan tedbirlerin alınması, iş sırasında şüpheli noktalarda gidilecek yolun ve başvurulacak çözümlerin aranması ve alınan sonucun kontrol edilmesi, hep çocuğun payına düşen işin birer safhasıdır. Aynı zamanda çocuğun düşünce ve amaçlarının çeşitli tekniklerle en iyi şekilde ifadesi için gereken yetenekleri ona ancak iş gördürmek ve onun çalışmalarını yerinde olmayan müdahalelerden uzak tutmakla temin edilebilir." denilmek suretiyle bunlara bu programda özellikle yer verilmiştir.

Yine bu programda sınıfların, dinleyici salonu halinden çıkarılarak birer iş beraberliğinin çalışma yeri halin getirilmesi konusunda ısrar edilmektedir (a.g.k.: 168).

5. Pratik bilgi ve beceriler kazandırma prensibi

1926 programında bu ilke ile ilgili olarak 3. Maddede "Çocukların dağınık malumattan ziyade işe yarar bilgi kazanmalarını temin için derslerin imkan derecesinde hayat ve çevre ile ilişkili bir şekilde öğretimine önem verilmiştir." ifadesi yer almaktadır.

1936 programında ise "Çocuklara kazandırılacak bilginin maddi hayatta başarı kazandıran bir cihaz haline getirilmesi gereğine işaret edilmiştir. İlkokulu bitirince hayata karışacak çocukların hayatta ihtiyaç duyacakları pratik bilgi ve becerileri onlara ancak okuldaki eğitim öğretim faaliyetinin tabiatı ve pratik hayatın mevzu olarak alınması ve okul hayatının onun içinde kök salması ile elde edilebilecektir. Hayat, ilkokulun çocuklara sadece müşahede ettireceği onlara temasta bulunmak imkanını vereceği ve böylece nazari dersleri somutlaştıracağı bir vasıta değildir. Belki bütün okul faaliyetinin dayanacağı bir temel, derinliklerine doğru kök salacağı bir sahadır. Çocuklar bir süre sonra içine girecekleri toplumun pratik hayatında ve faydalanacakları tabiat karşısında ihtiyaç duydukları bilgi ve becerileri ancak böylelikle kazanabilirler." denilmek suretiyle bu ilkenin kavranmasını sağlayacak ifadelere yer verilmiştir (a.g.k.:169).

6. Ulusal ekonomi ilkesi

1926 programında ulusal ekonomiye yer veren ifadelere rastlanmamaktadır.

1936 programında ise ilkokulun bütün ilkelerinde ekonomik kavrayışa ve duyuşa önemli bir yer verilmiştir. Bütün derslerde alınacak konuların ulusal ekonomi bakımından da kıymetlendirilmesi, Türk vatandaşlarının sağlıklı ve mutlu yaşamasına etkisi noktasından incelenmesi gereğine önemle işaret edilmiştir.

Okulla ilgili bütün çalışmalarda zaman, araç ve enerji israfına engel olmak, her

işin zamanında, düzenli ve amacına uygun şekilde yapılmasına dikkat etmek gerektiği de bu ilkenin bir sonucu olarak belirtilmiştir (a.g.k.:169).

7. Toplu öğretim sitemi

1926 ve 1936 programlarının her ikisi de toplu öğretim, ilk devrenin öğretim sistemi olarak kabul edilmiştir. Bununla ilgili olarak 1926 programında "Yalnız ikinci devrede derslerin çeşitli bilimlerin başlangıcını az çok tasnifli olarak sunacak şekilde öğretimi faydalı görülmüştür. Ancak yine de bu derslerin birbirine paralel gitmesi ve birbirini pekiştirmesi gereği gözden kaçırılmamıştır." ifadesi yer almaktadır. 1936 programında ise "Toplu öğretim ilk devrenin öğretim sistemi olarak kabul olunmuştur. Ancak III. Sınıfın sonuna doğru çocukların olayları ve eşyayı ilmi esaslara göre tahlil ve terkip yeteneklerinin artmasına dayanarak Hayat Bilgisi dersinin derece derece çözülerek gruplara veya şubelere ayrılması ve IV. Sınıfta Tarih, Coğrafya, Yurt Bilgisi derslerinin şahsiyetlerini kazanması lazım gelir." İfadesi kaydedilmiştir (a.g.k.:171).

Yukarıdaki ilkeler gözden geçirildiğinde bu programda konular arasında bağlantılar kurulmasına,öğrenci ilgi ve ihtiyaçlarının mümkün olduğunca göz önüne alınmasına çalışıldığı, yakın çevreden hareket ederek uzak çevreyi kavratma ilkesinin benimsendiği, özellikle 11. Ve 14. Maddelerde "iş eğitimi" ve "toplu öğretim" ilkelerine göre eğitim yapılmasına önem verilmeye çalışıldığı görülmektedir.

1936 yılında köy okullarında çalışan öğretmenlerden oluşan bir komisyon tarafından köy okulları için ayrı bir program hazırlanmıştır. Köy okulları için ayrı bir programa ihtiyaç duyulmasının nedeni "Köy Mektepleri Müfredat Programında" şöyle açıklanmaktadır:

> Köy mekteplerinin umumi ilk mekteplerden büsbütün ayrı bir mahiyette olması ne caizdir, ne de doğrudur. Ancak köy çocuklarını şehir kasaba çocukları gibi aynı program dahilinde okutmakta ilk tahsilin en mühim noktalarından biri olan gençleri muhitlerine faal bir surette intibak ettirmek esasına muhalif düşer. İşte bunun içindir ki umumi ilk mekteplerin müfredat programlarının esaslarına sadık kalmak üzere köy mektepleri için, köy çocuklarının ihtiyaç ve alakalarıyla münasebetleri olan bir müfredat programı izhar edilmiştir" (Köy Mektepleri Müfredat Programı, 1938: 1).

Üç sınıflı köy okulları için hazırlanan bu programda okuma, yazma, hesap, yurt ve yaşama bilgisi, ziraat işleri gibi derslere yer verilmiş ve derslerin okuma biçimi basit bir plan şeklinde programa eklenmiştir. (Köy Okulları Müfredat Program Taslağı, 1936: 10).

1939 da toplanan I. Milli Eğitim Şurasında köylerde ilköğretimin verimini artırmak için, üç sınıflı ve tek öğretmenli köy ilkokullarının beş sınıflı okullar haline getirilmesine karar verilmiş ve yine bu şurada köy ve şehir ilkokullarını bitiren çocukların ana bilgiler bakımından aynı düzeye getirilmesi gereği vurgulanmıştır (I. Maarif Şurası, 1939: 643)

Köy okullarının süresinin şehir okulları ile eşit hale getirilmesinden sonra, eldeki 1936 köy ilkokulu müfredat programı üzerinde geliştirme çalışmaları yapılmasının gereği duyulmuş ve Bakanlık komisyonu tarafından köy ilkokulları için yerel ihtiyaçları ve dolayısıyla köy çocuklarının çevreye uyumunu kolaylaştıracak davranışları kazandıracak "Köy İlkokul Programı Projesi" oluşturulmuş ve 1939 - 1940 yılından itibaren uygulamaya geçilmiştir.

Programda Türkçe, Aritmetik, Geometri, Tarih, Coğrafya, Yurt Bilgisi ve Resim dersleri şehir ilkokulları derslerinin aynı olmasına karşın; Hayat Bilgisi İş ve Ziraat ile Aile Bilgisi derslerinin programları köy koşullarına göre düzenlenmeye çalışılmıştır. Böylece şehir ve köy çocuklarının genel kültür yönünden eğitim düzeylerinin eşitlenmesi sağlanmaya çalışılmıştır.

Genel olarak 1936 köy ve şehir ilkokullarında uygulanan programlarda konular arasında bağlantılar kurulmasına, öğrencinin gelişimsel özelliklerinin mümkün olduğunca göz önüne alınmasına "Toplu Öğretim" ve "İş eğitimi" ilkelerine göre eğitim yapılmasına önem verilmeye çalışıldığı görülmektedir. Ayrıca konuların çevre koşullarına göre belirlenmesi görüşüne de yer verilerek programa esneklik kazandırılmıştır.

Yine bu programın 20. Yüzyılın yaygın eğitim akımları olan "çocuktan hareket akımı" ve "iş eğitimi akımı"ndan etkilendiği görülmektedir. İş eğitimi akımının savunucusu olan J. Dewey'nin Türk ilkokullarında uygulanan programlar için getirdiği öneriler doğrultusunda bu akımın programı etkilediği söylenebilir.

3.1.4. 1948 İlkokul Programında Toplu Öğretim Sisteminin Görünümü

1939 da toplanan I. Milli Eğitim Şurasında köylerde ilköğretimin verimini artırmak için, üç sınıflı ve tek öğretmenli köy ilkokullarının beş sınıflı okullar haline getirilmesine karar verilmiş ve yine bu şurada köy ve şehir ilkokullarını bitiren çocukların ana bilgiler bakımından aynı düzeye getirilmesi gereği vurgulanmıştır (I.Maarif Şurası, 1939: 643).

Köy okullarının süresinin şehir okulları ile eşit hale getirilmesinden sonra, eldeki 1936 köy ilkokulu müfredat programı üzerinde geliştirme çalışmaları yapılmasının gereği duyulmuş ve Bakanlık komisyonu tarafından köy ilkokulları için yerel ihtiyaçları ve dolayısıyla köy çocuklarının çevreye uyumunu kolaylaştıracak davranışları kazandıracak "Köy İlkokul Programı Projesi" oluşturulmuş ve 1939 - 1940 yılından itibaren uygulamaya geçilmiştir.

1943 yılında toplanan II. Maarif Şurasında, bütün eğitim kurumlarında ana dili çalışmalarında verimin artırılması, Türk ahlakının toplumsal ve kişisel ilkelerinin belirtilmesi, ilk ve orta dereceli okullarda Tarih dersi programları ile ders kitaplarının çocuğun seviyesine uygunluğunun yeniden gözden geçirilmesi konuları görüşülmüştür (II. Milli Eğitim Şurası 1943: 39-68).

1936 İlkokul Programı ve Köy Okulları Programı Projesi günün ihtiyaçlarına göre yeniden gözden geçirilerek 1948 yılında yeni şekliyle uygulamaya konmuş ve yirmi yıl süreyle uygulamada kalmıştır.

1948 İlkokul Programı, 1936 Müfredat Programının çağdaş program geliştirme anlayışına daha yakın bir anlayışla geliştirilmiş ve detaylandırılmış biçimi olarak kabul edilebilecek bir programdır. Bu programda, ilkokulun eğitim ve öğretim ilkeleri şöyle tespit edilmiştir:

1. İlkokul milli bir eğitim kurumudur.

2. İlkokul gerçek bir topluluktur. Çocukların milli bir topluluk içinde ve o topluluğun yapıcı ve başarılı bir üyesi olarak gelişmeleri gerektiğine göre, onların okul topluluğu içinde rol ve ödev alarak gerçek bir topluluk hayatı geçirmelerini sağlayacak bir eğitim sistemi uygulanmalıdır.

3. Okul, çocuğa geniş ölçüde etkinlik, iş ve yaratma imkanı sağlayan canlı bir çevre olmalıdır. Öğrenci okulda çevreye yararlı işler yapmaya, işten haz duymaya, üzerine sorumluluk almaya, yaptığı işi kusursuz, temiz, ihtiyaca ve milli menfaatlere en uygun bir şekilde yapmaya alışmalıdır.

4. Okulda pratik bilgilere ve becerilere önem verilmelidir. Çocuklara anlayamayacakları, işe yaramayacak kuramsal bilgiler vermekten sakınmalı; onların içinde bulundukları hayatın gerekli kıldığı pratik bilgileri kazanmalarına yardım etmelidir.

5. İlkokul öğrencilerine kazandırılacak bilgi ve becerilerin sağlam ve köklü olabilmesi için çocuklara çalışma yerleri hazırlanmalı, buraları çalışma araçlarıyla donatılmalıdır. İlkokulda çalışma yerleri şunlardır:

a- Dershane
b- İşlik
c- Mutfak
d- Okul ve uygulama bahçesi
e- Arılık

6- İlkokulların bütün çalışmalarında amaç, Milli kaynakları koruma ve ulusal ekonomiyi kavrayış ve duyuş önemli bir yer tutmalıdır.

7. Okulda, öğrencilere metotlu ve verimli çalışma yolları öğretilmeli; bu bakımdan onlara iyi alışkanlıklar kazandırmaya çalışılmalıdır.

8. İlkokulda çocukların özellikleri göz önünde bulundurulmalıdır. İlkokulun bütün öğretim çalışmaları, çocuklar arasındaki bireysel farklar göz önünde tutularak ve çocukların yaş ve olgunluk seviyelerine uygun olarak ayarlanmalıdır.

9. Okul ile aile arasında sıkı bir işbirliği sağlanmalıdır.

10. İlkokul, çocuklara fikirlerini ve duygularını türlü yollarda ifade etme imkanlarını vermelidir.

11. Çocukları bir konuya, bir faaliyete karşı ilgilendirmek için onların içgüdülerinden faydalanılmalıdır. Çocuklar bir şey inşa etmek, vücuda getirmekten zevk alırlar. Çeşitli derslerde iş yaptırılırken çocukların bu inşa isteklerinden faydalanılmalıdır.

12. Okul öğrenciye bilimsel metotlara göre çalışma yollarını öğretecek; onu tenkidi düşünmeye sevk edecek; gündelik hayatında, hareketlerini düşünerek ve muhakeme

ederek düzenlemeyi onda bir alışkanlık haline getirecektir.

13. Ahlak eğitiminde muvaffak olmak için çocuklara soyut ahlak kuralları öğretmekten ziyade, onların yaşayışlarının ahlaki olmasını sağlamaya çalışılmalıdır.

14. Okul, çocuklarda güzel şeylere karşı sevgi ve bağlılık uyandırmalı; onlara kendi yaşlarına göre her şeyde ve her yerde güzeli, iyiyi, doğruyu arayıp bulma ve değerlendirme alışkanlık ve iktidarını kazandırmalıdır.

16. İlkokul çalışmalarında, yakın yurt ve yakın zaman prensibi hakim olmalıdır. Çocukların görgü ve tecrübeleri sınırlıdır. Onlara kazandırılacak bilgilerin kendi görgü ve tecrübelerine dayanması zorunludur. Bu nedenle görmedikleri, bilmedikleri şeyleri anlatırken bunları bildiklerine ve tecrübelerine dayandırmalıdır.

17. İlkokulun ilk üç sınıfını teşkil eden I. devrede 'toplu öğretim' esasına uyulacaktır. Bu esasa göre bu devrede bütün dersler, Hayat Bilgisi etrafında organik bir bütün teşkil eder.

Hayat Bilgisi dersinde çocuklar çevrenin eşya ve olaylarını safha safha incelerken bir yandan da bunları söz, yazı, sayı, resim, madde, hareket ve müzikle ifade ederler.

Bu suretle Hayat Bilgisi dışında kalan dersler (ifade ve beceri dersleri) Hayat Bilgisi konularının hem daha aydın bir mahiyet kazanmasını sağlar, hem de öğrencilere okuma-yazma, hesaplama, resim yapma, maddeye şekil verme, hareket ve müzikle canlandırmanın tekniğini kazandırırlar.

Hayat Bilgisi dersleri eşya ve olayları bir bütün halinde gözden geçirirken, çocukları, II. devrede yer alacak olan Tabiat Bilgisi, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi, Tarih, Aile Bilgisi ve Geometri dersleri için hazırlamış olur. III. sınıf, bir yandan Hayat Bilgisi'nin, öte yandan da ifade derslerinin bölünüp dağılmaya başlayacağı bir geçiş safhası teşkil eder.

İlkokulun II. devresinde öğrencilerin işleyecekleri üniteler ayrı bilim dallarına göre tertiplenmişse de bu üniteler üzerinde çalışılırken aralarındaki yakın ilişki ve sıkı bağların göz önünde bulundurulmasına büyük bir önem verilmiştir (İlkokul Programı, 1948: 21).

1948 Programında da, 1926 ve 1936 programlarında olduğu gibi, ilk üç sınıfı teşkil eden I. devrede "toplu öğretim" ilkesine uyulduğu, derslerin Hayat Bilgisi etrafında

organik bir bütün oluşturacak şekilde toplulaştırıldığı, II. devrede ise toplu öğretim ilkesine uyulmasa da dersler arasındaki yakın ilişki ve bağların göz önünde bulundurulmasına önem verildiği görülmektedir.

Programda, öğretim süresinin iki devre halinde planlanması, çocuk gelişiminin ana çizgilerini belirten bir broşürün bulunması; çocuğun gelişme devrelerinin göz önüne alındığı, çocuğu tanımaya, çocuğun bütünlüğüne önem verildiği, eğitim-öğretim yöntemi olarak çocuğa görelik, yakın yurt, yakın zaman ilkelerine önem verildiği şeklinde yorumlanabilir. İlk kez bu programda, dershane dışında; İşlik, Mutfak, Uygulama Bahçesi, Arılık gibi çalışma yerlerinin öngörülmesi, "İş ve Etkinliğe", "Yaparak ve Yaşayarak Öğrenme"ye önem verildiği, dolayısıyla 'toplu öğretim' ilkesine önem verildiği şeklinde yorumlanabilir.

1946 döneminde Türkiye Cumhuriyeti'nde siyasî partilerin kurulmasına izin verilmiş ve Türkiye tek partili dönemden çok partili döneme geçmiştir. Bu değişimin etkileri eğitim programlarına da yansımıştır.

"Fırsat Eğitimi" olarak adlandırılabilecek bazı uygulamalara ve düşüncelere programda yer verilmiştir. Bunlar gerek "eğitim ve öğretim ilkeleri", gerekse "açıklamalar" başlığı altında ifadelendirilmiştir. Örneğin "okul öğrenciye geniş ölçüde etkinlik iş ve yaratma imkanları sağlayan canlı bir çevre olmalıdır" (a.g.k.:6) ya da programa eklenen haftalık ders cetvellerinin her an çıkabilecek öğretim fırsatlarına göre öğretim yapılmasına engel olamayacağı görüşünün belirtilmesi gibi (a.g.k.: 43). Yine bu dönemde "okul ve aile arasında sıkı bir işbirliği sağlanmalıdır" (a.g.k.:14) ilkesi programdaki demokratikleşmeye atılan ilk adım olarak yorumlanabilir. Ancak yine de programlardaki demokratikleşme çabalarının henüz çok yeni bir düşünce olduğu söylenebilir.

3.1.5. 1968 İlkokul Programında Toplu Öğretim Sisteminin Görünümü

1949 yılında toplanan IV. Milli Eğitim Şurasında eğitim ve öğretimde dayanılan demokratik ilkelerin gözden geçirilmesi ve 1948-1949 ders yılından itibaren uygulamaya konulan ilkokul programlarının gözden geçirilmesi kararı alınmıştır (IV. M.E.Ş., 1949: 53-76; 215-325).

1951-1952 eğitim-öğretim yılında 1948 programının uygulanmasında karşılaşı-

lan güçlükleri belirlemek ve programın geliştirilmesine katkı sağlamak amacı ile A.B.D.'nden gelen K. Wafford, 1948 programının yeniden gözden geçirilip geliştirilmesi konusunda bir rapor vermiştir. Wafford'un sunduğu raporda ders konularının yeni baştan gruplandırılması, içeriğin çocuğun yaş ve gelişim özelliklerine göre düzenlenmesi ve konular arasında bağlantılar kurulmasının sağlanması, ayrıca ilkokulun 5 yıldan 8 yıla çıkarılması önerilmektedir (Wafford, 1952: 60-63).

Tüm bu görüşler ışığında, V. Milli Eğitim Şurasında (1953) günün ihtiyaçlarına cevap verecek yeni bir ilkokul programı hazırlanması ve deneme aşamasından geçirilerek daha sonra bütün okullarda uygulanması öngörülmüştür ve programlara ilişkin şu kararlar alınmıştır.

1. Programın hedefleri, içeriği ve ilkeleri arasında uyum sağlamak için gerekli değişikliklerin yapılması,

2. Bazı derslerde öğretmenlerin çocukların ilgileri, ihtiyaçları, gelişim düzeyleri ve çevrenin gerçeklerine uygun olmak üzere konular üzerinde eklemeler, çıkarmalar ve bölmeler yapabilmesi (özellikle Hayat Bilgisi dersi için),

3. I. devrede toplu öğretim ilkesine göre yürütülen derslerin, II. devrede bağımsızlaşmaları ve bu durumun eğitim-öğretimde yarattığı sorunu önlemek amacı ile II. devre derslerinden Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi derslerinin "Sosyal Bilgiler", Tabiat Bilgisi ve Tarım derslerinin de "Tabiat Bilgileri" başlığı altında toplanması,

4. Türkçe derslerinin bir bütün olarak ele alınması (yazı, imla, okuma, tahrir, dil bilgisi),

5. Alfabe öğretimine, günlük hayatta küçük harflerle daha çok karşılaşıldığı için küçük harflerle başlatılması,

6. Gerek köy gerekse şehir okullarında haftalık, aylık ve yıllık çalışma saatleri tutarının Bakanlıkça belirlenmesi, günlük çalışma programının ise öğretmenin konunun seyrine göre esnek olarak belirlemesi,

7. Köy okulları için programda ele alınan konuların köy gerçekleri ile tam olarak bağdaşamadığı, bu nedenle çevre koşullarına uygun içeriğin yeniden düzenlenmesi,

8. Yeni öneriler doğrultusunda Bakanlıkça bir çerçeve eğitim programı hazırlanması ve programın uygulamaya geçirilmeden önce çeşitli bölgelerden seçilecek deneme

okullarında uygulanarak yeniden geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması,

9. Programın uygulamadaki verimini arttırmak için öğretmenlerin hizmet içi eğitimden geçirilmeleri ve özellikle köy okullarında fiziksel koşulların iyileştirilmesi (V. M.E.Ş., 1953: 350-355).

Bu şurada alınan kararlar ne yazık ki uygulamaya geçirilememiştir. Bilindiği üzere şura kararları tavsiye kararları niteliğinde olup zorlayıcı özellik taşımadıklarından, çoğu kez uygulamaya geçirilememiş veya uygulamaya geçirilmeleri gecikmiştir.

1961 yılında İlköğretim Genel Müdürlüğü 1948 Programını inceleterek "İlkokul programında yapılacak değişikliklerle ilgili esaslar"ı bir rapor halinde tespit ettirmiştir. Bu raporda şu görüşler yer almaktadır:

I- Milli Eğitimin genel hedeflerinin aynen kalması,

II- Milli Eğitimin genel hedefleri doğrultusunda ilköğretimin varılması gereken genel hedeflerinin

1.Kişisel

2.Toplumsal

3.İnsanlık münasebetleri

4.Ekonomik hayat bakımından yeniden gözden geçirilmesi

III- İlkokul eğitim ve öğretim ilkelerinin esasları ki bunlar;

1.Çocukla ilgili ilkeler

a-Çocuğu tanıma ilkeleri

b-Çocuğun bütünlüğü ilkesi

c-Temel gereksinmeler ve ruh sağlığı ilkesi

d-"Öğretme"nin etkinliği ilkesi

e-Estetik duyguların geliştirilmesi ilkesi

f-Boş zamanları değerlendirme ilkesi

2. Okul ve toplumla ilgili ilkeler

a-Ulusallık ilkesi

b-Demokrasi ilkesi

c-Yurttaşlık ilkesi

d-İfade ilkesi (Toplum içinde çocuğun kendini ifade edebilmesi)

e-Okul ve aile arasında işbirliği ilkesi

f-Okulun çevresine rehberliği ilkesi

3. Eğitim-Öğretim yöntemleri ile ilgili ilkeler

a-İş ve etkinlik ilkesi

b-Ekonomi ilkesi

c-Değerlendirme ilkesi

d-Çocuğa görelik ilkesi

e-Rehberlik ilkesi

f-Yakın yurt ve yakın zaman ilkesi

g-Toplulaştırma ve dersler arasında bağımlılık ilkesi

h-Yaparak öğrenme ilkesi (İlkokul Programlarında Yapılacak Değişikliklerle İlgili Rapor, 1962).

Milli Eğitim Bakanlığı, illere gönderdiği bir genelge ile öğretmenlerin ve eğitim kuruluşlarının, 1948 ilkokul programı hakkındaki görüşlerini istemiştir. Yapılan inceleme ve değerlendirme sonuçları, raporda belirtilen hususlar ve VII. Milli Eğitim Şura kararları doğrultusunda yeni program taslağının ana hatları tespit edilmiştir. 1962 yılında "ön program taslağı" hazırlanarak, 14 Nisan 1962'de son şeklini almış, aynı yıl Talim ve Terbiye Kurulu'nca incelenmiş, 12 Eylül 1962 tarih ve 215 sayılı kararla 5 yıl süre ile bazı okullarda denenmesi ve geliştirilmesi şartıyla uygulamaya konması uygun görülmüştür. 1962 program taslağı 1962-1963 eğitim-öğretim yılında 14 ilde seçilen 106 tek ve iki öğretmenli köy okulları ile kasaba ve şehir okullarında denenmeye başlanmıştır. Talim ve Terbiye Kurulu, taslak programının uygulanması ile ilgili gerekli değerlendirmenin yapılabilmesi için 18 kasım 1962 tarih ve 260 sayılı kararıyla uygulamaları 1968-1969 öğretim yılına kadar uzatmıştır.

1964-1965 yılından itibaren program taslağının uygulama alanı genişletilmiş ve taslak programı 1881 okulda 10.099 öğretmenle 470250 öğrenciye uygulanmıştır. 1962 program taslağının altıncı eğitim-öğretim yılında yapılan uygulama ve geliştirme çalışmaları Bakanlıkça tasdik ve kontrol edilerek değerlendirilmiştir. Altı yıl denenen ilkokul programı 1968-1969 yılında yurt çapında uygulamaya geçirilmiştir (İlkokul Programlarında Yapılacak Değişikliklerle İlgili Rapor, 1962: 5-12). Böylece 1968 ilkokul programı

hazırlanmış, daha sonra da bazı değişiklikler yapılarak uzun süre uygulamada kalmıştır.

1968 programında ilkokulun eğitim öğretim ilkeleri şöyle tespit edilmiştir:

1- İlkokul milli bir eğitim kurumudur.

2- İlkokul gerçek bir topluluktur.

3- Okul kültürel gelişme ve eğitim merkezidir.

4- İlkokul, öğrencilerinin temel ihtiyaçlarına cevap veren bir kurumdur.

5- Her çocuk birbirinden farklıdır.

6- Çocuğun büyüme ve gelişmesi süreklidir.

7- Çocuk bir bütün olarak gelişir.

8- İlkokul, öğrenciye bilimsel metotlara göre çalışma yolları öğreten bir kurumdur.

9- Derslerle amaçlar ve ilkeler arasında bağlantı kurulmalıdır. Okul etkinlikleri, öğrencilerde istenilen davranış değişikliklerini sağlamaya yöneltilmelidir.

10- Eğitimde ahlaki ve manevi değerlerin kazandırılması, hem program hem de yönetimin önemli bir unsurudur.

11- Öğrenme karşılıklı bir etkileşimdir.

12- Her yaşantı her çocuk için ayrı bir anlam taşır.

13- Eğitim ve öğretimde hayatilik esastır.

14- Konuların seçiminde, işlenmesinde, bulunulan yerden ve zamandan başlanmalıdır. Öğretim yakından uzağa, somuttan soyuta, bilinenden bilinmeyene doğru yavaş yavaş genişletilmelidir.

15- Çocuklar başkalarının istediklerini değil, ilgi duydukları şeyleri öğrenirler.

16- Çocuklar görmek ve işitmekten çok yaparak öğrenirler.

17- Eğitim ve öğretimde tutumlu olma alışkanlığını kazandırmak esastır.

18- Eğitim öğretim, planlı ve programlı bir çalışmadır.

19- Eğitim öğretimde rehberlik esastır.

20- Değerlendirme, eğitim ve öğretimin ayrılmaz bir parçasıdır.

21- Eğitim ve öğretim, okulla ailenin işbirliği ile gerçekleşir.

22- Bedeni ve zihni kusuru görülen öğrencilerle özel şekilde meşgul olunmalıdır.

23- İlkokulun bütün sınıflarında 'toplu öğretim' esastır.

1968 Programının bu son ilkesinde yer verilen 'toplu öğretim' ilkesi, aynı programın "Uygulama İle İlgili Esaslar" bölümünde şöyle açıklanmıştır: "İlkokul çağındaki

çocuk varlıkları, olayları ve kendisine öğretilmek istenen bilgileri, bilim dallarına göre sıralanmış bir halde kavrayamaz. O, genel olarak varlıkları ve olayları toptan algılama durumundadır. Bunun içindir ki; I. devrede yapılmakta olan toplulaştırma, II. devre sınıflarına da aktarılmıştır. Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi dersleri "Sosyal Bilgiler", Tabiat Bilgisi ve Tarım-İş dersleri de "Fen ve Tabiat Bilgileri" adı altında birleştirilmiştir. Ayrıca yazı dersi Türkçe dersi içine alınmıştır.

Böylece II. devredeki bütün dersler Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgileri adını taşıyan iki mihver ders etrafında bütünleştirilmiştir. I. devrede olduğu gibi II. devre sınıflarında da ifade ve beceri derslerinin mihver dersleriyle gereken ilişki ve bağlantısının sağlanması gerektiği belirtilmiştir. Böylece, daha önce ilkokul I. devrede uygulanmakta olan 'toplu öğretim', ilk kez 1968 programı ile II. devrede de uygulanmaya başlamıştır.

1968 Programında üniteler ayrıntılı olarak belirtilmiş olmakla birlikte, bunların seçimi ve öğretim ünitelerinin düzenlenmesinde; ilkokul öğrencilerinin ilgi ve ihtiyaçlarının karşılanması, bireysel ilgi ve yeteneklerin geliştirilmesi, onların etkinliğe yöneltilmesi ve eğitim amaçlarına uygun davranışların geliştirilmesi esası kabul edilmiştir (İlkokul Programı, 1968: 19).

İlkokul programı, genelde bir çerçeve program olup, çevrenin ve öğrencilerin ihtiyaçlarına göre geliştirmek, çevresel özelliklere göre yeni üniteler düzenlemek mümkün olabilmektedir. 1968 Programında bu konuda daha ileri bir adım olarak, "II. dönemde öğretmenin uygun bulması halinde, iki mihver etrafında toplanmış olan üniteleri sıraya koyarak, tek mihver haline getirebileceği" belirtilmiştir. Bu durumda örneğin Sosyal Bilgilerden bir ünite alınıp sonuçlandırıldıktan sonra, Fen ve Tabiat Bilgilerinden bir ünite alınabilecektir. Ancak, ay sonlarında bu derslerin haftalık süreler toplamı, ders sürelerini gösterir çizelgelere göre hesaplanarak, her derse ayrılan zamanın o ders için kullanılmasına çalışılacaktır (a.g.k.:19).

1968 Programı yalnız "Toplu Öğretim Sistemi"ni benimsemekle kalmamış, aynı zamanda 1926 programında olduğu gibi, öğretim yöntemlerinde de ileriye dönük değişiklikler getirmiştir. Daha önceki programlarda yer alan yöntemlerin yanında bu programla "küme çalışması", "seviye grupları", "proje yöntemi", "problem çözme yöntemi" gibi yeni yöntemler getirilmiştir.

Ünite ve anlatım derslerinin işlenişinde "bireysel çalışma" ve "seviye grupları"

gibi çalışma şekillerine yer verilmesi de tavsiye edilmiş, bu yöntem ve çalışma şekilleri ile "Toplu Öğretim Sistemi" ilkokullarda daha etkili bir hale getirilmiştir. Ayrıca öğrencilerin kendi kendilerine ve grupla çalışarak resim, şema, tablo ve belli bir eser meydana getirmelerine imkan verilmiştir. Ünite raporları ve bir bahçenin düzenlenmesi gibi (a.g.k.: 21).

3.1.6. 1926, 1936, 1948, 1968 İlkokul Programlarında Ders programı, Ders Süresi, Hedefler, Uygulamada Karşılaşılan Güçlükler ve Aksaklıklar

3.1.6.1. 1926 İlkokul Programı

3.1.6.1.1. Ders Programı

Cumhuriyet döneminin II. ilkokul programı olan 1926 programında dersler, Tablo 4' de görüldüğü şekilde belirlenmiştir.

Elifba dersi I. sınıfta 12 saat; Kıraat II. ve III. sınıflarda 4'er saat, IV. ve V. sınıflarda 2'şer saat; İmla Dersi II. sınıfta 3 saat, III. sınıfta 2 saat, IV. ve V. sınıflarda 1'er saat; Tahrir Dersi II. III. IV. ve V. sınıflarda 2'şer saat; Kavaid (Gramer) IV. ve V. sınıflarda 1'er saat; Yazı Dersi II. sınıfta 3 saat, III. sınıfta 2 saat, IV. ve V. sınıflarda 1'er saat; Din Dersi III., IV. ve V. sınıflarda 1'er saat; Hayat Bilgisi dersi I. devrede her üç sınıfta 4'er saat; Hesap-Hendese dersi I. ve II. sınıflarda 2'şer saat, III., IV. ve V. sınıflarda 3'er saat; Tarih, Coğrafya, Tabiat Dersi, Yurt Bilgisi dersleri IV. ve V. sınıflarda 2'şer saat; Eşya dersi V. sınıfta 2 saat; Resim-Elişi dersi I. devrenin her üç sınıfında 4'er saat, IV. ve V. sınıflarda 3'er saat; Musıki ve Jimnastik dersleri ilk 4 sınıfta 2'şer saat, V. sınıfta 1 saat; Ev İdaresi ve Dikiş dersleri (yalnız kız okullarında) IV. ve V. sınıflarda birer saat olarak belirlenmiştir (a.g.k:5).

Programda Ev İdaresi dersleri kız mekteplerine ayrılmıştır. Bunun için IV. sınıf Beden Eğitiminden bir saat alınması ve V. sınıf İmla Dersinin de bu derse ayrılması öngörülmüştür. Yine IV. ve V. sınıflarda kız öğrencilere gösterilecek Dikiş dersi için Resim ve El İşi derslerinden 1'er ders saati ayrılması öngörülmüştür.

3.1.6.1.2. Ders Süresi

Perşembe öğleden sonra ve cuma günlerinin hafta sonu tatili olarak kabul edildiği bu programda; ders süresi 40 dakika,teneffüs süresi 15 dakika,öğle tatili 1,5 saat, her devre ve sınıfta haftalık ders saati toplamı 26 olarak belirlenmiştir (a.g.k: 6).

3.1.6.1.3. Hedefler

1926 ilkokul programı çağdaş program geliştirme anlayışı doğrultusunda geliştirilmemiş olmakla birlikte yüzeysel de olsa ilk olarak hedeflerin bu programda saptanmış olması, eğitim ve öğretimde dikkat edilecek hususlar adı altında ilkelerin ve eğitim durumlarının, yöntem ve tekniklerin araç ve gereçlerin belirlenmiş olması açısından olumlu sayılabilir.

TABLO 4
İLK MEKTEP HAFTALIK DERS PROGRAMI (1926)

DERSLER		I. Devre			II. Devre	
		1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf
TÜRKÇE	Elifba	12	-	-	-	-
	Kıraat	-	4	4	2	2
	İmla	-	3	2	1	1
	Tahrir	-	2	2	2	2
	Kavaid	-	-	-	1	1
	Yazı	-	3	2	1	1
Din Dersi		-	-	1	1	1
Hayat Bilgisi		4	4	4	-	-
Hesap-Hendese		2	2	3	3	3
Tarih		-	-	-	2	2
Coğrafya		-	-	-	2	2
Tabiat Dersi		-	-	-	2	2
Eşya Dersi		-	-	-	-	2
Yurt Bilgisi		-	-	-	2	2
Resim El-İşi		4	4	4	3	3
Musiki		2	2	2	2	1
Jimnastik		2	2	2	2	1
(Ev İdaresi)		-	-	-	(1)	(1)
(Dikiş)		-	-	-	(1)	(1)
YEKUN		**26**	**26**	**26**	**26**	**26**

Kaynak: 1926 İlk Mektep Müfredat Programı : 5

Programın genel amacının belirlenmesinin yanı sıra her dersin özel hedefleri ayrı ayrı saptanmıştır. Ancak hedefler teknik açıdan incelendiğinde öğrenci davranışına dönük olmadığı, büyük bir kısmının öğretmenin iş görüleri biçiminde ifade edildiği görülmektedir. Örneğin"Alfabe" dersinde, "çocukların yazılarını tedricen okunaklı şekle sokmak ve güzelleştirmek" gibi (a.g.k.: 30). Yine aynı programda bir hedefin bünyesinde birkaç özelliği birden taşıdığı ve hedeflerin çok genel ifadeler biçiminde belirlenmiş olduğu görülmektedir. Örneğin "içinde yaşadığı coğrafi muhitte tesadüf edilen en maruf taş, maden, nebat ve hayvanları çocuğa tanıtmak, etrafında cereyan eden tabii hadiseleri tek tek izah ettirmek; canlı mahlukların yaşama şartlarını ve bunların yek diğerine karşı icra ettikleri tesirleri göstermek" gibi (a.g.k.:7).

Programda hedefler olmakla birlikte hedeflerin açık seçik ifade edilmediği dikkati çekmektedir. Örneğin "Mektep hayatında aile veya şehir muhitindeki insanlar arasında tahadüs eden (cereyan eden) hakiki vak'alar münakaşa edilmek veyahut hayali masallar ve hikayeler nakletmek suretiyle çocuklara ahlaki telkinler yapmak" gibi (a.g.k.:8). Bu hedeflerde, ifade edilen ahlaki telkinlerin veya ne tür hikaye veya masalların uygun olduğu açık seçik ve belirgin görünmemektedir. Sonuç olarak hedefler, bir dersin özel hedeflerinden çok, eğitimin genel hedefleri görünümünde olup, öğrenci davranışına dönük değildir, açık seçik ifade edilmemiştir. Birkaç davranış grubuna hitap edecek şekilde genellenmemiş ve tek bir özelliği kapsayacak şekilde sınırları yeterince çizilmemiştir. Ayrıca yine bu programda bazı derslerin, örneğin Hayat Bilgisi I,II,III ile Eşya Dersleri IV ve V 'in hedeflerinin sınıf seviyesi açısından ayrı ayrı ele alınmamış olduğu, yalnızca dersin genel hedeflerinin belirlendiği görülmektedir.

Programda, "şifai temrinler" adı altında verilen bölümlerde hedefler, eğitim durumları, eğitimde uyulması gerekli ilkeler, yöntem ve teknikler iç içe görünmektedir. Örneğin "İmla dersinde teknik işaretlerin istismali de öğretilecektir" ya da "dikteye başlandığında zaman tedrice riayet şarttır. İptida pek kısa cümleler, sonra birkaç satırlık parçalar yazdırılır. Hem İmla Dersi, çocukların evvelce yazmasını bilmedikleri kelimelerden ancak bir kaçını ihtiva etmelidir ve fazla uzun olmamalıdır"gibi (a.g.k.:40).

3.1.6.1.4. Uygulamada Karşılaşılan Güçlükler ve Aksaklıklar

1926 İlkokul Programında dersler ünitelerden oluşmaktadır. Üniteler tek tek

incelendiğinde, konular arasında binişikliklerin olduğu ya da aşamalılık özelliği taşımadığı görülmektedir. Örneğin, Ünite: İlkbahar, Konu: "23 Nisan Bayramı", "Gece Semanın Tetkiki", "Kutup Yıldızı" ya da "Ayın Hareketleri" gibi. Bu durum özellikle birleştirilmiş derslerde görülmektedir ki, içerik birbirinden bağımsız konulardan oluşturulmuş ve oldukça yüklüdür. Yine "Hayat Bilgisi" ve "Yurt Bilgisi" gibi birleştirilmiş derslerin yerel özelliklere göre işlenebileceği öngörüsü programa esneklik kazandırmakla birlikte bu dönemde hem öğretmenlerin hem ilgili kişilerin raporlarında belirtildiği gibi içeriğin çok yüklü olması, yerel özelliklere göre ders işlenmesini engellemiştir.

Programın en büyük eksikliği, değerlendirme boyutunun olmayışıdır. Kuramsal olarak çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarına önem veren, yaparak yaşayarak öğrenme ilkesini esas alan bu programın hazırlanmasında temelde belirgin bir program geliştirme modelinin esas alınmadığı söylenebilir. Yine bu programın, yüzyılımızın başlarında gelişen çağdaş eğitim akımlarından "Çocuktan Hareket Akımı"ndan etkilendiği ve İlerlemecilik akımına dayandığı söylenebilirse de uygulamada ne yazık ki geleneksel tutumdan uzak kalınamamıştır.

Bu programla ilk defa getirilen 'Toplu Öğretim Sistemi'ni öğretebilmek ve öğretmenleri yeni esaslara hazırlamak amacıyla Bakanlık bazı kurslar açmış, yayınladığı dergilerde onlara "Toplu Öğretim Sistemi"ni öğretmeye çalışmıştır. Ancak, okulun toplu öğretim veya iş ilkesine göre yenilenmesi, her şeyden önce okulun bünyesinde bir değişimi gerekli kılmıştır. Yeni okul binalarına, geniş bahçelere, oyun yerleriyle laboratuarlara ve bunları tamamlayacak ders araç ve gereçlerine ihtiyaç duyulmuştur. Öğretmenlerin bu yeni programa hazırlanması konusunda arzu edilen hedefe ulaşılamamıştır. Konuyu tartışan zamanın öğretmen örgütleri görüşlerini şöyle belirtmişlerdir:

> "İlkokullar için büsbütün yeni tarzda bir program değişikliği oldu. Toplu öğretimin ne demek olduğu ve nasıl uygulanacağını tamamıyla kavrayamadık. Okul kitapları yazan arkadaşlarımız da yeni öğretimin niteliğini sezemediklerinden bizim işimizi kolaylaştıramadılar. Eğitim Bakanlığı, güçlüğü gördüğü için, geçen yıl üç kişiyi toplu öğretim esaslarını öğrenmek için Viyana'ya öğrenime göndermiştir. Sonunda, bizim elimizde okuyacak ve faydalanacak, okul kitaplarından ayrı bir kitap ta yok. Bu nedenle malzeme teminine imkan bulamıyoruz" (Cicioğlu, 1984: 95-96).

Program değişikliklerinin güçlükleri devam ederken Latin alfabesinin kabul edilmesiyle zorluklar bir kat daha artmıştır. Böylece yapılan program değişikliği, eskiden ayrı ayrı okutulan derslerin bir ad altında, fakat tamamıyla eski öğretim metoduna göre okutulmasından başka bir sonuç vermemiştir (a.g.k.: 95-96).

J. Dewey'in bu dönemde ülkemize gelerek ilköğretim programları hakkında verdiği rapor bu görüşü destekler niteliktedir. Raporda; programların, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarını yeterince karşılayamadığı, dolayısıyla ülkenin ekonomik ihtiyaçlarını karşılayabilecek ve çevreye etkin uyum sağlayabilecek bireyleri yetiştirmede yetersiz olduğu ve yeniden gözden geçirilmesi gerektiği vurgulanmıştır (Dewey, 1939: 222).

3.1.6.2. 1936 İlkokul Programı

3.1.6.2.1. Ders Programı

1936 programına göre ders dağıtım cetveli Tablo 5'de sunulmuştur. Tablodan da görüldüğü gibi Türkçe dersi I. sınıfta 10 saat, II. ve III. sınıflarda 7' şer saat, IV. Ve V. Sınıflarda 6'şar saat; Tarih, Coğrafya ve Aile Bilgisi dersleri IV. Ve V. Sınıflarda 2'şer saat; Yurt Bilgisi IV. Sınıfta 2, V. Sınıfta 1 saat; Tabiat Bilgisi IV. Ve V. Sınıflarda 3'er saat; Hayat Bilgisi dersi I. sınıfta 5 saat, II. sınıfta 6 saat, III. Sınıfta 7 saat, Hesap – Hendese dersi I.,II., III., ve IV. Sınıflarda 4'er saat, V. Sınıfta 5 saat; Resim – İş dersi I.,II., ve III. Sınıflarda 4'er saat, IV. Ve V. Sınıflarda 2'şer saat; Yazı dersi II. sınıfta 2 saat, III., IV. Ve V. Sınıflarda 1'er saat; Müzik tüm sınıflarda 1'er saat; Jimnastik I., II., III. sınıflarda 2'şer, IV. ve V. Sınıflarda 1'er saat olarak belirlenmiştir (İlkokul Programı, 1936: 35).

1926 programında sadece bir liste halinde konulan ders araçları yerine,1936 programına öğretmenlere yol gösterici ve yeni okul tekniğinin isteğini yerine getirmek üzere programın sonuna "eğitim öğretim sırasında faydalanılacak araçlar" başlığı altında bir kısım eklenmiştir (a.g.k.:251).

Yine1926 programından faklı olarak bu programda Yazı dersleri diğer Türkçe derslerinden farklı nitelikte olduğundan onlar arasından çıkarılmış ve Resim İş gibi ayrı bir ders haline getirilmiştir (Kültür bakanlığı Dergisi, 1937: 173).

1926 programında kız öğrenciler için IV. Ve V. Sınıflara 1'er saat Ev İdaresi,

1'er saat Nakış ve Dikiş konmuştu. Ancak bu saatler 26 saatin dışında kaldığından Jimnastik, Resim ve El İşi derslerinden 1'er saat ayrılmak ve V. Sınıfta kız öğrencilere imla gösterilmemek suretiyle bu programın uygulanmasına çalışılmıştı. Okullarda karma eğitime geçildikten sonra kız öğrencilere mahsus olan bu derslerin okutulmasının uygulamada bazı karışıklıklara neden olması ve gerek Ev İdaresi gerekse El İşi derslerinin erkek öğrenciler için de faydalı olacağı düşüncesinden hareketle 1936 programında Ev İdaresi, Nakış ve Dikiş dersleri "Aile Bilgisi" adı altında birleştirilmiştir (a.g.k.:177).

Yine 1926 programında görülen Tabiat Tetkiki ve Eşya Dersleri "Tabiat Bilgisi" adı altında birleştirilmiştir. Bir yandan ilk devredeki Toplu Öğretim sistemine, diğer yandan Ortaokul programlarındaki Fen Bilgisi dersinin düzenine uyma gereğinden bu yola baş vurulmuştur (a.g.k.:129).

TABLO 5
İLKOKULLARIN HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ (1936)

DERSLER	I. DEVRE			II. DEVRE	
	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf
Türkçe	10	7	7	6	6
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurt Bilgisi	-	-	-	2	1
Tabiat Bilgisi	-	-	-	3	3
Aile bilgisi	-	-	-	2	2
Hayat Bilgisi	5	6	7	-	-
Hesap - Hendese	4	4	4	4	5
Resim - İş	4	4	4	2	2
Yazı	-	2	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1
Jimnastik	2	2	2	1	1
Toplam	26	26	26	26	26

Kaynak : 1936 İlkokul Programı : 35

3.1.6.2.2. Ders süresi

Cumartesi öğleden sonra ve pazar günlerinin hafta sonu tatili olarak kabul edildiği programda ders süresi 40 dakika, teneffüs süresi 10 dakika, kısa teneffüs süresi (Cumartesi günleri) 5 dakika, haftalık toplam ders saati 26 olarak kabul edilmiştir. Ayrıca her gün sabah ve öğlen ilk dersin ilk 10 dakikası temizlik için ayrılmıştır (İlkokul Programı, 1936: 35).

3.1.6.2.3. Hedefler

1926 programında ilkokulun hedefleri "genç nesli muhitine faal bir halde intibak ettirmek suretiyle iyi vatandaşlar yetiştirmek" olarak belirlenmiştir. İlkokulun amacını anlatan bu cümlede iyi vatandaşın özellikleri, çevreye faal halde uyum şartları açık ve uygulamaya imkan verecek bir şekilde ifadelendirilmemiştir (Kültür Bakanlığı Dergisi, 1937: 162).

1936 ilkokul programında ise hedefler aşağıdaki şekilde belirlenmiştir:

1. Eğitim siyasamız temel bilimsizliği gidermektir. Bu amaçla her gün daha çok çocuk ve yurttaş okutup yetiştirecek bir program güdülecektir.

2. Kuvvetli Cumhuriyetçi, Ulusçu, Halkçı, Devletçi, Laik ve Devrimci yurttaş yetiştirmek, bütün öğretim kademelerinde yüküm ve özen noktasıdır.

3. Fikri olduğu gibi bedeni gelişmeye de önem verilmelidir.

4. Eğitim ve öğretimde güdülen usul, bilgiyi yurttaşa maddi hayatta başarı elde ettiren bir cihaz haline getirmektir.

5. Eğitim her türlü yabancı fikirlerden uzak, üstün, ulusal ve yurtça olmaktır.

6. Her eğitim ve öğretim kurumunda öğrencinin girişim kapasitesini kırmamaya, sevecenlik ve okşayışla, özen göstermekle beraber onları hayatta kusurlu olmaktan korumak için ciddi bir düzene, içten bir ahlak anlayışına alıştırmalıdır.

7. Tarih, Türk milletinin benliğini, mazisini öğretmek, istikbalde yapacağı işi kavratmak için elimizdeki vasıtalardan en canlısıdır. Türkün derin tarihini benimsemesine olağan üstü bir önem verilmelidir.

8. Türk dilinin ulusal bir dil haline gelmesi hakkındaki ciddi çalışmalara devam edilecektir (İlkokul Programı, 1936: 5-16).

İlkokul faaliyetlerinin ilkeleri ve hedefleri Cumhuriyet Halk Partisi parti programı ile ortaya konan yeni kıymetler, dünya pedagoji anlayışındaki ileri hareketler ve özellikle ülke gerçekleri daima göz önünde tutularak açık, kesin ve ayrıntılı olarak tespit edilmiştir. Bu suretle Türk eğitim ve öğretim programlarında hakim olması gereken Cumhuriyetçi, Milliyetçi Halkçı, Devletçi Laik, Devrimci karakter açıkça gösterilmiştir (Kültür Bakanlığı Dergisi, 1937: 162).

Her dersin hedeflerinin ve öğretimde kullanılacak yöntem ve ilkelerin ana hatları ile belirtildiği 1936 programında yukarıdaki hedefleri gerçekleştirmek üzere, çağdaş öğretim ilkeleri rehberliğinde içeriğin seçimine ve düzenlenmesine karar verilmiş, ancak 1926 programında olduğu gibi çocuğun yaş ve gelişim düzeylerine uygun olmayan çok yönlü içerik düzeninden vazgeçilememiştir. Yine de bu programın oluşturulması aşamalarında eğitim ve öğretimde öğrencilerin gelişimsel özelliklerinin göz önünde tutulmasına kuramsal olarak önem verilmiştir. Milli eğitimin belirlenen hedeflerini gerçekleştirmek üzere, konulan dersler ile hedefler arasında çelişkiler bulunduğu, II. Maarif Şurasında da belirtilmiştir (II. Maarif Şurası,1949: 199). 1936 programı hedefler, eğitim durumları ve değerlendirme açılarından 1926 programından çok farklı bir yapıya sahip değildir. Yalnızca okulların seçimi ve içeriğin organizasyonunda küçük değişiklikler yapılarak uygulamaya geçirilmiştir.

3.1.6.2.4. Uygulamada Karşılaşılan Güçlükler ve Aksaklıklar

1936 programında, Milli Eğitimin belirlenen hedeflerini gerçekleştirmek üzere konulan dersler ile hedefler arasında çelişkiler bulunduğu, II. Milli Eğitim Şurasında da belirtilmiştir (II. Milli Eğitim Şurası, 1943: 199). Yine aynı Şurada özellikle ilkokul Türkçe Programının amaç ve ilkeleri belirlenmiş olduğu halde, içeriğin düzeninin hedeflere ulaştırıcı olmadığı ve belirlenen eğitim ilkelerine zaman zaman ters düştüğü, kitapların bu konuda yetersiz kaldığı belirtilmiştir (II. Milli Eğitim Şurası, 1943: 39-68).

1926 programının uygulanmasında karşılaşılan; okulun bünyesinde gerekli değişikliklerin yapılamaması,uygun ders araç-gereçlerinin temin edilememesi gibi güçlüklerle 1936 programının uygulanmasında da karşılaşılmıştır.

3.1.6.3. 1948 İlkokul Programı

3.1.6.3.1. Ders Programı

1948 programına göre şehir ilkokullarının Haftalık Ders Dağıtım Cetveli Tablo 5'de, Köy İlkokullarının Haftalık Ders Dağıtım Cetveli ise Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 5'te de görüldüğü gibi Şehir Okulları haftalık programında Hayat Bil-

gisi dersi I. sınıfta 5 saat, II. sınıfta 6 saat, III. sınıfta 7 saat; Türkçe I. sınıfta 10 saat, II. ve III. sınıflarda 7'şer saat, IV. ve V. sınıflarda 6'şar saat; Tarih ve Coğrafya dersleri IV. ve V. sınıflarda 2'şer saat; Yurttaşlık Bilgisi IV. sınıfta 2 saat, V. sınıfta 1 saat; Tabiat Bilgisi IV. ve V. sınıflarda 3'er saat; Matematik I., II., III. ve IV. sınıflarda 4'er saat, V. sınıfta 5 saat; Aile Bilgisi IV. ve V. sınıflarda 2'şer saat; Resim-İş I., II. ve III. sınıflarda 4'er saat, IV. ve V. sınıflarda 2'şer saat; Yazı II. sınıfta 2 saat, III., IV. ve V. sınıflarda 1'er saat; Müzik bütün sınıflarda 1'er saat; Beden Eğitimi I., II. ve III. sınıflarda 2'şer saat, IV. ve V. sınıflarda 1'er saat olarak belirlenmiştir.

TABLO 6
ŞEHİR İLKOKULLARININ
HAFTALIK DERS DAĞITIM CETVELİ (1948)

DERSLER	I. Devre			II. Devre	
	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf
Hayat Bilgisi	5	6	7	-	-
Türkçe	10	7	7	6	6
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurttaşlık Bilgisi	-	-	-	2	1
Tabiat Bilgisi	-	-	-	3	3
Matematik	4	4	4	4	5
Aile Bilgisi	-	-	-	2	2
Resim-İş	4	4	4	2	2
Yazı	-	2	1	1	1
Müzik	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	1	1
Toplam	**26**	**26**	**26**	**26**	**26**

Kaynak: 1948 İlkokul Programı: 24

Tablo 6'da görüldüğü gibi Köy İlkokullarının haftalık programında ise Hayat Bilgisi dersi I., II. ve III. sınıflarda 4'er saat; Türkçe I. sınıfta 10 saat, II. ve III. sınıflarda 9'ar saat, IV. ve V. sınıflarda 6'şar saat; Tarih, Coğrafya ve Tabiat Bilgisi dersleri IV. ve V. sınıflarda 2'şer saat; Matematik I., II. ve III. sınıflarda 5'er saat, IV. ve V. sınıflarda

4'er saat; Yurttaşlık Bilgisi ve Aile Bilgisi dersleri IV. ve V. sınıflarda 1'er saat; Resim-İş tüm sınıflarda 1'er saat; Tarım-İş tüm sınıflarda 6'şar saat; Yazı II., III., IV. ve V. sınıflarda 1'er saat olarak belirlenmiştir.

3.1.6.3.2. Ders Süresi

Cumartesi öğleden sonra ve pazar günlerinin hafta sonu tatili olarak kabul edildiği programda, ders süresi 40 dakika, teneffüs süresi 15 dakika, haftalık toplam ders saati her iki programda da 26 saat olarak belirlenmiştir. Köy ilkokulu programında Müzik ve Beden Eğitimi dersleri için başlı başına saat ayrılmamıştır. Bu derslerle ilgili çalışmalar program dışı olarak I. dersten önce 20 dakikalık bir zaman içinde yapılması uygun görülmüştür. Köy okullarında derslerden 6 saati Tarım-İş çalışmalarına, kalan 20 saati ise diğer derslere ayrılmıştır (İlkokul Programı, 1948: 24 -25).

TABLO 7
KÖY İLKOKULLARININ
HAFTALIK DERS DAĞITIM CETVELİ (1948)

DERSLER	Birinci Devre			İkinci Devre	
	1. Sınıf	2. Sınıf	3. Sınıf	4. Sınıf	5. Sınıf
Hayat Bilgisi	4	4	4	-	-
Türkçe	10	9	9	6	6
Tarih	-	-	-	2	2
Coğrafya	-	-	-	2	2
Yurttaşlık Bilgisi	-	-	-	1	1
Tabiat Bilgisi	-	-	-	2	2
Matematik	5	5	5	4	4
Aile Bilgisi	-	-	-	1	1
Resim-İş	1	1	1	1	1
Tarım_İş	6	6	6	6	6
Yazı	-	1	1	1	1
Toplam	26	26	26	26	26

Kaynak: 1948 İlkokul Programı: 25

3.1.6.3.3. Hedefler

1948 programında, Milli eğitim hedefleri, ilkokulun eğitim öğretim ilkeleri, her derse ilişkin özel hedefler, "açıklamalar" adı altında her derse ilişkin öğretim ilke ve yöntemleri, her derse ait ünite ve alt konular, eğitim ve öğretim sırasında yararlanılacak araç-gereç listeleri, köy ve şehir okulları için ders dağıtım cetvelleri ve açıklamaları, ayrıca çocuk gelişiminin ana çizgilerini belirten bir broşür bulunmaktadır.

Bu programda Milli Eğitimin hedefleri "Toplumsal Hedefler", "Kişisel Hedefler", "İnsanlık Münasebetleri" ve "Ekonomik Hayat" ile ilgili hedefler olmak üzere dört başlık altında toplanmıştır. Bu hedefleri gerçekleştirmek üzere yapılacak tüm etkinliklerin, derslerin özel hedefleri, öğretim ilke ve yöntemleri, çocuk gelişiminin ana çizgileri ile tutarlı olması gerektiği vurgulanmıştır.

1948 programında hedeflerin ayrı kategoriler halinde ve ayrıntılı saptanmış olmasına karşın, hedefler, ifade biçimi ve diğer ögeler açısından 1926 ve 1936programlarındakine benzer niteliktedir. Hedeflerin açık seçik belirtilmediği ve hem birkaç davranış grubuna hitap edecek şekilde genellenmediği, hem de tek bir özelliği taşıyacak şekilde sınırlandırılmadığı; dolayısıyla tek bir hedef ifadesinde birkaç hedefin var olduğu görülmektedir. Hedefler, davranışsal tanımları yapılamadığı için yine eğitim durumlarının ve sınama durumlarının belirlenmesinde yol gösterici olamamışlardır. Derslerin işleniş biçimleri açıklamalar adı altında verilmiş olup, değerlendirme boyutuna ilişkin düzenlemeler yalnızca Aritmetik dersi ile sınırlı kalmıştır (İlkokul Programı, 1948:186).

3.1.6.3.4. Uygulamada Karşılaşılan Güçlükler ve Aksaklıklar

Genel bir bakış açısı ile 1948 Programının, çocuğun ilgi ve ihtiyaçlarına, etkinliğine önem veren 'toplu öğretim' esasına dayalı olarak geliştirildiği söylenebilir. Ancak içeriğin çok yönlü olması, okul araç-gereç ve öğretmen sayısındaki yetersizlikler nedeniyle uygulamaya yeterince geçirilememiştir. Özellikle birleştirilmiş sınıflı köy okullarının IV. ve V. sınıflarında öğretmenler programı uygulamada büyük güçlüklerle karşılaşmışlardır.

Birleştirilmiş sınıflı bir okulda en önemli problemlerden biri, sınıf sayısının çokluğudur. "Birleştirilmiş Sınıfların İdaresi İle ilgili Esaslar" programa ayrı bir bölüm

olarak eklenmiş ve zaman çizelgelerinde sınıflar birleştirilmeye çalışılmışsa da, program normal sınıflara göre düzenlendiğinden, birleştirilmiş sınıflı okullarda bazı öğretmenler daima birden fazla sınıfla karşı karşıya kalmışlardır. Özellikle tek öğretmenli köy okullarında öğretmenin bir günde beş sınıfla öğretim yapmak zorunda kalması, onun okul zamanını beşe bölmüş, böylece çok sınıfla aynı günde çalışan öğretmen, her sınıftaki öğrencilerle ilgilenebilecek kadar yeterli zaman bulamamıştır. Öğretmen, ortalama olarak her sınıfa günde birer ders saati zaman ayırabilmiş (40 dakika), kalan dört saatte de öğrenciler kendi kendilerine çalışmak durumunda kalmışlardır. Bu sınıflar birleştirilerek bir grup meydana getirilmiş ve bu suretle bizzat öğretmenli geçecek zaman arattırılmak istenmiş ise de öğretim amacıyla öğrencileri gruplama bir esasa dayanmadığından program, genellikle günlük öğretim süresinin 2/3'si öğretmensiz geçecek şekilde hazırlanmıştır. Böylece sınıfların çokluğu karşısında öğrencilerin günün bir kısmında kendi başlarına çalışmak zorunda kalmaları, öğretimin kalitesini düşürdüğü gibi öğretmenin gücünü de azaltmıştır (Karagöz,1966:34).

Birleştirilmiş sınıflı okullarda ders çeşidinin fazlalığı da öğretmene ayrı bir yük getirmiştir. Beş sınıfa öğretim yapan öğretmen 14 dersi işlemek için hazırlanmaya ve her dersin gerektirdiği bilgi, beceri, tavır ve alışkanlıkları kazamaya zaman ve imkan bulamamış, bu konu, öğrenciler yönünden de büyük güçlükler ortaya koymuştur. III. sınıfa kadar az ders çeşidi ile yetişen ve okuma yazma gibi, temel becerileri, istenen düzeyde kazanamayan köy çocuklarının, IV. sınıfa geçince çok sayıda dersle karşı karşıya kalmaları, onların bu derslere uyumlarını zorlaştırmış ve bu durum başarı derecelerini de oldukça düşürmüştür.

1948 Programının amaç, ilke ve açıklamalar kısmı, genellikle modern eğitim-öğretim esasları dikkate alınarak hazırlandığı halde, muhteva kısmı bu esaslara göre düzenlenmediğinden, uygulamada büyük boşluklar görülmüştür. Hem ilk okuldan sonra hayata atılacaklar, hem de orta öğretime devam edecekler için belli standartlar saptanmış olması, muhtevayı gereğinden fazla yüklü hale getirmiştir. Hatta ele alınan konuların bir kısmında orta zekalı bir köy çocuğunun anlayamayacağı kavramlara yer verildiği görülmüştür. Muhtevadaki bu yüklülük, esasen yeterli zamanı ve gerekli eğitim araçları olmayan köy öğretmenini daha güç bir duruma sokmuştur.

1948 Programının standart bir nitelik taşıması ve her sınıf için kesin hatlarla se-

viyelerin saptanması, mahallilik ilkesine göre çalışmaların yürütülmesini engellemiştir. Özellikle programın II. devresinde gösterilen konulardan bir fedakarlık söz konusu olmadığından, çevrenin özel konularına ve problemlerine gerektiği kadar yer verilmemiştir. Programın dondurulmuş bu hali, öğretmenin yakın çevreye daha çok eğilmesine, okulun toplumun bir kalkınma merkezi durumuna getirilmesine engel teşkil etmiştir. Bu yüzden öğretmenler zaman darlığını dikkate alarak programdaki mevcut konu ve üniteleri bitirmeyi öncelikli amaç olarak görmüşlerdir (a.g.k.:35).

Programda çeşitli derslerde daha çok bilgi öğretilmesi esas kabul edildiğinden, muhtevayı teşkil eden derslerin konu ve ünite sayısı arttırılmıştır. Ders çeşitlerinin fazlalığı yanında sınıflara ayrılan ünitelerin çokluğu (I. sınıfta 29, II. sınıfta 31, III. sınıfta 28) ve II. devrede ders konularının ufak parçalara bölünmüş olması, her derse düşen haftalık çalışma süresini azaltmış, dolayısıyla konuların derinliğine işlenmesine imkan vermemiştir. I. devrede köyün özelliklerine göre programda ayrıca gösterilen ünitelerle yıl içinde ele alınması gereken 30'a yakın ek üniteler de göz önünde tutulursa, tek öğretmenli okulda bir öğretmenin 100'ün üstünde olan üniteler için gerekli hazırlığa ve bunları işlemeye zamanının ve gücünün yetmeyeceği açıktır. Bir günde beş sınıfın ayrı ayrı derslerine göre yapılacak günlük ünite, ve yıllık planlar öğretmenin zamanının büyük bölümünü almıştır. I. devrede ilgili ünitelerin birleştirilmesi tavsiye edilmişse de bu çalışmalar uygulamada karşılaşılan güçlükleri istenildiği ölçüde gideremememiştir.

Derslerin çeşitliliği, ders konu ve ünitelerin çokluğu yanında, çeşitli dersler arasında bir bağlantının kurulamaması; saptanan konu ve ünitelerin de birbirini tamamlamaması, eğitim-öğretim çalışmalarında öğretmene ciddi güçlükler getirmiştir. Ünite sayısının fazla oluşu ve bunların öğretim ünite niteliğini taşımaması, "toplu öğretim ve öğrencinin etkinliği"ne yer veren çeşitli öğretim metotlarının uygulanmasına imkan vermemiştir. Öğretmenlerin takrir metoduna fazla yer vermelerinin nedenlerinden birisi de parçalı ve ilişkisiz konularla muhtevanın ağırlaştırılmış olmasıdır. Dolayısıyla öğretmenler, okullarında inceleme, araştırma, deneme, günlük işlerin öğretmen ve öğrencilerle birlikte planlanması ve değerlendirilmesi, belirli problemlerin çözümünde beraber çalışmaya (fazla zaman alacağı göz önünde tutularak) yer verememişlerdir (a.g.k.:36).

1948 Programında derslerin çeşitli olmasıyla her derse düşen haftalık ders saati yetersiz kalmıştır. Ayrıca günlük çalışmalar 40'ar dakikalık zaman parçalarına ayrılarak

çocukların ilgi, ihtiyaç ve etkinlikleri bu dar kalıplara sığdırılmaya zorlanmıştır. Derslerin kısa zamanlara bölünmesi, öğrencilerin ilgi duydukları üniteler ya da konular üzerinde çalışmalarına ara vermeden devam etmelerini engellemiş, böylece çalışmalar kesilmiş, başka bir derste tekrar ele almaları gerekmiştir. Uygulama bahçesinde, derslikte ve işlikte sürekli çalışma isteyen gözlem, inceleme, deney ve uygulamaların kısa zamanlara sığdırılması, başlanan işlerin tamamlanmasına ve öğrenimin sürekliliğine engel olmuştur.

Şehir okullarını esas alarak hazırlanan programda, birleştirilmiş sınıflı köy okullarının özellikleri dikkate alınmadığından, okul, sadece okuma-yazma öğreten bir kurum niteliğini almıştır. Okulun değişen ve gelişen topluma önderlik yapacak bir tutumda olamayışı, onun toplum kalkınmasındaki rolünü zayıflatmıştır. Ayrıca programdan gelen çeşitli güçlükler karşısında başarısızlığını gören öğretmen, huzursuz olmuş, çevre ile iyi ilişkiler kurmada çekimser davranarak kendi içine çekilmek zorunda kalmıştır. Ders araçlarını sağlama, devam işi, yetişkinlerin eğitimi gibi diğer problemler de eklenince, köydeki öğretmenin çalışma alanı genişlemiştir.

Böylece sınıfındaki çalışmalarında başarısızlığa uğrayan öğretmen, gereken destek ve teşviki de göremeyince ümitsizliğe düşmüş, dolayısıyla programı ve çevreyi geliştirici etkinliklere girişememiş, bu durum ise, onun liderlik görevini gölgelemiş ve çalışmalarındaki verimi azaltmıştır (a.g.k.:38).

3.1.6.4. 1968 İlkokul Programı

3.1.6.4.1. Ders Programı

1968 programında normal öğretim yapan okullar için, çift öğretim yapan okullarda kısa ve uzun günlü aylar için ve birleştirilmiş sınıflarda; 1 öğretmenli, 2 öğretmenli, 3 öğretmenli olma durumuna göre her sınıf için haftalık ders programları ayrı ayrı düzenlenmiştir. Ayrıca her biri için haftalık ders sürelerini gösteren birer çizelge ile günlük çalışmaları gösteren çizelge düzenlenmiştir. Bu çizelgeler aşağıda ders süresi başlığı altında verilmiştir.

3.1.6.4.2. Ders Süresi

Ders süresi, normal öğretim yapan okullar için ayrı, çift öğretim yapan okullarda kısa ve uzun günlü aylar için ayrı ayrı ve birleştirilmiş sınıflı okullar için ayrı ayrı belirlenmiştir.

Normal Öğretim Yapan Okullarda:

Programda normal öğretim yapan okulların ders sayısı toplamı 26 bütün olarak ele alınmıştır. Tablo 8'de görüldüğü gibi mihver dersleri ile ifade ve beceri derslerinin etkinliklerinde kullanılacak olan günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması için haftada 120, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerine ek olarak konulan 'Eğitsel Çalışmalar' için 60, çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak çalışmaların tasarlanması için de 200 dakika ayrılmıştır. Böylece bütün bu çalışma ve ders saatlerinin haftalık toplamı 1420 dakika olarak belirlenmiştir.

TABLO 8
PROGRAMA GÖRE NORMAL ÖĞRETİM YAPAN OKULLARIN HAFTALIK DERS SÜRELERİ

Çizelge No: 1

DERSLER	SINIFLAR									
	Sınıf: I		Sınıf: II		Sınıf: III		Sınıf: IV		Sınıf: V	
	Dakika		Dakika		Dakika		Dakika		Dakika	
	Mik.	Top.	Mik.	Top.	Mik.	Top.	Mik.	Top.	Mik.	Top.
Hayat Bilgisi	200		240		240					
Planlama	120	580	120	620	120	620	-	-	-	-
Değerlendirme	200		200		200					
Eğitsel Çalışmalar	60		60		60					
Sosyal Bilgiler							240		200	
Planlama							50	430	50	390
Değerlendirme	-		-		-		80		80	
Eğitsel Çalışmalar							60		60	
Fen ve Tabiat Bil.							200		200	
Planlama	-		-		-		70	390	70	390
Değerlendirme							120		120	
Din Bilgisi	-		-		-		40		40	
Türkçe (Yazı)	400		360		360		240		240	
Matematik	200		200		200		160		200	
Resim-İş	120		120		120		80		80	
Müzik	40		40		40		40		40	
Beden Eğitimi	80		80		80		40		40	
Toplam :	**1420**		**1420**		**1420**		**1420**		**1420**	

Kaynak: 1968 İlkokul Programı : 269

Tablo 9'de ise ünite çalışmalarıyla ifade ve beceri dersleri etkinlikleri için Cumartesi günü 170 dakika, diğer günlerde 250 dakika kadar; ayrıca beslenme, dinlenme gibi işlere de Cumartesi gününe 20, diğer günlere 60 dakikalık zaman ayrıldığı görülmektedir.

TABLO 9

NORMAL ÖĞRETİM YAPAN OKULLARDA GÜNLÜK ÇALIŞMALAR

Çizelge: 2

Pazartesi, Salı, Çarşamba Perşembe, Cuma				NORMAL ÖĞRETİM GÜNLÜK ÇALIŞMALAR	Cumartesi			
SINIFLAR					SINIFLAR			
I	II-III	IV	V		I	II-III	IV	V
20	20	20	20	Dakika kadar günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması.	20	20	20	20
60	60	60	60	Dakika kadar ünite çalışmaları, ifade ve beceri dersleri.	60	60	60	60
30	30	30	30	Beslenme ve dinlenme (Dinlenme)	10	10	10	10
40	40	40	40	Dakika kadar ünite çalışmaları, ifade ve beceri dersleri.	40	40	40	40
15	15	15	15	Dakika kadar dinlenme.	10	10	10	10
40	40	40	40	Dakika kadar ünite çalışmaları, ifade ve beceri dersleri.	-	-	-	-
80	80	80	80	Dakika kadar öğle yemeği ve dinlenme.	-	-	-	-
60	60	60	60	Dakika kadar ünite çalışmaları, ifade ve beceri dersleri.	-	-	-	-
15	15	15	15	Dakika kadar dinlenme.	-	-	-	-
30	30	30	30	Dakika kadar günlük çalışmaların değerlendirilmesi, ertesi gün yapılacak işlerin tespiti.	50	50	50	50

250	Dakika kadar günlük ders süreleri	170
60	Dakika kadar günlük diğer işlerin tespiti.	20
310		190

Kaynak : 1968 İlkokul Programı : 270

Normal öğretim yapan okullarda sınıflara göre uygulanması düşünülen haftalık çalışma programları çizelgeler halinde programa eklenmiştir. I. sınıfların haftalık çalışma programı Tablo 10'da, II. ve III. sınıfların çalışma programı Tablo 11'da, IV. sınıfların çalışma programı Tablo 12'de, V. sınıfların çalışma programı ise Tablo 13'de verilmiştir. Tablolar incelendiğinde I. ve II. sınıfların haftalık çalışma programlarının aynı, diğer sınıfların haftalık çalışma programlarının ise farklı olduğu görülmektedir.

Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerine ek olarak konulan 60 dakikalık Eğitsel Çalışmalar öğretmenli olup bu çalışmaların kitap okuma, sınıfça ders gezisi yapma, okulda konferans dinleme, temsil, müsamere, film seyretme, okul bahçesinde tarım işleriyle uğraşma,ders aracı yapma, Müzik ve Beden Eğitimi faaliyetlerine katılma, bayram töreni hazırlıkları ve sosyal kol çalışmaları... şeklinde olacağı programda belirtilmiştir.

TABLO 10
NORMA ÖĞRETİM YAPAN İLKOKULLARIN
HAFTALIK ÇALIŞMA PROGRAMI

Sınıf: I — Çizelge No: 3

Süresi (dk)	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma	Cumartesi	Süresi (dk)
20	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması						20
60	Hayat Bilgisi	Hayat Bilgisi	Türkçe	Matematik	Türkçe	Türkçe	60
30	Beslenme ve Dinlenme					(Dinlenme)	10
40	Matematik	Türkçe	Hayat Bilgisi	Hayat Bilgisi	Matematik	BedenEğitimi	40
15	Dinlenme						10
40	Müzik	Resim-İş	Beden Eğitimi	Resim-İş	Resim-İş	-	
80	Öğle yemeği ve dinlenme					-	
60	Türkçe	Matematik	Eğitsel Çal.	Türkçe	Türkçe	-	
15	Dinlenme					-	
30	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti						50

Kaynak: 1968 İlkokul Programı : 271

TABLO 11
NORMAL ÖĞRETİM YAPAN İLKOKULLARIN HAFTALIK ÇALIŞMA PROGRAMI (1968)

Sınıf: II – III Çizelge No: 4

Süresi (dk)	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma	Cumartesi	Süresi (dk)
20	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması						20
60	Hayat Bilgisi	Hayat Bilgisi	Türkçe	Hayat Bilgisi	Hayat Bilgisi	Türkçe	60
30	Beslenme ve Dinlenme					(Dinlenme)	10
40	Türkçe	Matematik	Matematik	Türkçe	Türkçe	Beden Eğitimi	40
15	Dinlenme						10
40	Resim-İş	Resim-İş	Beden Eğitimi	Resim-İş	Müzik	-	
80	Öğle yemeği ve dinlenme					-	
60	Matematik	Türkçe	Eğitsel Çal.	Matematik	Türkçe	-	
15	Dinlenme					-	
30	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti						50

Kaynak: 1968 İlkokul Programı : 272

TABLO 12
NORMAL ÖĞRETİM YAPAN İLKOKULLARIN HAFTALIK ÇALIŞMA PROGRAMI (1968)

Sınıf: IV Çizelge No: 5

Süresi (dk)	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma	Cumartesi	Süresi (dk)
20	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, plan laştırılması						20
60	Sosyal Bilgiler	Fen ve Tab.Bil.	Sosyal Bilgiler	Fen ve Tab.Bil.	Türkçe	Türkçe	60
30	Beslenme ve Dinlen-me					(Dinlenme)	10
40	Sosyal Bilgiler	Fen ve Tab.Bil.	Sosyal Bilgiler	Fen ve Tab.Bil.	Sosyal Bilgiler	Müzik	40
15	Dinlenme						10
40	Resim-İş	Beden Eğitimi	Matematik	Resim-İş	Din Bilgisi	-	
80	Öğle yemeği ve dinlenme					-	
60	Matematik	Türkçe	Eğitsel Çal.	Matematik	Türkçe	-	
15	Dinlenme					-	
30	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti						50

Kaynak : 1968 İlkokul Programı : 273

TABLO 13
NORMAL ÖĞRETİM YAPAN OKULLARIN HAFTALIK ÇALIŞMA PROGRAMI

Sınıf: V Çizelge No: 6

Süresi (dk)	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma	Cumartesi	Süresi (dk)
20	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, plan laştırılması						20
60	Sosyal Bilgiler	Fen ve Tab.Bil.	Matematik	Fen ve Tab.Bil.	Sosyal Bilgiler	Türkçe	60
30	Beslenme ve Dinlenme					(Dinlenme)	10
40	Sosyal Bilgiler	Fen ve Tab.Bil.	Matematik	Fen ve Tab.Bil.	Sosyal Bilgiler	Müzik	40
15	Dinlenme						10
40	Resim-İş	Matematik	Beden Eğitimi	Resim-İş	Din Bilgisi	-	
80	Öğle yemeği ve Dinlenme					-	
60	Matematik	Türkçe	Eğitsel Çal.	Türkçe	Türkçe	-	
15	Dinlenme					-	
30	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti						50

Kaynak : 1968 İlkokul Programı : 274

Çift Öğretim Yapan Okullarda:

Çift öğretim yapan okulların uzun günlü aylarında (eylül, ekim, mart, nisan, mayıs, haziran) Tablo 14'de görüldüğü gibi, dersler için haftada 1290 dakika ayrılmıştır. Normal öğretim yapan okulların haftalık ders süreleri ile karşılaştırıldığında (Tablo 8) çift öğretim yapan okullarda Planlama, Değerlendirme ve Eğitsel Çalışmalara ayrılan sürenin kısaltıldığı, diğer ders sürelerinin ise aynı olduğu görülmektedir.

TABLO 14
UZUN GÜNLERDE HAFTALIK DERS SÜRELERİNİ
GÖSTERİR ÇİZELGE (1968)

Çizelge No: 7

DERSLER	SINIFLAR									
	Sınıf: I		Sınıf: II		Sınıf: III		Sınıf: IV		Sınıf: V	
	Dakika		Dakika		Dakika		Dakika		Dakika	
	Mik.	Top.	Mik.	Top.	Mik.	Top.	Mik.	Top.	Mik.	Top.
Hayat Bilgisi	200		240		240					
Planlama	60	450	60	490	60	490	-	-	-	-
Eğitsel Çalışmalar	60		60		60					
Değerlendirme	130		130		130					
Sosyal Bilgiler							240		200	
Planlama							30		30	
Eğitsel Çalışmalar	-		-		-		60	390	60	350
Değerlendirme							60		60	
Fen ve Tabiat Bilg.							200		200	
Planlama	-		-		-		30	300	30	300
Değerlendirme							70		70	
Din Bilgisi	-		-		-		40		40	
Türkçe (Yazı)	400		360		360		240		240	
Matematik	200		200		200		160		200	
Resim-İş	120		120		120		80		80	
Müzik	40		40		40		40		40	
Beden Eğitimi	80		80		80		40		40	
Toplam :	**1290**		**1290**		**1290**		**1290**		**1290**	

Kaynak : 1968 İlkokul Programı : 275

Tablo 15'de ise bir günlük program verilmiştir. Tablo incelendiğinde günlük derslere ayrılan zamanın 225, beslenme ve dinlenmeye ayrılan zamanın günlük toplamının 35, Cumartesi günü günlük derslere ayrılan zamanın 140, dinlenmeye ayrılan zamanın 10 dakika olarak belirlendiği görülmektedir.

TABLO 15

ÇİFT ÖĞRETİM YAPAN OKULLARDA (Uzun Günlü Aylar İçin) GÜNLÜK ÇALIŞMALAR (1968)

Çizelge No: 8

ÇİFT ÖĞRETİM

(Uzun günler: Eylül,Ekim, Mart, Nisan, Mayıs, Haziran ayları)

Pazartesi, Salı, Çarşamba Perşembe, Cuma					Cumartesi			
SINIFLAR					SINIFLAR			
I	II-III	IV	V		I	II-III	IV	V
10	10	10	10	Dakika kadar günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması.	10	10	10	10
60	60	60	60	Dakika kadar ünite çalışmaları, ifade ve beceri dersleri.	60	60	60	60
20	20	20	20	Dakika kadar beslenme ve dinlenme (Dinlenme)	10	10	10	10
40	40	40	40	Dakika kadar ünite çalışmaları, ifade ve beceri dersleri.	40	40	40	40
5	5	5	5	Dakika kadar dinlenme.	-	-	-	-
60	60	60	60	Dakika kadar ünite çalışmaları, ifade ve beceri dersleri.	-	-	-	-
10	10	10	10	Dakika kadar dinlenme.	-	-	-	-
40	40	40	40	Dakika kadar ünite çalışmaları, ifade ve beceri dersleri.	-	-	-	-
15	15	15	15	Dakika kadar günlük çalışmaların değerlendirilmesi, ertesi gün yapılacak işlerin tespiti.	30	31	32	33

225	Dakika kadar günlük ders süreleri	140
35	Dakika kadar günlük diğer işlerin tespiti.	10
260		150

Kaynak : 1968 İlkokul Programı : 276

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ

Uzun günlerde uygulanacak, sınıflara göre haftalık çalışma programları da bu esasa göre düzenlenmiştir. Çift öğretim yapan ilkokullarda kısa günlü aylar için I. sınıfların haftalık çalışma programı Tablo 16'de, II. ve III. sınıfların çalışma programı Tablo 17'da, IV. sınıfların çalışma programı Tablo 18'de, V. sınıfların çalışma programı Tablo 19'de verilmiştir.

TABLO 16
ÇİFT ÖĞRETİM YAPAN İLKOKULLARIN
HAFTALIK ÇALIŞMA PROGRAMI (Uzun Günler) (1968)

Sınıf: I — Çizelge No: 9

Süresi (dk)	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma	Cumartesi	Süresi (dk)
10	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, plan laştırılması						10
60	Hayat Bilgisi	Hayat Bilgisi	Türkçe	Türkçe	Matematik	Türkçe	60
20	Beslenme ve Dinlenme					(Dinlenme)	10
40	Matematik	Türkçe	Hayat Bilgisi	Matematik	Hayat Bilgisi	Müzik	40
10	Dinlenme						-
60	Türkçe	Matematik	Eğitsel Çal.	Türkçe	Türkçe	-	-
10	Dinlenme					-	-
40	Beden Eğitimi	Resim-İş	Beden Eğitimi	Resim-İş	Resim-İş	-	-
20	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti						30

Kaynak : 1968 İlkokul Programı : 277

TABLO 17
ÇİFT ÖĞRETİM YAPAN İLKOKULLARIN
HAFTALIK ÇALIŞMA PROGRAMI (Uzun Günler) (1968)

Sınıf: II – III — Çizelge No: 10

Süresi (dk)	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma	Cumartesi	Süresi (dk)
10	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaş tırılması						10
60	Hayat Bilgisi	Hayat Bilgisi	Matematik	Hayat Bilgisi	Hayat Bilgisi	Türkçe	60
20	Beslenme ve Dinlenme					(Dinlenme)	10
40	Matematik	Türkçe	Türkçe	Türkçe	Matematik	Müzik	40
10	Dinlenme						-
60	Türkçe	Türkçe	Eğitsel Çal.	Matematik	Türkçe	-	-
10	Dinlenme					-	-
40	Beden Eğitimi	Resim-İş	Beden Eğitimi	Resim-İş	Resim-İş	-	-
20	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti						30

Kaynak : 1968 İlkokul Programı : 278

TABLO 18

ÇİFT ÖĞRETİM YAPAN İLKOKULLARIN

HAFTALIK ÇALIŞMA PROGRAMI (Uzun Günler) (1968)

Sınıf: IV Çizelge No: 11

Süresi (dk)	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma	Cumartesi	Süresi (dk)
10	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, plan laştırılması						10
60	Sosyal Bilgiler	Fen ve Tab.Bil.	Matematik	Fen ve Tab.Bil.	Sosyal Bilgiler	Türkçe	60
20	Beslenme ve Dinlenme					(Dinlenme)	10
40	Sosyal Bilgiler	Fen ve Tab.Bil.	Sosyal Bilgiler	Fen ve Tab.Bil.	Sosyal Bilgiler	Matematik	40
10	Dinlenme						-
60	Matematik	Türkçe	Eğitsel Çal.	Türkçe	Türkçe	-	-
10	Dinlenme					-	-
40	Resim-İş	Resim-İş	Beden Eğitimi	Müzik	Din Bilgisi	-	-
20	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti						30

Kaynak : 1968 İlkokul Programı : 279

TABLO 19

ÇİFT ÖĞRETİM YAPAN İLKOKULLARIN

HAFTALIK ÇALIŞMA PROGRAMI (U z u n G ü n l e r) (1968)

Sınıf: V Çizelge No: 12

Süresi (dk)	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma	Cumartesi	Süresi (dk)
10	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, plan laştırılması						10
60	Sosyal Bilgiler	Fen ve Tab.Bil.	Matematik	Sosyal Bilgiler	Fen ve Tab.Bil.	Türkçe	60
20	Beslenme ve Dinlenme					(Dinlenme)	10
40	Sosyal Bilgiler	Fen ve Tab.Bil.	Müzik	Sosyal Bilgiler	Fen ve Tab.Bil.	Matematik	40
10	Dinlenme						-
60	Matematik	Türkçe	Eğitsel Çal.	Türkçe	Türkçe	-	-
10	Dinlenme					-	-
40	Resim-İş	Matematik	Beden Eğitimi	Resim-İş	Din Bilgisi	-	-
20	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti						30

Kaynak : 1968 İlkokul Programı : 280

Çift öğretim yapan okulların kısa günlü aylarında ise (kasım, arlık, ocak, şubat) Tablo 20' de görüldüğü gibi, derslere haftada 1015 dakika ayrılmıştır. Uzun günlü ayların programı (Tablo 14) ile karşılaştırıldığında her ikisinde de Planlama için ayrılan sürenin aynı olduğu, Değerlendirmeye ayrılan sürenin daha kısa olduğu, Eğitsel Çalışmalara ise zaman ayrılmadığı görülmektedir. Tablo 20'de verilen programın kısa günler için hazırlandığı hatırlanırsa, bunun zorunlu bir uygulama olduğu anlaşılmaktadır.

TABLO 20
KISA GÜNLERDE HAFTALIK DERS SÜRELERİNİ
GÖSTERİR ÇİZELGE (1968)

Çizelge No: 13

DERSLER	SINIFLAR									
	Sınıf: I		Sınıf: II		Sınıf: III		Sınıf: IV		Sınıf: V	
	Dakika		Dakika		Dakika		Dakika		Dakika	
	Mik.	Top.	Mik.	Top.	Mik.	Top.	Mik.	Top.	Mik.	Top.
Hayat Bilgisi	120		160		160					
Planlama	60	255	60	295	60	295	-	-	-	-
Değerlendirme	75		75		75					
Sosyal Bilgiler							160		160	
Planlama	-		-		-		30	230	30	230
Değerlendirme							40		40	
Fen ve Tabiat Bil.							160		160	
Planlama	-		-		-		30	225	30	225
Değerlendirme							35		35	
Türkçe (Yazı)	360		280		280		180	180	180	180
Din Bilgisi	-		-		-		40	40	40	40
Matematik	160		200		200		180	180	180	180
Resim-İş	120		120		120		80	80	80	80
Müzik	40		40		40		40	40	40	40
Beden Eğitimi	80		80		80		40	40	40	40
Toplam :	**1015**		**1015**		**1015**		**1015**		**1015**	

Kaynak : 1968 İlkokul Programı : 281

TABLO 21

ÇİFT ÖĞRETİM YAPAN OKULLARDA (Kısa Günlü Aylar İçin) GÜNLÜK ÇALIŞMALAR (1968)

Çizelge No: 14

ÇİFT ÖĞRETİM

(Kısa günler: Kasım, Aralık,Ocak, Şubat ayları)

Pazartesi, Salı, Çarşamba Perşembe, Cuma					Cumartesi			
SINIFLAR				GÜNLÜK ÇALIŞMALAR	SINIFLAR			
I	II-III	IV	V		I	II-III	IV	V
10	10	10	10	Dakika kadar günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması.	10	10	10	10
60	60	60	60	Dakika kadar ünite çalışmaları, ifade ve beceri dersleri.	40	40	40	40
20	20	20	20	Beslenme ve dinlenme (Dinlenme)	10	10	10	10
60	60	60	60	Dakika kadar ünite çalışmaları, ifade ve beceri dersleri.	40	40	40	40
5	5	5	5	Dinlenme.	5	5	5	5
40	40	40	40	Dakika kadar ünite çalışmaları, ifade ve beceri dersleri.	-	-	-	-
10	10	10	10	Dakika kadar günlük çalışmaların değerlendirilmesi, ertesi gün yapılacak işlerin tespiti.	25	25	25	25

180	Dakika kadar günlük ders süreleri	115
25	Dakika kadar günlük diğer işlerin tespiti.	15
205		130

Kaynak: 1968 İlkokul Programı : 282

Tablo 21'de ise bir günlük program verilmiştir. Tablo incelendiğinde, günlük derslere ayrılan zamanın 180, beslenme ve dinlenmeye ayrılan zamanın 25, Cumartesi günü günlük derslere ayrılan zamanın 115, dinlenmeye ayrılan zamanın 15 dakika olduğu görülmektedir.

Çift öğretim yapan okulların kısa günlerde sınıflara göre haftalık ders programları da bu esasa göre düzenlenmiştir. Buna göre I. sınıfların haftalık çalışma programı Tablo 22'de, II. ve III. sınıfların çalışma programı Tablo 23'de, IV. ve V. sınıfların çalışma programı Tablo 24'de sunulmuştur.

TABLO 22
ÇİFT ÖĞRETİM YAPAN İLKOKULLARIN
HAFTALIK ÇALIŞMA PROGRAMI (K ı s a G ü n l e r) (1968)

Sınıf: I — Çizelge No: 15

Süresi (dk)	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma	Cumartesi	Süresi (dk)
10	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaşt ırılması						10
60	Hayat Bilgisi	Türkçe	Türkçe	Hayat Bilgisi	Türkçe	Matematik	40
20	Beslenme ve Dinlenme					(Dinlenme)	10
60	Türkçe	Matematik	Matematik	Türkçe	Türkçe	Müzik	40
5	Dinlenme						5
40	Resim-İş	Resim-İş	Beden Eğitimi	Resim-İş	Beden Eğitimi	-	-
10	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti						25

Kaynak : 1968 İlkokul Programı : 283

TABLO 23
ÇİFT ÖĞRETİM YAPAN İLKOKULLARIN
HAFTALIK ÇALIŞMA PROGRAMI (K ı s a G ü n l e r)

Sınıf: II – III — Çizelge No: 16

Süresi (dk)	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma	Cumartesi	Süresi (dk)
10	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması						10
60	Hayat Bilgisi	Türkçe	Hayat Bilgisi	Türkçe	Matematik	Hayat Bilgisi	40
20	Beslenme ve Dinlenme					(Dinlenme)	10
60	Resim-İş	Matematik	Türkçe	Resim-İş	Türkçe	Müzik	40
5	Dinlenme						5
40	Türkçe	Beden Eğitimi	Matematik	Matematik	Beden Eğitimi	-	-
10	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti						25

Kaynak : 1968 İlkokul Programı : 284

TABLO 24

ÇİFT ÖĞRETİM YAPAN İLKOKULLARIN HAFTALIK ÇALIŞMA PROGRAMI (K ı s a G ü n l e r) (1968)

Sınıf: IV - V Çizelge No: 17 - 18

Süresi (dk)	Pazartesi	Salı	Çarşamba	Perşembe	Cuma	Cumartesi	Süresi (dk)
10	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, plan laştırılması						10
60	Sosyal Bilgiler	Fen ve Tab.Bil.	Matematik	Sosyal Bilgiler	Fen ve Tab.Bil.	Sosyal Bilgiler	40
20	Beslenme ve Dinlenme					(Dinlenme)	10
60	Türkçe	Matematik	Türkçe	Matematik	Türkçe	Müzik	40
5	Dinlenme						5
40	Resim-İş	Beden Eğitimi	Fen ve Tab.Bil.	Resim-İş	Din Bilgisi	-	-
10	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti						25

Kaynak : 1968 İlkokul Programı : 285-286

Birleştirilmiş Sınıflı Okullarda:

1968 Programında, Birleştirilmiş Sınıflı Okullarda da haftalık ders sayısı 26 bütün olarak alınmıştır. Tablo 25'de görüldüğü gibi ünite çalışmalarıyla ifade ve beceri etkinlikleri için Cumartesi gününe 170, diğer günlere 250 dakika, ayrıca beslenme, dinlenme gibi diğer işler için Cumartesi gününe 20, diğer günlere 60 dakika kadar zaman ayrılmıştır.

Birleştirilmiş sınıflı 1,2 ve 3 öğretmenli okullara ait öğretmenli veya ödevli geçecek ders süreleri Tablo 26, Tablo 28, Tablo 30 ve Tablo 32'de sunulmuştur.

TABLO 25

BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLI OKULLARDA GÜNLÜK ÇALIŞMALAR (1968)

Çizelge No: 19

Pazartesi, Salı, Çarşamba
Perşembe, Cuma

YILLAR			BİRLEŞTİRİLMİŞ SINIFLI OKULLARDA GÜNLÜK ÇALIŞMALAR	Cumartesi YILLAR		
I	II-III	IV-V		I	II-III	IV-V
20	20	20	Dakika kadar günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması.	20	20	20
60	60	60	Dakika kadar ünite çalışmaları, ifade ve beceri dersleri.	60	60	60
30	30	30	Beslenme ve dinlenme (Cumartesi günü dinlenme)	10	10	10
40	40	40	Dakika kadar ünite çalışmaları, ifade ve beceri dersleri.	40	40	40
15	15	15	Dakika kadar dinlenme.	10	10	10
40	40	40	Dakika kadar ünite çalışmaları, ifade ve beceri dersleri.	-	-	-
80	80	80	Dakika kadar öğle yemeği ve dinlenme.	-	-	-
60	60	60	Dakika kadar ünite çalışmaları, ifade ve beceri dersleri.	-	-	-
15	15	15	Dakika kadar dinlenme.	-	-	-
30	30	30	Dakika kadar günlük çalışmaların değerlendirilmesi, ertesi gün yapılacak işlerin tespiti.	50	50	50

250	Dakika kadar günlük ders süreleri	170
60	Dakika kadar günlük diğer işlerin tespiti.	20
310		190

Kaynak : 1968 İlkokul Program : 287

Tablo 26 incelendiğinde, mihver dersleriyle ifade ve beceri derslerinin etkinliklerinde kullanılacak olan günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması için120, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerine ek olarak konulan Eğitsel Çalışmalar için 60, değerlendirme ve ertesi gün yapılacak işlerin tasarlanması için de 200 dakika ayrıldığı, bu çalışma saatlerinin haftalık toplamının da 1420 dakika olduğu görülmektedir.

Her dört tablo (Tablo 26 28 30 32) birlikte incelendiğinde toplam ders sürelerinin eşit olduğu,aynı zamanda normal öğretim yapan okulların haftalık ders süreleri ile aynı olduğu, tek farkın birleştirilmiş sınıflarda derslerin bir kısmının öğretmenli bir kısmının ödevli geçmesidir.

TABLO 26

BİR ÖĞRETMENLİ VE BİRLEŞTİRİLMİŞ BEŞ SINIFLI OKULLARDA ÖĞRETMENLİ VE ÖDEVLİ GEÇECEK DERSLERİN SÜRELERİNİ GÖSTERİR ÇİZELGE (1968)

Çizelge No: 20

DERSLER	I. Yıl Öğrencileri			II.-III. Yıl Öğrencileri			IV.-V. Yıl Öğrencileri		
	Öğrt.	Ödev.	Toplam	Öğrt.	Ödev.	Toplam	Öğrt.	Ödev.	Toplam
	Dakika	Dakika	Dakika	Dakika	Dakika	Dakika	Dakika	Dakika	Dakika
Hayat Bilgisi	100	140		100	140				
Planlama	120			120					
Değerlendirme	200	-	620	200		620	-	-	-
Eğitsel Çalışmalar	60			60					
Sosyal Bilgiler							100	100	
Planlama	-	-	-	-	-	-	60	-	
Değerlendirme							100		420
Eğitsel Çalışmalar							60		
Fen ve Tabiat Bilgileri							100	100	
Planlama	-	-	-	-	-	-	60	-	360
Değerlendirme							100	-	
Din Bilgisi	-	-	-	-	-	-	40		40
Türkçe (Yazı)	180	220	400	120	240	360	100	180	280
Matematik	60	140	200	100	140	240	80	120	200
Resim-İş	40	80	120	40	80	120	40		40
Müzik	40	-	40	40	-	40	40	-	40
Beden Eğitimi	40	-	40	40	-	40	40	-	40
Toplam :	**840**	**580**	**1420**	**820**	**600**	**1420**	**920**	**500**	**1420**

Öğrt. : Öğretmenli
Ödev.: Ödevli

Kaynak: 1968 İlk Programı : 288

TABLO 27/1
BİR ÖĞRETMENLİ VE BİRLEŞTİRİLMİŞ BEŞ SINIFLI OKULLARA AİT HAFTALIK DERS PROGRAMI (1968)

Çizelge No: 21/1

GÜNLER	Süre (Dk.)	SINIFLAR				
		I.YIL	II. YIL	III. YIL	IV. YIL	V. YIL
PAZARTESİ	20	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması				
	60	HAYAT BİLGİSİ			Sosyal Bilgiler	
	30	Beslenme ve Dinlenme				
	40	Matematik			MATEMATİK	
	15	Dinlenme				
	40	BEDEN EĞİTİMİ				
	80	Öğle yemeği ve Dinlenme				
	60	Türkçe	TÜRKÇE		Fen ve Tabiat Bil.	
	15	Dinlenme				
	30	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti				
SALI	20	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması				
	60	TÜRKÇE	Türkçe		Türkçe	
	30	Beslenme ve Dinlenme				
	40	Hayat Bilgisi			FEN VE TABİAT BİLGİLERİ	
	15	Dinlenme				
	40	Resim-İş			SOSYAL BİLGİLER	
	80	Öğle yemeği ve Dinlenme				
	60	Matematik	MATEMATİK		Matematik	
	15	Dinlenme				
	30	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti				
ÇARŞAMBA	20	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması				
	60	Türkçe			SOSYAL BİLGİLER	
	30	Beslenme ve Dinlenme				
	40	Türkçe	Matematik		MATEMATİK	
	15	Dinlenme				
	40	MÜZİK				
	80	Öğle yemeği ve Dinlenme				
	60	EĞİTSEL ÇALIŞMALAR				
	15	Dinlenme				
	30	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti				

Kaynak : 1968 İlkokul Programı : 289

TABLO 27/2

BİR ÖĞRETMENLİ VE BİRLEŞTİRİLMİŞ BEŞ SINIFLI OKULLARA AİT HAFTALIK DERS PROGRAMI

Çizelge No: 21/2

GÜNLER	Süre (Dk.)	SINIFLAR				
		I.YIL	II. YIL	III. YIL	IV. YIL	V. YIL
PERŞEMBE	20	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması				
	60	Türkçe			FEN VE TABİAT BİLGİLERİ	
	30	Beslenme ve Dinlenme				
	40	Hayat Bilgisi			TÜRKÇE	
	15	Dinlenme				
	40	RESİM - İŞ				
	80	Öğle yemeği ve Dinlenme				
	60	MATEMATİK	Türkçe		Türkçe	
	15	Dinlenme				
	30	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti				
CUMA	20	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi,planlanması				
	60	Hayat Bilgisi			TÜRKÇE	
	30	Beslenme ve Dinlenme				
	40	Matematik	MATE MATİK		Sosyal Bilgiler	
	15	Dinlenme				
	40	Resim - İş		DİN BİLGİSİ		
	80	Öğle yemeği ve Dinlenme				
	60	TÜRKÇE			Matematik	
	15	Dinlenme				
	30	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti				
CUMARTESİ	20	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlanması				
	60	Türkçe	Matematik		Türkçe	
	10	Dinlenme				
	40	HAYAT BİLGİSİ			Fen ve Tabiat Bil.	
	10	Dinlenme				
	50	Haftalık Çalışmaların Değerlendirilmesi				

Kaynak : 1068 İlkokul Programı : 290

1968 Programında 1,2 ve 3 öğretmenli birleştirilmiş sınıflı okullarda uygulanacak haftalık ders programlarına da yer verilmiştir. Tablo 27'da 1 öğretmenli, Tablo 29 ve Tablo31'da 2 öğretmenli, Tablo 33'de ise 3 öğretmenli birleştirilmiş sınıflı okullarda uygulanacak haftalık programlar görülmektedir. Bu tablolarda öğretmenin doğrudan doğruya meşgul olacağı dersler büyük temel harflerle, öğrencilerin kendi kendilerine ödevli olarak çalışacakları dersler ise küçük temel harflerle gösterilmiştir.

TABLO 28

İKİ ÖĞRETMENLİ VE BİRLEŞTİRİLMİŞ BEŞ SINIFLI OKULLARDA (I., II., III., IV., V.) ÖĞRETMENLİ VE ÖDEVLİ GEÇECEK DERSLERİN SÜRELERİNİ GÖSTERİR ÇİZELGE (1968)

Çizelge No: 22

DERSLER	I.-II. Ve III. Yıl Öğrencileri						IV. Ve V. Sınıf Öğrencileri		
	I. Yıl Öğrencileri			II.-III. Yıl Öğrencileri			IV.-V. Yıl Öğrencileri		
	Öğrt. Dakika	Öğrt. Dakika	Öğrt. Dakika	Öğrt. Dakika	Öğrt. Dakika	Öğrt. Dakika	Öğrt. Dakika	Öğrt. Dakika	Öğrt. Dakika
Hayat Bilgisi	240			240					
Planlama	120			120					
Değerlendirme	200	-	620	200	-	620	-	-	-
Eğitsel Çalışmalar	60			60					
Sosyal Bilgiler							200		
Planlama							60		
Eğitsel Çalışmalar	-	-	-	-	-	-	60	-	420
Değerlendirme							100		
Fen ve Tabiat Bilgileri							200		
Planlama	-	-		-	-	-	60	-	360
Değerlendirme							100		
Din Bilgisi	-	-	-	-	-	-	40	-	40
Türkçe (Yazı)	280	120	400	240	120	360	280	-	280
Matematik	140	60	200	100	140	240	140	(60)	200
Resim-İş	80	40	120	80	40	120	40	-	40
Müzik	40	-	40	40	-	40	40	-	40
Beden Eğitimi	40	-	40	40	-	40	40	-	40
Toplam :	**1200**	**220**	**1420**	**1120**	**300**	**1420**	**1360**	**60**	**1420**

Öğrt. : Öğretmenli
Ödev.: Ödevli

Kaynak: 1968 İlkokul Programı : 291

TABLO 29/1

İKİ ÖĞRETMENLİ VE BİRLEŞTİRİLMİŞ BEŞ SINIFLI OKULLARDA BİRLEŞTİRİLMİŞ I. – II. – III. VE IV. – V. SINIFLARA AİT HAFTALIK DERS PROGRAMI (1968)

Çizelge No: 23/1

DERSLER	Süre (Dk.)	SINIFLAR			SINIFLAR	
		I.YIL	II. YIL	III. YIL	IV. YIL	V. YIL
PAZARTESİ	20	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması				
	60	HAYAT BİLGİSİ			TÜRKÇE	
	30	Beslenme ve Dinlenme				
	40	Resim-İş	MATE MATİK		SOSYAL BİLGİLER	
	15	Dinlenme			Dinlenme	
	40	BEDEN EĞİTİMİ			SOSYAL BİLGİLER	
	80	Öğle Yemeği			Öğle Yemeği	
	60	TÜRKÇE	Türkçe		TÜRKÇE	
	15	Dinlenme			Dinlenme	
	30	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti				
SALI	20	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması				
	60	Türkçe	TÜRKÇE		FEN VE TABİAT BİLGİLERİ	
	30	Beslenme ve Dinlenme			Beslenme ve Dinlenme	
	40	HAYAT BİLGİSİ			MATEM ATİK	
	15	Dinlenme			Dinlenme	
	40	RESİM-İŞ			RESİM -İŞ	
	80	Öğle Yemeği			Öğle Yemeği	
	60	Matematik	MATE MATİK		MATEMATİK	Matematik
	15	Dinlenme			Dinlenme	
	30	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti				
ÇARŞAMBA	20	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması				
	60	TÜRKÇE			SOSYAL BİLGİLER	
	30	Beslenme ve Dinlenme			Beslenme ve Dinlenme	
	40	MATEMATİK	Matematik		TÜRKÇE	
	15	Dinlenme			Dinlenme	
	40	MÜZİK			MÜZ İK	
	80	Öğle Yemeği ve Dinlenme			Öğle Yemeği ve Dinlenme	
	60	EĞİTSEL ÇALIŞMALAR			EĞİTSEL ÇALIŞMALAR	
	15	Dinlenme			Dinlenme	
	30	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti				

Kaynak : 1968 İlkokul Programı : 292

TABLO 29/2

İKİ ÖĞRETMENLİ VE BİRLEŞTİRİLMİŞ BEŞ SINIFLI OKULLARDA BİRLEŞTİRİLMİŞ I. – II. – III. VE IV. – V. SINIFLARA AİT HAFTALIK DERS PROGRAMI (1968)

Çizelge No: 23/2

DERSLER	Süre (Dk.)	SINIFLAR				
		I.YIL	II. YIL	III. YIL	IV. YIL	V. YIL
PERŞEMBE	20	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması				
	60	Türkçe	TÜRKÇE		FEN VE TABİAT BİLGİLERİ	
	30	Beslenme ve Dinlenme			Beslenme ve Dinlenme	
	40	HAYAT BİLGİSİ			MATE MATİK	
	15	Dinlenme			Dinlenme	
	40	TÜRKÇE	Resim-İş		FEN VE TABİAT BİLGİLERİ	
	80	Öğle yemeği ve Dinlenme			Öğle Yemeği ve Dinlenme	
	60	MATEMATİK	Türkçe		TÜRKÇE	
	15	Dinlenme			Dinlenme	
	30	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti				
CUMA	20	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması				
	60	HAYAT BİLGİSİ			SOSYALBİLGİLER	
	30	Beslenme ve Dinlenme			Beslenme ve Dinlenme	
	40	MATE MATİK	Matematik		FEN VE TABİAT BİLGİLERİ	
	15	Dinlenme			Dinlenme	
	40	RESİM-İŞ			DİN BİLGİSİ	
	80	Öğle yemeği ve Dinlenme			Öğle Yemeği ve Dinlenme	
	60	TÜRKÇE			Matematik	MATEMATİK
	15	Dinlenme			Dinlenme	
	30	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti				
CUMARTESİ	20	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması				
	60	TÜRKÇE	Matematik		TÜRKÇE	
	10	Dinlenme			Dinlenme	
	40	HAYAT BİLGİSİ			BEDEN EĞİTİMİ	
	10	Dinlenme			Dinlenme	
	50	Haftalık Çalışmaların Değerlendiril mesi				

Kaynak: 1968 İlkokul Programı : 293

TABLO 30

İKİ ÖĞRETMENLİ VE BİRLEŞTİRİLMİŞ BEŞ SINIFLI OKULLARDA (I., II., III., IV., V.) ÖĞRETMENLİ VE ÖDEVLİ GEÇECEK DERSLERİN SÜRELERİNİ GÖSTERİR ÇİZELGE (1968)

Çizelge No: 24

DERSLER	I. Ve II. Yıl Öğrencileri için						III.-IV.-V. Yıl Öğrencileri için					
	I.Yıl			II. Yıl			III. Yıl			IV. Ve V. Yıl		
	Öğrt. Dak.	Ödev. Dak.	Toplam. Dak.	Öğrt Dak.	Ödev Dak.	Toplam. Dak.	Öğrt Dak.	Ödev. Dak.	Toplam. Dak.	Öğrt. Dak.	Ödev. Dak.	Toplam. Dak.
Hayat Bilgisi	240			240			120	120				
Planlama	120			120			120					
Eğitsel Çalışmalar	60	-	620	60	-	620	60	-	620	-	-	-
Değerlendirme	220			200			200					
Sosyal Bilgiler										160	40	
Planlama	-	-	-	-	-	-	-	-	-	60		
Eğitsel Çalışmalar										60		420
Değerlendirme										100		
Fen ve Tabiat Bilgileri							-			160	40	
Planlama	-	-	-	-	-	-	-	-	-	60		360
Değerlendirme							-			100		
Din Bilgisi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	40	-	40
Türkçe (Yazı)	380	60	440	180	180	360	80	280	360	120	160	280
Matematik	160	-	160	80	160	240	120	120	240	120	80	200
Resim-İş	80	40	120	80	40	120	40	80	120	40	-	40
Müzik	40	-	40	40	-	40	40	-	40	40	-	40
Beden Eğitimi	40	-	40	40	-	40	40	-	40	40	-	40
Toplam :	**1320**	**100**	**1420**	**1040**	**380**	**1420**	**820**	**600**	**1420**	**1100**	**320**	**1420**

Öğrt.:Öğretmenli
Ödev.:Ödevli

Kaynak: 1968 İlkokul Programı : 294

TABLO 31/1
İKİ ÖĞRETMENLİ VE BİRLEŞTİRİLMİŞ BEŞ SINIFLI OKULLARDA
I. – II. ve III. – IV. – V. SINIFLARA AİT HAFTALIK DERS PROGRAMI (1968)

Çizelge No: 25/1

GÜNLER	Süre (Dk.)	SINIFLAR I.YIL	SINIFLAR II. YIL	SINIFLAR III. YIL	SINIFLAR IV. YIL	SINIFLAR V. YIL
PAZARTESİ	20	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması				
	60	HAYAT BİLGİSİ		HAYAT BİL.	Türkçe	
	30	Beslenme ve Dinlenme		Beslenme ve Dinlenme		
	40	Resim-İş	MATEMATİK	MATEMATİK	Sosyal Bilgiler	
	15	Dinlenme		Dinlinme		
	40	BEDEN EĞİTİMİ		MÜZİK		
	80	Öğle Yemeği ve Dinlenme		Öğle Yemeği ve Dinlenme		
	60	TÜRKÇE	Türkçe	Türkçe	TÜRKÇE	
	15	Dinlenme		Dinlinme		
	30	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti				
SALI	20	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması				
	60	TÜRKÇE	Türkçe	Türkçe	FEN VE TABİAT BİL.	
	30	Beslenme ve Dinlenme		Beslenme ve Dinlenme		
	40	HAYAT BİLGİSİ		MATEMATİK	Fen ve Tabiat Bilgileri	
	15	Dinlenme		Dinlinme		
	40	RESİM -İŞ		RESİM-İŞ		
	80	Öğle Yemeği ve Dinlenme		Öğle Yemeği ve Dinlenme		
	60	MATEMATİK	Matematik	Türkçe	MATEMATİK	
	15	Dinlenme		Dinlinme		
	30	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti				
ÇARŞAMBA	20	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması				
	60	TÜRKÇE		Matematik	FEN VE TABİAT BİL.	
	30	Beslenme ve Dinlenme		Beslenme ve Dinlenme		
	40	TÜRKÇE	Matematik	TÜRKÇE	Matematik	
	15	Dinlenme		Dinlinme		
	40	MÜZİK		Resim-İş	DİN BİLGİSİ	
	80	Öğle Yemeği ve Dinlenme		Öğle Yemeği ve Dinlenme		
	60	EĞİTSEL ÇALIŞMALAR		EĞİTSEL ÇALIŞMALAR		
	15	Dinlenme		Dinlinme		
	30	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti				

Kaynak : 1968 İlkokul Programı : 295

TABLO 31/2

İKİ ÖĞRETMENLİ VE BİRLEŞTİRİLMİŞ BEŞ SINIFLI OKULLARDA
I. – II. VE III. – IV. – V. SINIFLARA AİT HAFTALIK DERS PROGRAMI !968)

Çizelge No: 25/2

GÜNLER	Süre (Dk.)	SINIFLAR I. YIL	SINIFLAR II. YIL	SINIFLAR III. YIL	SINIFLAR IV. YIL	SINIFLAR V. YIL
PERŞEMBE	20	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması				
	60	Türkçe	TÜRKÇE	Hayat Bilgisi	SOSYAL BİLGİLER	
	30	Beslenme ve Dinlenme		Beslenme ve Dinlenme		
	40	HAYAT BİLGİSİ		MATEMATİK	Türkçe	
	15	Dinlenme		Dinlenme		
	40	TÜRKÇE	Resim-İş	BEDEN EĞİTİMİ		
	80	Öğle yemeği ve Dinlenme		Öğle Yemeği ve Dinlenme		
	60	MATEMATİK	Türkçe	Türkçe	MATEMATİK	
	15	Dinlenme		Dinlenme		
	30	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti				
CUMA	20	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması				
	60	HAYAT BİLGİSİ		Hayat Bilgisi	SOSYAL BİLGİLER	
	30	Beslenme ve Dinlenme		Beslenme ve Dinlenme		
	40	MATEMATİK		Resim-İş	SOSYAL BİLGİLER	
	15	Dinlenme		Dinlenme		
	40	RESİM - İŞ		TÜRKÇE	Matematik	
	80	Öğle yemeği ve Dinlenme		Öğle Yemeği ve Dinlenme		
	60	TÜRKÇE		Matematik	TÜRKÇE	
	15	Dinlenme		Dinlenme		
	30	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti				
CUMARTESİ	20	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması				
	60	TÜRKÇE	Matematik	HAYAT BİLGİSİ	Türkçe	
	10	Dinlenme		Dinlenme		
	40	HAYAT BİLGİSİ		Türkçe	FEN VE TABİAT BİL.	
	10	Dinlenme		Dinlenme		
	50	Haftalık Çalışmaların Değerlendirilmesi				

Kaynak: 1968 İlkokul Programı : 296

TABLO 32

ÜÇ ÖĞRETMENLİ VE BİRLEŞTİRİLMİŞ BEŞ SINIFLI OKULLARDA ÖĞRETMENLİ VE ÖDEVLİ GEÇECEK DERSLERİN SÜRELERİNİ GÖSTERİR ÇİZELGE (1968)

Çizelge No: 26

DERSLER	I. Yıl Öğrencileri			II. Yıl Öğrencileri			III.Yıl Öğrencileri			IV.Yıl Öğrencileri			V. Yıl Öğrencileri		
	Öğrt. Dak.	Ödev. Dak.	Top Dak.	Öğrt. Dak.	Ödev. Dak.	Top. Dak.	Öğrt. Dak.	Ödev. Dak.	Top. Dak.	Öğrt. Dak.	Ödev. Dak.	Top Dak.	Öğrt. Dak.	Ödev. Dak.	Top. Dak.
Hayat Bilgisi	200			240			240								
Planlama	120			120			120								
Eğitsel Çalışmalar	60	-	580	60	-	620	60	-	620	-	-	-	-	-	-
Değerlendirme	200			200			200								
Sosyal Bilgiler										200			200		
Planlama	-	-	-	-	-	-	-	-	-	60			60		
Eğitsel Çalışmalar										60	-	420	60	-	420
Değerlendirme										100			100		
Fen ve Tabiat Bilg.										200			200		
Planlama	-	-	-	-	-	-	-	-	-	60	-	360	60	-	360
Değerlendirme										100			100		
Din Bilgisi	-	-	-	-	-	-	-	-	-	40	-	40	40	-	40
Türkçe (Yazı)	400	-	400	300	60	360	300	60	360	280	-	280	280	-	280
Matematik	200	-	200	180	60	240	200	40	240	140	60	200	140	60	200
Resim-İş	120	-	120	120	-	120	120	-	120	40	-	40	40	-	40
Müzik	40	-	40	40	-	40	40	-	40	40	-	40	40	-	40
Beden Eğitimi	80	-	80	40	-	40	40	-	40	40	-	40	40	-	40
Toplam :	**1420**	**-**	**1420**	**1300**	**120**	**1420**	**320**	**100**	**1420**	**1360**	**60**	**1420**	**1360**	**60**	**1420**

Kaynak: 1968 İlkokul Programı : 297

TABLO 33/1

ÜÇ ÖĞRETMENLİ VE BİRLEŞTİRİLMİŞ BEŞ SINIFLI OKULLARDA, BİRLEŞTİRİLMİŞ II. VE III. SINIFLARA AİT HAFTALIKDERS PROGRAMI (1968)

Çizelge No: 27/1

GÜNLER	Süre (Dk.)	SINIFLAR	
		II.YIL	III. YIL
PAZARTESİ	20	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması	
	60	HAYAT BİLGİSİ	
	30	Beslenme ve Dinlenme	
	40	MATEMATİK	
	15	Dinlenme	
	40	RESİM-İŞ	
	80	Öğle Yemeği ve Dinlenme	
	60	TÜRKÇE	
	15	Dinlenme	
	30	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti	
SALI	20	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması	
	60	TÜRKÇE	
	30	Beslenme ve Dinlenme	
	40	HAYAT BİLGİSİ	
	15	Dinlenme	
	40	BEDEN EĞİTİMİ	
	80	Öğle Yemeği ve Dinlenme	
	60	Matematik	MATEMATİK
	15	Dinlenme	
	30	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti	
ÇARŞAMBA	20	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması	
	60	TÜRKÇE	
	30	Beslenme ve Dinlenme	
	40	HAYAT BİLGİSİ	
	15	Dinlenme	
	40	RESİM-İŞ	
	80	Öğle Yemeği ve Dinlenme	
	60	EĞİTSEL ÇALIŞMALA R	
	15	Dinlenme	
	30	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti	

Kaynak : 1968 İlkokul Programı : 297

TABLO 33/2

ÜÇ ÖĞRETMENLİ VE BİRLEŞTİRİLMİŞ BEŞ SINIFLI OKULLARDA, BİRLEŞTİRİLMİŞ II. VE III. SINIFLARA AİT HAFTALIK DERS PROGRAMI (1968)

Çizelge No: 27/2

GÜNLER	Süre (Dk.)	SINIFLAR	
		II.YIL	III. YIL
PERŞEMBE	20	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması	
	60	TÜRKÇE	Türkçe
	30	Beslenme ve Dinlenme	
	40	HAYAT BİLGİSİ	
	15	Dinlenme	
	40	MÜZİK	
	80	Öğle Yemeği ve Dinlenme	
	60	MATEMATİK	
	15	Dinlenme	
	30	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti	
CUMA	20	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması	
	60	TÜRKÇE	
	30	Beslenme ve Dinlenme	
	40	MATEMATİK	Matematik
	15	Dinlenme	
	40	RESİM - İŞ	
	80	Öğle Yemeği ve Dinlenme	
	60	Türkçe	TÜRKÇE
	15	Dinlenme	
	30	Günlük çalışmaların değerlendirilmesi ve ertesi gün yapılacak işlerin tespiti	
CUMARTESİ	20	Günlük olayların ve yapılacak çalışmaların gözden geçirilmesi, planlaştırılması	
	60	HAYAT BİLGİSİ	
	10	Dinlenme	
	40	MATEM ATİK	MATEMATİK
	10	Dinlenme	
	50	Haftalık Çalışmaların Değerlendirilmesi	

Kaynak : 1968 İlkokul Programı : 298-29

Birleştirilmiş sınıflarda I., II. ve III. yıl Tarım-İş dersleri konuları programda Hayat Bilgisi ve Resim-İş çalışmaları içine, Yazı Dersi de Türkçe bütünü içine alınmıştır. Ayrıca programda Resim-İş saatleri arttırılmış, iş konularına daha çok önem verilmiş, Müzik ve Beden Eğitimi çalışmalarına da zaman ayrılmıştır.

IV. ve V. yıl Tarım-İş ve Ahlak Bilgisi derslerine ait konular ise, Fen ve Tabiat Bilgileri ile Resim-İş Dersi konularına, Yazı Dersi de yine Türkçe içerisine alınmıştır.

1926 programından sonraki ilkokul programlarında yer verilmeyen Din Bilgisi dersine, 1968 programında II. devre sınıflarında haftada 1'er saat yer verilmiştir.

Programda yapılan yeni düzenle bütün derslerin görülen ihtiyaca göre ve saptanan oranla öğretmenli geçmesi sağlanmıştır. Özellikle Yazı Dersi Türkçe dersi içine alınmış, eski programda zaman ayrılamayan Müzik ve Beden Eğitimi derslerine 40'ar dakika zaman ayrılmış, Resim-İş dersinin süresi de 40 dakikadan 120 dakikaya çıkarılmıştır. Bu suretle çocuklara temel becerilerin kazandırılması ve onların yaratıcı yeteneklerinin geliştirilmesi için fırsat ve imkan yaratılmıştır. Köy okullarında ihmal edilen Müzik, Beden Eğitimi, Resim-İş ve Yazı Derslerinin önemini kavrayan öğretmen bu derslerin teknik kısımlarını da rahatça öğrencileriyle işleyebilme imkanı elde etmiştir.

Yine bu programda, her dersin haftalık süreleri aynı kalmak koşulu ile ders süreleri ihtiyaca göre azaltılıp kısaltılmak suretiyle gerekli değişikliklerin yapılabileceği ve derslerin yerlerinin değiştirilebileceği belirtilmiştir (İlkokul Programı, 1968: 265-299).

Yine bu programda ilk defa olmak üzere okuma yazma öğretiminde, Gestalt psikolojisine dayanan cümle metoduna geçilmiştir.

3.1.6.4.3. Hedefler

1968 İlkokul Programının, VII. M.E.Ş.'nda saptanan "Türk Milli Eğitiminin Hedefleri" ile birlikte "İlköğretimin Hedefleri", "İlkokulun Eğitim Öğretim İlkeleri", "Programın Uygulaması İle İlgili Esaslar", "Metot ve Teknikler", "Planlama ve Uygulama", "Derslerin Özel Hedefleri, Açıklamaları, Üniteleri ve Alt Konu Başlıkları, Zaman Çizelgeleri ve Haftalık Ders Programları İle İlgili Açıklamalar", "Birleştirilmiş Sınıflar İçin Ge-

nel Açıklamalar"ı içermesi ile bir kılavuz kitap görünümünde olduğu söylenebilir. Ancak program incelendiğinde, 1948 Programında olduğu gibi hedeflerin açık seçik ifade edilmediği, öğrenci davranışlarına dönük olmadığı, hangi hedeflerin hangi içerik ile gerçekleşeceğinin belirlenmediği görülmektedir. Bir hedef, birkaç özelliği bünyesinde taşımakta ve dolayısıyla "Hedeflerin genel ve sınırlı olma" özelliği ile ters düşmektedir. Bu şekilde ifade edilen hedeflerin eğitim durumlarını ve hedeflere ulaşılıp ulaşılamadığını gösterecek sınama durumlarının belirlenmesinde güçlükler yaratması kaçınılmazdır. Ancak hedefler, 1948 programından farklı olarak öğrencinin kazandığı ürünü ifade etmektedir. Örneğin: "Kişi ve toplum sağlığının korunmasıyla ilgili bilgi ve beceri elde ederler".

Yine bu programa içerik bakımından Tarih, Coğrafya, Yurttaşlık Bilgisi gibi derslerin "Sosyal Bilgiler", Tabiat Bilgisi ve Tarım Derslerinin "Fen ve Tabiat Bilgileri" başlığı altında toplandığı görülmektedir. 1948 Programında bu dersler birbirinden bağımsız görünmekteydi. (Programın daha sonraki basımlarında buradaki "Tabiat Bilgisi" ifadesi kaldırılarak, sadece "Fen Bilgisi" olarak kullanılmaya başlanmıştır (İlkokul Programı, 1988: 42).)

Fakat 1968 Programında, şuralar ve raporlarda önemle üzerinde durulmasına rağmen,diğer programlarda olduğu gibi değerlendirme boyutuna yer verilmeyişi programın olumsuzluklarından biri olarak söylenebilir. Buna karşılık programın başında öğretmenlere yol gösterici nitelikte yıllık, ünite ve günlük planlarına ilişkin açıklamalar ve örnek çalışma programlarına yer vermesi ise 1968 Programında, öğretmenin programın yürütülmesi konusunda daha yetkin kılındığının ve öğretmenin yetişmesine katkı sağladığının bir göstergesi olarak yorumlanabilir.

Genel olarak 1968 Programının, çağdaş program geliştirme anlayışına daha çok yaklaşmış olduğu söylenebilir.

3.1.6.4.4. Uygulamada Karşılaşılan Güçlükler ve Aksaklıklar

1968 Programı ile, 1948 Programının uygulanmasında karşılaşılan güçlükler ve aksaklıkların büyük ölçüde giderildiği söylenebilir. Ancak 1948 Programında olduğu gibi 1968 programında da hedeflerin açık seçik ifade edilmemiş olması, öğrenci davranışlarına

dönük olmaması, hangi hedeflerin hangi içerik ile gerçekleşeceğinin belirlenmemiş olması, bir hedefin birkaç özelliği bünyesinde taşıyor olmasının "hedeflerin genel ve sınırlı olma" özelliği ile ters düşmesi; bu şekilde ifade edilen hedeflerin eğitim durumları (işleniş) ve hedeflere ulaşılıp ulaşılmadığını gösterecek sınama durumlarının (değerlendirme) belirlenmesinde güçlükler yaratmıştır. Değerlendirmede yalnızca bilişsel hedeflerin gerçekleşme düzeyi esas alınmış, yani sadece bilgi değerlendirilmiş, beceri tutum ve davranış değerlendirilmemiş, bu anlayış aynı zamanda üst öğrenim kurumlarının giriş sınavlarında da hakim olmuş, bu durum öğretmeni "Ünite" öğretiminden "Ayrı Konu" öğretimine yöneltmiş, içeriğin yüklü olması ezberci eğitimi körüklemiştir. Okullarda 'Toplu Öğretim Sistemi'nin gerektirdiği organizasyonun kurulamamış olmasının yanı sıra öğretmenin de bu sistem için yeterince hazırlanamamış olması "Toplu Öğretim Sistemi"nin tam anlamıyla uygulanmasına engel teşkil etmiştir.

3.1.7. İlköğretim Programlarında Son Durum

1968 İlkokul Müfredat Programı, Atatürkçülük ile ilgili üniteler eklenerek özünde büyük bir değişikliğe uğramadan 1995 yılına kadar gelmiştir. 1968 ve 1995 programları, Cumhuriyet döneminde yapılan 1926, 1936, 1948, 1962 programlarından içerik açısından çok büyük bir farklılık göstermemektedir.

VIII. M.E.Ş. (1970) ve IX. M.E.Ş.'sı (1974) 1968 Programına ilişkin bir değişiklik öngörmemiş olup, yalnızca öğretim sisteminin bütünlüğü ele alınmış; Türk Eğitim Sistemi İlköğretim, Ortaöğretim ve Yükseköğretim olmak üzere biri diğerine dayalı üç öğretim düzeyinden oluşturulmuştur. İlköğretim de, 222 sayılı İlköğretim ve Eğitimi Temel Kanunu ile düzenlendiği şekilde benimsenmiştir.

1981 yılında toplanan X. M.E.Ş.'nda Türk Eğitim Sisteminin bütünlüğü içinde eğitim programları tartışılmış ve Şurada kabul edilen yeni modelde şu anlayışlar ağırlık kazanmıştır:

1. Eğitim Sistemini Atatürkçü çizgide bütünleştirmek,
2. Sistemin her düzeyinde mesleki ve teknik eğitime ağırlık vermek,
3. Zenginleştirilmiş programlarla, öğrencilere yeni ilgi alanları yaratmak.

Bu anlayışlarla, değişen sosyo-ekonomik ve kültürel koşullara paralel olarak, eğitim sürecinin iyileştirilmesi ve bu amaçla kültürleme sürecinin daha erken yaşlarda başlaması, eğitim sisteminin en alt kesiminde ilköğretime temel oluşturacak bir ana sınıfı programının oluşturulması benimsenmiştir. Yine bu Şurada, Temel eğitimin 6-14 yaşlarındaki çocukları kapsayacağı ve her Türk vatandaşı için zorunlu olduğu ilkesi getirilmiştir. Temel Eğitimi gerçekleştirilmek üzere Sekiz Yıllık Temel Eğitim Programları uygulayan zorunlu Temel Eğitim okullarının açılması öngörülmüştür (X. M.E.Ş. Kararlarının Değerlendirilmesi, 1983: 19-33).

Bu amaçla Milli Eğitim Reform Stratejisi ve Koordinasyon Komitesi kurulmuş, bu komitenin hazırladığı "Eğitim Reformunda Strateji ve Yöntem Raporu" gereğince Bakanlığın Temmuz 1971 gün ve 35829 sayılı onaylarıyla "Sekiz Yıllık İlköğretim" konusuna Bakanlık ve Üniversite işbirliği ile geliştirilecek çalışma grubu oluşturularak ilk çalışmalar başlatılmıştır.

Sosyal adalet ve fırsat eşitliği ilkelerine uygun, daha gelişmiş bir demokrasi anlayışı çerçevesinde çocuğun özellikleri, ilgi ve ihtiyaçları göz önüne alınarak çevreye etkin uyum sağlayabilecek bireyler yetiştirilmesi için, beş yıla kıyasla daha uzun süreli bir zorunlu eğitim sistemi olarak Sekiz Yıllık Eğitim sistemine duyulan ihtiyaç bu dönemde ortaya koyulan tüm raporlar ve şuralarda açıkça belirtilmiştir.

Sekiz yıllık okul çalışmalarının tümü bir program geliştirme çabası olarak düşünülebilir. Çerçeve program niteliğinde olan bu program, ana hatları ile incelendiğinde, 1968 İlkokul ve 1953 Ortaokul programlarının ilgili ünitelerinin bir araya getirilerek hazırlanmış karma bir program olduğu görülmektedir.

Bu çerçeve programının hedefi 1968 İlkokul ve 1953 Ortaokul programlarının hedefleri ile aynı olup çok genel hedefler biçiminde belirlenmiştir. Dolayısıyla öğrenci davranışlarında gözlenebilir karaktere sahip değildirler. Eğitim ve öğretim ilkeleri ise 1968 İlkokul ve 1949 Ortaokul programındaki ilkelerin bir sentezi biçimindedir.

İlk ve Ortaokul programları ile sekiz yıllık okulun program taslağında yer alan iş dersleri ve etkinlikleri ile işe yönelten derslere ayrılan haftalık ders saatleri incelendiğinde ilk beş sınıfta fazla bir fark olmadığı, VI., VII. ve VIII. sınıflarda ise 5'er saatlik bir artış

olduğu görülmektedir. Yine bu programda, toplumun sosyo-kültürel değişim içinde olduğu ve teknolojik gelişmeler yaşama yansıdığı halde, mesleki becerileri kazandırmaya yönelik derslerde geçerli değişikliklere gidilmediği görülmektedir. Tarım, Ticaret, Ev Ekonomisi ve Endüstriyel Sanatlar gibi programlarında yer alacak ve iş alanlarına yöneltecek içeriğin seçimi sorununu beraberinde getirmiştir. Ayrıca yöneltme çalışmalarının II. devredeki iş dersleriyle mi (Resim-İş, Ev ve El İşleri gibi) yoksa III. devredeki derslerle mi (Ticaret, Endüstriyel Sanatlar gibi) gerçekleştirileceği açıklık kazanmamıştır. Yine bu programda uygun bir değerlendirme sisteminin olmadığı dikkati çekmektedir (Sekiz Yıllık Okul Denemesi Tebliği Özetleri,1972: 1-40).

Sekiz yıllık ilköğretim projesi 1991 yılına kadar deneme çalışmaları niteliğinde yürütülmüştür. Bu dönem içinde uygulamada karşılaşılan olası faktörler şöyle özetlenebilir:

1. Sekiz yıllık ilköğretim, kalkınma planlarında ve şuralarda bir devlet politikası haline getirildiği halde değişen hükümetler konuya gerekli önemi vermemiştir.

2. Bakanlığın merkez ve taşra teşkilatında ve uygulamada görevli yöneticiler ve öğretmenler bu konuyla ilgili bilgi ve beceriye sahip kılınamamıştır.

3. Projenin planlama, yürütme ve geliştirme aşamaları bilimsellik anlayışına dayandırılamamış ve Üniversite Bakanlık işbirliği tam anlamıyla sağlanamamıştır. Çünkü programın hedefleri, içeriği, eğitim durumları ve değerlendirme boyutları eski programların bir uzantısı olmaktan kurtarılamamıştır.

4. Bütün bunların dışında İlköğretim okullarında çalışma koşulları (yönetici, öğretmen, personel açısından) ve bina, araç-gereç donanımı uygulamaya yönelik olarak iyileştirilememiştir.

İlköğretim okullarının işleyişini sağlayacak idari yönetmelik 1983'ten bu yana hazırlanıp geliştirilmesine rağmen ancak Mart 1992'de zorunlu uygulamaya alınarak Resmi Gazetede yayınlanmıştır (Eğitim Dergisi, 1992: 16).

Türk Eğitim Sisteminde 1980 yılına kadar program geliştirme çalışmalarının, bilimsel dayanaklı eğitim teorisi ve yaklaşımları ele alınmadan yürütüldüğü, dolayısıyla hazırlanan programların bir önceki programa eklemeler ve çıkarmalar yapılarak birbirinin

benzeri programların oluşturulduğu ve özde bir değişikliğe gidilmediği söylenebilir. 1982 yılında program geliştirme konusunda bir model oluşturmak ve bundan sonra hazırlanacak programların bu model çerçevesinde hazırlanmasını sağlamak amacıyla üniversitelerin de işbirliği ile bir program modeli önerisi hazırlamış ve 26.05.1983 tarihli ve 86 sayılı T.T.K. Kararı ile yayınlanmıştır. Program modeli hedefler, hedef davranışlar, işleyiş ve değerlendirme boyutlarını içermektedir. Bu modeli kapsayan kararda, ayrıca programların hazırlanmasında "Genel İlkeler" başlığı altında düzeylere göre ilkokul programı, ortaokul programı ve benzeri program kitaplarının bastırılmasına da yer verilmiştir (Milli Eğitim Sistemlerini Yeniden Düzenleme, 1990: 22).

XII. M.E.Ş., Türk Eğitim Sistemindeki başarısızlıkların nedenlerinin ve çözümlerinin ortaya konması amacıyla yeniden gözden geçirilmesi için 1988 yılında tekrar toplanmıştır. Bu şurada; ilköğretimin temel amacının öğrencilerin temel seviyede Hayat Bilgisi, Vatandaşlık, Matematik ve Fen Bilgileri almaları, içinde yaşadıkları toplumun kültürünü tanımaları, demokratik davranışlar kazanmaları , yeteneklerini deneyerek ve geliştirerek üst eğitim kademelerine yönelmeleri, çevreye ve topluma uyum sağlamaları için gerekli eğitim ve öğretim olanağı veren eğitim kurumları olarak düzenlenmesi; sekiz yıllık zorunlu öğretime geçişin bir program ve sistem bütünlüğü içinde uygulanması ve yaygınlaştırılması, ortaokullar ve ilköğretim okullarının son iki yılında her öğrenci için ayrı bir değerlendirme dosyasının tutulması, okullarda yörelere ve isteğe göre seçenekli programların bulundurulması, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik etkinliklerin arttırılması gibi kararlar alınmıştır. "Milli Kültür Değerlerinin Korunması" ve " Yenilikçilik" ilkeleri, programın geliştirilmesinde temel ilkeler olarak kabul edilmiştir (XII. M.E.Ş., 1988: 535).

Bu kararlar ve ilkeler ışığında, 1988 yılında üniversitelerin de katkılarıyla oluşturulan program geliştirme komisyonları ilköğretim Matematik dersi programı ve ilköğretim okulları, lise ve dengi okullar Beden Eğitimi dersi programlarını geliştirmişlerdir. Geliştirilen bu programlar, hedefler, hedef davranışlar, eğitim durumları ve değerlendirme boyutlarını kapsamaktadır.

Matematik Programını geliştirme komisyonu tarafından geliştirilmiş olan ve T.T.K. Başkanlığının 19.10.1990 gün ve 153 sayılı kararı (EK 1) ile 1991-1992 eğitim-öğretim yılından itibaren denenip geliştirilmek üzere uygulamaya konulan İlköğretim Ma-

tematik Dersi Programı incelendiğinde şu bilgilere ulaşılmıştır. Programda, Matematik Programının geliştirilmesinde benimsenen anlayış, "Genel Açıklamalar" adı altında konularla bağlantılı olarak öğretim hizmetine yönelik açıklayıcı bilgiler, öğrenciye problem çözme becerisi kazandırmada izlenecek yollar ve alıştırmalarda dikkat edilecek hususlar ile, ölçme değerlendirmeye ilişkin bilgiler, İlköğretim Matematik Dersinin genel hedefleri ve bütün matematik programları (I -VIII) yer almaktadır (İlköğretim Matematik Ders Programı, 1990).

İlköğretim Matematik Dersinin genel hedeflerinin öğrenci davranışına dönük, bilişsel ve duyuşsal alanda belirlendiği görülmektedir. Hedeflerin Milli Eğitimin hedefleri ile tutarlı olduğu, problem çözme yeteneğinin geliştirilmesine, öğrencilerin günlük yaşamına geçirilmesine ve toplumun ihtiyaçlarına uygun davranışların kazandırılmasına önem verildiği izlenmektedir. Her sınıf ve her ünitenin ayrı ayrı hedefleri belirlenmiş olup, ayrıca ünitenin hedeflerinin davranışsal tanımlarının yapılmış olması, hedeflere ulaşılıp ulaşılmadığının belirlenmesi açısından olumlu bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Ancak her hedefin işleyişinin ayrı ayrı verilmemiş olması, öğretmene yeterli ve değişik örnek oluşturmaması açısından olumsuz bir bulgudur. Programın değerlendirme boyutunda, hedeflere ulaşılıp ulaşılmadığını belirlemek amacıyla değişik sorulara yer verilmiştir. Programın başında ise genel anlamda ölçme değerlendirmenin önemi ve izlenecek yollar hakkında gerekli açıklamalar yer almaktadır. Programın çağdaş bir anlayışla geliştirilmiş olup, kılavuz kaynak kitap niteliğini taşıdığı söylenebilir.

1992 yılında ihtisas komisyonunca hazırlanan İlköğretim Kurumları Fen Bilgisi Öğretim Programları 28.07.1992 tarih ve 200 sayılı T.T.K. Kararı ile (EK 2), IV., V. ve VI. sınıflarda 1992-1993 eğitim-öğretim yılından itibaren denenip geliştirilmek üzere yürürlüğe konulması; mevcut ilkokul IV. ve V. sınıf ile ortaokul I. sınıf Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programlarının, 1992-1993 eğitim-öğretim yılından itibaren yürürlükten kaldırılması kabul edilmiş, aynı yıl kitap halinde basılmıştır.

Söz konusu program incelendiğinde Genel Amaçlar, Sınıf Amaçları, Ünite ve konular, amaçların davranışları, konuların işlenişi hakkında açıklamalar, değerlendirme bölümü ve bütün Fen Bilgisi Programlarının (IV-VIII) yer aldığı görülmektedir. Her ünitenin, ayrı ayrı hedefleri belirlenmiş olup ayrıca ünitenin hedeflerinin davranışsal tanımlarının

yapılmış olması, hedeflere ulaşılıp ulaşılmadığının belirlenmesi açısından olumlu bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir. Ancak her hedefin işleyişinin ayrı ayrı verilmemiş olması öğretmene yeterli ve değişik örnek oluşturmaması açısından olumsuz bir bulgudur. Bununla birlikte programın çağdaş bir anlayışla geliştirildiği söylenebilir (İlköğretim Kurumları Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programları, 1992).

Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu ilköğretim, X. M.E.Ş.'ndan XV. M.E.Ş.'na kadar uzanan bir süreçte, üzerinde yoğun akademik görüşlerin yer aldığı ve bu çalışmalara paralel olarak 1971-1972 eğitim-öğretim yılında pilot uygulamasına başlanılan ve 1973 yılında çıkarılan 1739 sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu ile ilke kararı alınan ve yaygın bir biçimde uygulamaya konulan bir program olarak 16.08.1997 tarih ve 4306 sayılı yasa (Resmi Gazete: 18 Ağustos 1997 / 23084) ile yürürlüğe girmiş, böylece yıllardır uygulanan programın yasal adı konulmuş, bu uygulamanın tüm öğrencileri kapsaması ve tam olarak uygulanması karara bağlanmıştır (Sekiz Yıllık kesintisiz Zorunlu İlköğretim Uygulaması İle İlgili Sorular ve Cevaplar, 1997: 1-3).

4306 sayılı yasanın kabulünün ardından M.E.B. T.T.K. Başkanlığı'nın 10.09.1997 tarih ve 143 sayılı kararı ile kabul edilen İlköğretim Okulu Haftalık Ders Çizelgesi 1997-1998 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere yürürlüğe girmiş, M.E.B. İlköğretim Genel Müdürlüğü'nün 12. 09 1997 tarih ve 6568 sayılı yazısı tüm ilköğretim okullarına duyurulmuştur. Bütün ilköğretim kurumlarında haftalık toplam ders saati 30 saat olarak belirlenmiş olup bazı dersler ile ders saati sayıları yeniden düzenlenmiştir. Tablo 34'de sunulan söz konusu çizelge ve İlköğretim Genel Müdürlüğü'nün anılan yazısı incelendiğinde şu yeniliklerin getirildiği görülmüştür:

1. VI. ve VII. sınıflarda okutulan Milli Tarih ve Milli Coğrafya Dersleri Sosyal Bilgiler dersi olarak birleştirilmiş ve ilköğretimde program bütünlüğü sağlamak amacıyla IV. V. VI. ve VII. sınıflarda haftada 3 saat olmak üzere Sosyal Bilgiler Dersi olarak işleneceği, bu derse ait program hazırlanıncaya kadar Milli Tarih ve Milli Coğrafya Ders Programları ve kaynaklarından yararlanılacağı,
2. Yabancı Dil dersinin IV. sınıftan itibaren başlatılacağı,
3. Trafik ve İlk Yardım Eğitimi dersinin haftada 1'er saat olmak üzere VI. ve

VIII. sınıflarda okutulacağı,

4. Bireysel ve toplu etkinlik adıyla ilk defa programa konulan dersin, İlköğretim I. II. ve III. sınıflarda haftada 3'er saat olmak üzere değerlendirileceği,
5. IV. ve V. sınıflarda 4'er, VI. VII. ve VIII. sınıflarda 3'er saat olmak üzere ve seçmeli derslerin yeniden belirlendiği (EK 15) ,
6. Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinin VII. veVIII. sınıflarda okutulmak üzere yeniden düzenlendiği, ders programının yeniden düzenleninceye kadar mevcut programın 2 yıla (VII.veVIII. sınıflar) yayılarak işleneceği,

TABLO 34

İLKÖĞRETİM OKULU HAFTALIK DERS ÇİZELGESİ (1997)

DERSLER	SINIFLAR							
	1	2	3	4	5	6	7	8
Türkçe	12	12	12	6	6	5	5	5
Matematik	4	4	4	4	4	4	4	4
Hayat Bilgisi	5	5	5	-	-	-	-	-
Fen Bilgisi	-	-	-	3	3	3	3	3
Sosyal Bilgiler	-	-	-	3	3	3	3	-
Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi	-	-	-	-	-	-	1	1
T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük	-	-	-	-	-	-	-	2
Yabancı Dil	-	-	-	2	2	4	4	4
Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi	-	-	-	2	2	2	2	2
Resim-İş	2	2	2	1	1	1	1	1
Müzik	2	2	2	1	1	1	1	1
Beden Eğitimi	2	2	2	2	2	1	1	1
İş Eğitimi	-	-	-	2	2	2	2	2
Trafik ve İlk Yardım Eğitimi	-	-	-	-	-	1	-	1
Bireysel ve Toplu Etkinlik	3	3	3	-	-	-	-	-
Seçmeli Dersler	-	-	-	4	4	3	3	3
TOPLAM	30	30	30	30	30	30	30	30

Kaynak : M.E.B. İlköğretim Genel Müdürlüğü Yazısı.

7. Çevre, Sağlık, Trafik ve Okuma Dersinin uygulamadan kaldırıldığı,
8. Yıllık ve ünite planları yapılırken ders saat sayısı arttırılan veya azaltılan derslerin ders saatlerinin yeniden hesaplanarak planlanacağı,

İlköğretim okullarında derslere giriş-çıkışların ve programların planlama, uygulama ve değerlendirme basamaklarında ilköğretimin bir bütün olarak değerlendirileceği, ilköğretimde program bütünlüğü sağlanarak planların Tablo 34'de verilen İlköğretim Okulu Haftalık Ders Çizelgesine uygun olarak hazırlanacağı, normal ve çift öğretim yapan ilköğretim okullarının kısa ve uzun günler haftalık çalışma programlarının da (Bkz. Tablo 35-36) çizelgeye uygun olarak düzenlendiği belirtilmiştir (M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu Kararı: 10.09.1997 / 143).

TABLO 35

NORMAL VE ÇİFT ÖĞRETİM YAPAN İLKÖĞRETİM OKULLARININ KISA VE UZUN GÜNLER HAFTALIK ÇALIŞMA PROGRAMI (1997)

Sınıf : I. – II. – III.

SÜRESİ (Dk.)	PAZARTESİ	SALI	ÇARŞAMBA	PERŞEMBE	CUMA
40	Hayat Bilgisi	Hayat Bilgisi	Hayat Bilgisi	Hayat Bilgisi	Hayat Bilgisi
10 20	DİNLENME				
	Türkçe	Türkçe	Türkçe	Türkçe	Türkçe
10 20	DİNLENME				
40	Matematik	Türkçe	Türkçe	Türkçe	Matematik
30	BESLENME VE DİNLENME				
40	Türkçe	Matematik	Beden Eğitimi	Matematik	Türkçe
20 90	DİNLENME VE ÖĞLE YEMEĞİ				
40	Türkçe	Resim-İş	Resim-İş	Türkçe	Beden Eğitimi
10 20	DİNLENME				
40	Müzik	Bireysel ve Toplu Etkinlik	Bireysel ve Toplu Etkinlik	Müzik	Bireysel ve Toplu Etkinlik

Kaynak: M.E.B. İlköğretim Genel Müdürlüğü Yazısı

TABLO 36
NORMAL VE ÇİFT ÖĞRETİM YAPAN İLKÖĞRETİM OKULLARININ KISA VE UZUN GÜNLER HAFTALIK ÇALIŞMA PROGRAMI(1997)

Sınıf : IV. – V.

SÜRESİ (Dk.)	PAZARTESİ	SALI	ÇARŞAMBA	PERŞEMBE	CUMA
40	Sosyal Bilgiler	Fen Bil.	Sosyal Bilgiler	Fen Bil.	Sosyal Bilgiler
10 20	DİNLENME				
40	Türkçe	Fen Bil.	Türkçe	Türkçe	Türkçe
30	BESLENME VE DİNLENME				
40	Matematik	Resim-İş	Matematik	Matematik	Matematik
20 90	DİNLENME VE ÖĞLE YEMEĞİ				
40	Din K.ve A.Bil.	Türkçe	Y.Dil	Y.Dil	Din K.ve A.Bil.
10 20	DİNLENME				
40	İş Eğitimi	Türkçe	Seçmeli Ders	Müzik	Seçmeli Ders
10 20	DİNLENME				
40	Beden Eğitimi	Seçmeli Ders	Beden Eğitimi	Seçmeli Ders	İş Eğitimi

Kaynak: M.E.B. İlköğretim Genel Müdürlüğü Yazısı

Uygulamalar, yukarıdaki açıklamalar doğrultusunda devam ederken İlköğretim Okulları Hayat Bilgisi Ders Programı ile Sosyal Bilgiler Ders Programının değiştiği görülmektedir.

Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığınca geliştirilen İlköğretim Okulları Hayat Bilgisi Ders Programı T.T.K. Başkanlığının 03.12.1997 tarih ve 161 sayılı kararı ile 1998-1999 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanması ve 01.07.1968 tarih ve 171 sayılı kararı ile kabul edilen İlkokul Hayat Bilgisi Programının kaldırılması kabul edilmiştir (EK 13) Yeni İlköğretim Okulu Hayat Bilgisi Ders Programı incelendiğinde şu bilgilere ulaşılmıştır : Programda Türk Milli Eğitiminin amaçları, Türk Milli Eğitiminin genel ilkeleri, İlköğretimin amaçları, programın uygulanması ile ilgili esaslar, okullarda kutlanacak veya anılacak belirli gün ve haftalar ve bunlarla ilgili örnek ünite, İlköğretim Hayat Bilgisi Dersinin genel hedefleri, her sınıfın özel hedefleri, her sınıfın ünite planları; her ünitenin hedef ve davranışları, ünitenin önemi, o ünite için ayrılan süre, ünitenin ana konu başlıkları, her ünite için eğitim durumları (öğrenme-öğretme etkinlikleri), ünitenin işlenişinde kullanılacak yöntemler, kaynaklar, araç-

gereçler, sınama durumları (ölçme-değerlendirmeye ilişkin olarak örnek ölçme soruları), örnek öğrenci davranışları gözlem formu, her sınıfa ait hedefler ile konuların birlikte verildiği davranışların önem derecesini gösteren "Belirtke Tablosu", her ünite ile ilgili terimler ve bütün Hayat Bilgisi programları (I,II,III) yer almaktadır.

İlköğretim Hayat Bilgisi Dersinin hedeflerinin öğrenci davranışına dönük bilişsel ve duyuşsal alanda belirlendiği görülmektedir. Hedeflerin Milli Eğitimin hedefleri ile tutarlı olduğu, problem çözme yeteneğinin geliştirilmesine ve toplumun ihtiyaçlarına uygun davranışların kazandırılmasına önem verildiği izlenmektedir. Her sınıf ve her ünitenin ayrı ayrı hedefleri belirlenmiş olup ayrıca ünitelerinin davranışsal tanımlarının yapılmış olması, her ünitenin hedeflerinin işlenişiyle ilgili öğrenme-öğretme etkinliklerine, kullanılacak yöntemlere, kaynaklara, araç ve gereçlere yer verilmiş olması, programın ölçme boyutunda hedef davranışların kazanılıp kazanılmadığını belirlemek için sözlü sorulara yer verilmiş olması ve "Davranışları Gözlem Formu" ile öğrencinin ünite ve yıl boyunca gözlenmesinin istenmesi olumlu yaklaşımlar olarak değerlendirilebilir. Programın, çağdaş bir anlayışla geliştirildiği, kılavuz kaynak niteliği taşıdığı söylenebilir (İlköğretim Okulu Hayat Bilgisi Programı, 1997: T.D., Ocak 1988 / 2484).

İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 02.04.1998 tarih ve 62 sayılı T.T.K. Kararı ile (EK 13), 1998-1999 Eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanmak ve denenip geliştirilmek üzere kabul edilmiştir. Aynı kurul, 30.05.1990; 62 ve 15.03.1993; 80 tarih ve sayılı kararlarıyla kabul edilen ilkokul IV. ve V. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 25.04. 1985; 67 ve 15.03.1993; 81 tarih ve sayılı kararlarıyla kabul edilen Ortaokul Milli Tarih Programı ile 24.06.1985; 95 ve 15.03.1993; 79 tarih ve sayılı kararlarıyla kabul edilen Ortaokul Milli Coğrafya Programının;

- İlköğretim okullarında 1997-1998 Öğretim Yılı sonunda,
- 16.08.1997 tarih ve 4306 sayılı kanunun 2. maddesiyle 05.01.1961 tarih ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'na eklenen geçici madde 10'a göre eğitim yapan (Bazı Derslerin Öğretimini Yabancı Dille Yapan) Okullarda ise 1998-1999 Eğitim-öğretim yılından itibaren kademeli olarak uygulamadan kaldırılmasını kararlaştırmıştır (İlköğretim Okulları Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 1997: T.D., Nisan / 2487).

1968-1969 eğitim-öğretim yılında bütün ilkokullara giren Sosyal Bilgiler prog-

ramı 20 Temmuz 1970 gün ve 4196 sayılı Bakanlık oluru ile, Ortaokul Sosyal Bilgiler taslak programının 1970-1971 yılında her ilde, ayrılacak bir veya iki ortaokulun I. sınıflarında, 7 yıllık öğretmen okullarının orta I. Sınıflarında, ortaokul sınıfları bulunan yatılı bölge okullarının orta I. sınıflarında denenmek suretiyle uygulanması ve bu uygulamanın kademeli olarak gelecek yıllarda devam etmesi uygun görülmüştü. Daha sonra, M.E.B., T.T.D. IX. M.E.Ş. Kararları uyarınca Temel Eğitimin amaçlarına uygun olarak, Temel Eğitim IV. V. VI.VII. ve VIII. sınıflar Sosyal Bilgiler Programı geliştirilmiş ve 15.11.1974 tarih ve 459 sayılı kurul kararıyla kabul edilmiştir.

Aynı kurul kararında, II. kademe Sosyal Bilgiler Programının ise (IV. ve V. sınıflar) kurulun 11.05.1974 tarih ve 326 sayılı kararı ile kabul edilen Sosyal Bilgiler IV. ve V. sınıf ders kitaplarının üç yıl süreyle okutulacağı nedeniyle 1977-1978 eğitim-öğretim yılı başından itibaren uygulamaya başlaması uygun görülmüştü.

Böylece, Sosyal Bilgiler dersi 1968 yılından itibaren bütün ilkokullarda, 1975 yılından itibaren de bütün ortaokullarda okutulmaya başlatılmıştır.

Ancak, ortaokullarda okutulan Sosyal Bilgiler dersi T.T.K.'nın 26.04.1985 tarih ve 64 sayılı kararıyla kaldırılmış, Sosyal Bilgiler dersi 1985-1986 eğitim-öğretim yılından itibaren "Milli Tarih", "Milli Coğrafya" ve "Vatandaşlık Bilgileri" adı altında üç ayrı derse ayrılmıştı (İlköğretim Okullarında Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Soruları, 1995).

02.04.1998 tarih ve 62 sayılı T.T.K. Kararı ile kabul edilen İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile VI. ve VII. sınıflarda okutulan "Milli Tarih" ve "Milli Coğrafya", "Sosyal Bilgiler" adı altında birleştirilmiştir. VIII. sınıfta ise "Sosyal Bilgiler" dersi yerine "Vatandaşlık Bilgisi" ve "T.C. İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük" derslerinin okutulmasına devam edilmektedir (M.E.B. Talim ve Terbiye Kurulu Kararı: 10.09.1997 / 143).

Böylece İlköğretimin II. kademesinde Toplu Öğretim uygulaması VI. ve VII. sınıflara yeniden getirilmiştir.

İlköğretim Okulları Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı incelendiğinde şu bilgilere ulaşılmıştır: Programda Türk Milli eğitiminin amaçları, programın uygulanması ile ilgili açıklamalar, Sosyal Bilgiler Dersinin genel amaçları, her sınıfın özel amaçla-

rı, ünitelerin ders saatlerine dağılımını gösteren tablolar, her sınıfın konuları yer almaktadır.

Dersin hedeflerinin öğrenci davranışına dönük bilişsel ve duyuşsal alanda belirlendiği, hedeflerin Milli Eğitimin hedefleri ile tutarlı olduğu, öğrencilerin günlük hayatına geçirilmesine ve toplumun ihtiyaçlarına uygun davranışların kazandırılmasına önem verildiği izlenmektedir. Ancak programda değerlendirme boyutuna yer verilmemiş olması olumsuz bir bulgu olarak değerlendirilebilir. Bununla birlikte "Milli Tarih" ve "Milli Coğrafya" derslerinin "Sosyal Bilgiler" adı altında tekrar birleştirilmiş olmasının, Toplu Öğretim Uygulaması açısından önemli bir kazanç olduğu, programın çağdaş bir anlayışla geliştirildiği söylenebilir.

1990 yılından günümüze kadar ilköğretim programlarında yapılan diğer değişikliklerle ilgili T.T.K. Kararları'ndan ulaşılabilenler ekler kısmında verilmiştir.

Komisyonlar tarafından geliştirilen tüm programlar ve sürdürülen çalışmalar, bundan sonraki çalışmalara temel olması açısından umut verici olarak yorumlanabilir.

BÖLÜM IV

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu araştırmada, Cumhuriyet dönemi Türk Eğitim Sistemine toplu öğretim sisteminin girmesiyle uygulamada görülen gelişmeler, karşılaşılan güçlükler ve aksaklıklar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Bu bölümde yukarıda yer alan problemin alt problemlerine ilişkin bulgu ve yorumlara dayalı sonuç ve öneriler yer almaktadır.

4.1. SONUÇLAR

1. Cumhuriyet döneminin ilk eğitim programlarının 1924 yılında dersler çizelgesi şeklinde düzenlendiği görülmüştür.

2. Toplu Öğretim uygulamasına ilk kez 1926 İlkokul Programında, ilkokulun ilk üç sınıfında derslerin Hayat Bilgisi etrafında toplulaştırılması ile geçilmiş, bu programla, toplu öğretimin gereği olan okul ile yaşam arasında bağ kurulmuş, çocuğa görelik ve yakın çevre kavramları ağırlık kazanmıştır.

Yine ilk olarak bu programda her derste, öğretmene yol gösterici ilke, yöntem ve tekniklere de yer verilmiştir. Bu anlayışlar temel alınarak hazırlanan 1936 ve 1948 programları da, bir kılavuz kaynak kitap görünümünde olan 1968 İlkokul programına temel oluşturmuştur. 1968 programında;

- Türk Milli eğitiminin hedefleri,
- İlköğretimin hedefleri,
- İlkokul eğitim ve öğretim ilkeleri,
- Programın uygulanması ile ilgili genel esaslar,
- Yöntem ve teknikler,
- Planlama ve uygulama

- Derslerin özel hedefleri, açıklamaları üniteleri ve alt konu başlıkları,
- Eğitim ve öğretimde yararlanılacak araç-gereçler,
- Birleştirilmiş sınıflar için genel açıklamalara yer verilmiştir.

3. 1968 programı ile ilkokulun II. devresindeki derslerin bir kısmı Sosyal Bilgiler ve Fen ve Tabiat Bilgileri etrafında toplulaştırılarak toplu öğretim uygulamasına ilkokulun tüm sınıflarında geçilmiştir. Bu program küçük değişikliklerle sekiz yıllık temel eğitim uygulamalarının başlamasına kadar uygulanmıştır.

4. Sekiz yıllık temel eğitim uygulamaları başlamadan önce ortaöğretim I. kademesini teşkil eden ortaokulların müfredat programları VII. M.E.Ş. kararları ile değiştirilmiş ve Fizik, Kimya ve Tabiat Dersleri Fen Bilgisi adı altında toplanmış, böylece toplu öğretim uygulamaları o günün ortaokullarına girmiştir. Sekiz yıllık kesintisiz zorunlu eğitime geçilmesi ile birlikte II. kademeyi teşkil eden VI. VII. ve VIII. sınıflarda, daha önce ortaokullarda ve ilköğretim uygulamasına başladıktan sonra ilköğretimin II. kademesinde yer alan Fen Bilgisi dersi aynen devam etmekte olup VI. ve VII. sınıflarda "Milli Tarih" ve "Milli Coğrafya" derslerinin "Sosyal Bilgiler" adı altında birleştirilmesi kararlaştırılmış, böylece kesintisiz zorunlu ilköğretimin II. kademesinde de toplu öğretim uygulaması kabul edilmiştir.

5. Eğitim programları ile ilgili çalışmalar 1982 yılında T.T.K. tarafından kabul edilen hedef, hedef davranış, işleyiş ve değerlendirme ögelerini içeren bir program modeli çerçevesinde sistematik bir biçimde yeniden ele alınmıştır. Her ders için bir kılavuz kaynak kitap hazırlama çalışmalarına başlanmış, bu çalışmalar halen devam etmektedir.

6. 1980 yılına kadar hazırlanan programlar bu araştırma için incelenenler temel ögeler açısından ele alındığında şu sonuçlar elde edilmiştir.

- Hedeflerin saptanmasında toplum, birey ve konu alanının gereksinimleri göz ardı edilmiştir.
- İçerik Türk milli eğitiminin belirlenen hedeflerine ulaştıracak şekilde belirlenememiş, konuların öğretimi ön plana çıkmıştır. Geleneksel anlayış çerçevesi içinde ve disiplinlerin ihtiyaçlarına göre düzenlenen içe-

riğin, hayata dönük olmadığı ve birbirinden bağımsız ele alındığı görülmüştür.

- Eğitim durumlarının düzenlenmesinde öğretmene büyük roller yüklenmiş; öğretmenler, eğitim durumlarının düzenlenmesi ve içerik açısından yeni gelişmelerle donatılmamıştır.
- Değerlendirme ise eğitim ve öğretim hedefleri dikkate alınmadan ve tamamen öğrenci başarısını ölçmek üzere yapılmış; ölçme değerlendirme tekniklerine programlarda yer verilmemiştir.

7. 1982'den sonra hazırlanan programlarda Bazı dersler için tespit edilmiş olan örnek eğitim ve sınama durumları yetersizdir.

8. Okullarımızda en çok ilgi gören toplu öğretim sistemleri "İlgi Merkezleri Sistemi" ile "Proje Sistemi" olmuştur.

9. Programlar, Toplu Öğretim anlayışı ile geliştirildiği halde uygulamada tam anlamıyla bu anlayışla hareket edilememiştir. Toplu Öğretim ve onun uygulanması farklı şekillerde anlaşılmıştır.

10. Toplu öğretim sistemi, bunu uygulayacak öğretmenlere yeterince tanıtılamamıştır. İlk programlarda toplu öğretimin açıklanmasına daha çok yer verilmiş, daha sonraları "belki öğretmenin yetiştirilmesi aşamasında buna yeterince yer verildiği düşüncesiyle" bundan vazgeçilmiştir.

11. Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi derslerinin içerikleri çok yoğun ve detaylıdır. Bu durum öğrenciyi ezberciliğe itmekte ve toplu öğretimin gereği gibi uygulanmasına engel teşkil etmektedir.

12. Üst öğrenim kurumlarına giriş sınavlarında sadece bilgiye yer verilmiş olması ve sadece test yönteminin uygulanması, öğretmenleri ünite öğretiminden "ayrı konu" öğretimine yöneltmiş, sınavlarda sadece bilgi aranması, eğitimin amaçları arasında yer alan diğer beceri, tutum ve davranışların genellikle ihmal edilmesine ve bunları sağlayan toplu öğretime gereği gibi yer verilmemesine neden olmuştur.

13. İncelenen tüm programlarda Pragmatik felsefeye dayalı İlerlemecilik Akımının temel alındığı belirlenmiştir.

4.2. ÖNERİLER

Yapılan araştırma Türk Eğitim Sisteminin genel anlamda yeterli olmadığını göstermiştir. Sistemdeki yetersizliklerin en önemli nedeni olarak eğitim politikalarının açık ve net olmayışı ele alındığında, temel problemin Cumhuriyet'le birlikte belirlenen eğitim felsefesine uygun ve tutarlı eğitim politikalarının izlenmemiş olmasında görülebilir. Bu durum, eğitim politikasının uygulamaya yansıma şekli olan eğitim programlarının işlevsel olmasını engellemektedir. Programların işlevsel olmaması ise Toplu Öğretim Sisteminin uygulanmasını engellemektedir. Programların hazırlanmasında benimsenen Toplu Öğretim anlayışı tam anlamıyla uygulamaya geçirilememektedir. Bu bağlamda problemlerin çözümüne yönelik öneriler aşağıda verilmiştir:

1. Gerek eğitim sisteminin yetersizliği, gerekse eğitim programlarının işlevsel olmayışına ilişkin problemlerin çözülebilmesi için açık, net ve tutarlı eğitim politikaları saptanmalıdır.

2. Eğitim politikalarının işlevselliğini sağlamak için, özellikle "Türk Eğitim Sistemi"nde süregelen merkeziyetçi anlayışının yerine, çevre ve merkez işbirliğini esas alan program geliştirme çabalarına yönelinmelidir.

3. İlköğretim programları, çocuğun ilgi ve yeteneklerini keşfetme, değerlendirme ve ilgi alanlarına yönlendirme amacına öncelik vermeli, VI. VII. ve VIII. sınıflarda seçmeli derslere işlerlik kazandırılmalı, VI. ve VII. sınıflardan itibaren yöneltme çalışmalarına ağırlık verilmelidir.

4. Program uygulanmasında en önemli görevi üstlenen öğretmenlerin, öncelikle yönlendirici rolünün sağlanması ve geliştirilmesi için hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerine önem verilmelidir.

5. Program belirli bir öğrenci grubunu belirli bir zaman süresi içinde yetiştirmeye yönelik düzenli eğitim durumlarının tümüdür. Bu yönüyle program;

- Öğrenci merkezli olmalıdır.
- Öğrencilerin programla doğrudan etkileşimini sağlayan etkileşim oryantasyonuna ağırlık verilmelidir.
- Sınıf dışı etkinlikler, rehberlik ve kişiler arası ilişkilere ağırlık vermeli-

dir.

- Esnek bir yapıya sahip olmalıdır.
- Sürekli bir değişme ve gelişme içinde olmalıdır.
- Sınıf etkinlikleri öğretmen-öğrenci işbirliği ile planlanmalıdır.
- Bilgi yükleme karakterli yapısı yerini bilgiye ulaşma ve araştırma tekniklerinin kazanılmasına bırakmalıdır.

6. Çevre ve merkez işbirliğinde hazırlanacak eğitim programı tasarıları (kılavuz kaynak kitap) öğretim yılı başında okullara gönderilmeli, öğretmenlerin bunları öğretimde kullanmaları sağlanmalıdır. Bu programlarda toplu öğretimin nasıl uygulanacağı açık seçik açıklanmalıdır.

7. Öğretmenlerin hizmet öncesi ve hizmet içi eğitim programlarında toplu öğretimin nasıl uygulanacağı konusuna yer verilmelidir.

8. Hedeflerin hiyerarşik organizasyonunda

1. Uzak hedefler
2. Genel hedefler
   a. Milli Eğitimin hedefleri
   b. Okulun hedefleri
3. Özel hedefler
   a. Dersin Hedefleri
   b. Ünitenin hedefleri

şeklinde daha ayrıntılı bir düzenlemeye gidilmelidir. Ayrıca hedeflerin davranışsal tanımları yapılmalıdır.

9. Programda, bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor hedeflerin dengeli dağılımına önem verilmelidir.

10. İçeriğin seçiminde, organizasyonunda toplumsal ve bireysel yarar temel ölçütler olmalıdır. Bu amaçla da;

- İçerik belirlenen hedeflere ulaştırıcı olmalıdır.
- Öğrencinin ilgisine yönelik seçilmeli ya da ilgisini çekecek şekilde

düzenlenmelidir.

- İçerik öğeleri arasında yatay ve dikey ilişkilerin kurulmasına özen gösterilmelidir.
- Basitten-karmaşığa, somuttan-soyuta, yakından-uzağa ve kendi içinde bir bütünlük taşıyacak biçimde düzenlemek yoluyla içeriğin daha kolay öğrenilmesi sağlanmalıdır.
- İçeriğin seçiminde ve organizasyonunda, ilgili olduğu disiplinin yapısı ve öğrenim seviyeleri de dikkate alınmalıdır.
- İçerik bilimsel ve teknolojik gelişimi izleyebilecek düzeyde olmalıdır.

11. Hedefe, içeriğe, öğrenciye ve öğretmene bağlı olarak tüm yöntem ve tekniklere öğretim ortamında başvurulmalı ancak, öğrencinin çok yönlü düşüncesini, kullanmasını sağlayacak soru-cevap, problem çözme, tartışma gibi tekniklere tüm derslerde sık sık yer verilmelidir.

12. Bazı dersler için hazırlanmış olan örneğin 03.12.1997 tarih ve 161 sayılı T.T.K. Kararı ile kabul edilen İlköğretim Okulları Hayat Bilgisi Programı'nda olduğu gibi "örnek eğitim durumları (işleniş)" ve "sınama durumları (değerlendirme)", programlardaki bütün dersler için daha detaylı ve açık bir şekilde hazırlanarak programa ek bir kitapçık halinde öğretmene ulaştırılmalı ve Milli Eğitim Müdürlükleri bünyesinde görevlendirilecek program geliştirme uzmanları yardımı ile öğretmene sürekli rehberlik sağlanmalıdır.

13. Değerlendirmeye programa girişte, süreç içinde ve sonuçta yer verilmeli ve değerlendirmeden elde edilecek bilgiler program geliştirme çalışmalarına dönüt sağlamalıdır.

14. Değerlendirmede, yalnız bilişsel düzey dikkate alınmamalı, duyuşsal ve davranışsal hedeflerin gerçekleşme düzeyi de dikkate alınmalıdır. Yani değerlendirmede yalnız bilgi değil, beceri, tutum ve davranışlar da dikkate alınmalıdır. Toplu öğretim uygulaması ancak bu şekilde işlev kazanacaktır.

15. "Hayat Bilgisi", "Sosyal Bilgiler" ve "Fen Bilgisi" derslerinin konuları yeniden gözden geçirilerek, öğrenci seviyesine uygun, günlük hayatla bağdaşık, görsel ve

uygulamaya dönük hale getirilmelidir. Ancak bu şekilde toplu öğretim sistemi uygulanabilecektir.

16. Kitap ve dergi gibi basılı eğitim araçlarına gereğinden fazla yer vermek çocuğun gerçekle temasını engelleyici bir etki yapacağından, özellikle ilköğretimin ilk üç sınıfında çocuğun daha çok fiziksel çevreyi incelemesine yer ve önem verilmeli, iyi bir planlama yaparak gezi, gözlem ve inceleme yapma imkanları arttırılmalıdır. Bu bakımdan "Hayat Bilgisi" derslerinde okunacak kitap doğanın kitabı olmalıdır. Boş zaman etkinliği olarak yürütülen "İzcilik" faaliyetlerinin, eğitim programları ile bütünleştirilerek proje sisteminin uygulanabilirliği arttırılabilir.

17. Eğitime ayrılmış olan T.R.T. ve uydu kanallarından İlköğretimde yararlanma yoluna gidilmelidir.

18. Çağımızın vazgeçilmez aracı bilgisayarın kullanımı bir ünite ya da ders halinde ilköğretim programlarında yer almalıdır.

19. Programlar hazırlanırken temele alınan pragmatik felsefeye dayalı ilerlemecilik akımının ilkeleri uygulamaya geçirilerek, okullarımızdaki "daimici ve esasici" eğitim uygulamalarına son verilmelidir.

20. Özel eğitim ihtiyacı duyulan farklı yapıdaki öğrenciler için mevcut eğitim programlarında uygulama esnekliği sağlanmalı, öğretmenler bu konuda hizmet içi eğitimden geçirilmelidir.

21. Toplu öğretim sisteminin eğitim sistemimizde uygulanmasıyla ilgili olarak bir alan araştırması yapılmalıdır.

EKLER

EK 1: İlköğretim Okulları Matematik Dersi Öğretim Programı'nın Kabulü Hakkında 19.1.1990 Tarih ve 153 Sayılı T.T.K. Kararı.....144

EK 2 : Ortaokul Üçüncü Sınıf Vatandaşlık Bilgileri Programı'nın Kabulü Hakkında 12.03.1992 Tarih ve 45 Sayılı T.T.K. Kararı.....145

EK 3 : İlköğretim Kurumları Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nın Kabulü Hakkında 28.07.1992 Tarih ve 200 Sayılı T.T.K. Kararı.....146

EK 4 : İlköğretim Resim-İş Dersi Öğretim Programı'nın Kabulü Hakkında 19.09.1992 Tarih ve 287 Sayılı T.T.K. Kararı.....147

EK 5 : Ortaokul Vatandaşlık Bilgileri Dersi Programı'nda Yapılan Değişikliklerin Kabulü Hakkında 15.03.1993 Tarih ve 82 Sayılı T.T.K. Kararı.....148

EK 6 : İlköğretim Kurumları Müzik Dersi Öğretim Programı'nın Kabulü Hakkında 22.04.1994 Tarih ve 298 Sayılı T.T.K. Kararı.....149

EK 7 : İlköğretim Kurumlarının Birinci Kademesindeki Öğretim Programları İle Ders Kitaplarında Yer Alması Gereken "Atatürkçülük İle İlgili Konular"ın Kabulü Hakkında 26.05.1995 Tarih ve 208 sayılı T.T.K. Kararı.....150

EK 8 : "Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi" Ders Programı İle İlgili Değişikliklerin Kabulü Hakkında 01.08.1995 Tarih ve 289 Sayılı T.T.K. Kararı.....151

EK 9 : İlköğretim Kurumları VI. VII. ve VIII. Sınıflardaki Öğretim Programları İle Ders Kitaplarında Yer Alması Gereken "Atatürkçülük İle İlgili Konular"ın Kabulü Hakkında 21.06.1996 Tarih ve 219 Sayılı T.T.K. Kararı.....152

EK 10 : Birleştirilmiş Sınıflı Okulların Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi Derslerinin Öğretim Programlarında ve Ders Kitaplarında Yer Alması Gereken "Atatürkçülük İle İlgili Konular"ın Kabulü Hakkında 29.01.1997 Tarih ve10 Sayılı T.T.K. Kararı.....153

EK 11 : İlköğretim Okulu Türkçe Eğitimi Yazı Programı'nın Kabulü Hakkında 05.09.1997 Tarih ve 140 sayılı T.T.K. Kararı.....154

EK 12 : İlköğretim Okulu VI. ve VIII. Sınıf Trafik ve İlk Yardım Eğitimi Dersi Öğretim Programı'nın Kabulü Hakkında 03.11.1997 Tarih ve 161 Sayılı T.T.K. Kararı.....155

EK 13 : İlköğretim Okulu Hayat Bilgisi Programı'nın Kabulü Hakkında 03.12.1997Tarih ve 161 Sayılı T.T.K. Kararı.....156

EK 14 : İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Programı'nın Kabulü Hakkında02.04.1998 Tarih ve 62 Sayılı T.T.K. Kararı.....157

EK 15 : İlköğretim Okulları Seçmeli Dersler Listesi.....158

EK –1

TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI'NDAN

Karar Sayısı:153 Karar Tarihi : 19.11.1990

Konu : İlköğretim Okulları (İlkokul-Ortaokul) "Matematik Dersi Öğretim Programı"nın kabulü.

Bakanlığımız Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı bünyesinde kurulan "Matematik Dersi Özel İhtisas Komisyonu"nca hazırlanıp Kurulumuzca uygun bulunan İlköğretim okulları (İlkokul-Ortaokul) "Matematik Dersi Öğretim Programı"nın 1991-1992 yılından itibaren denenip geliştirilmek üzere bağlı örneğine göre kabulü hususunun Bakan'a arzı kararlaştırıldı.

UYGUNDUR
19/11/1990

Avni AKYOL
Milli Eğitim Bakanı

Not: Program kitap halinde yayımlanmıştır.

EK – 2

TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI'NDAN

Karar Sayısı: 45 Karar Tarihi : 12.03.1992
Konu : Vatandaşlık Bilgileri Dersi Programı.

Ortaokul III. sınıf Vatandaşlık Bilgileri Programının EK'li örneğine göre kabulü hususunun Bakan'a arzı kararlaştırıldı.

Ömer OKUTAN Üye	Orhan OKUTOĞLU Üye	Ahmet SEVGİ Üye
Güler ŞENÜNVER Üye	Dr. Ezdihar KARABULUT Üye	Nazım İrfan TANRIKULU Üye
Ömer ÖZÜDÜRÜ Üye	Prof.Dr. Kazım Y.KOPRAMAN Üye	Prof.Dr. Abdurrahman GÜZEL Üye
Sürmeli AĞDEMİR Üye	Mustafa ERTÜRK Üye	Selahattin MEYDAN Üye
Saim HEKİMOĞLU Üye	Haşim AYAOKUR Üye	

UYGUNDUR
12/03/1992

Köksal TOPTAN
Milli Eğitim Bakanı

EK - 3

TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI'NDAN

Karar Sayısı: 200 Karar Tarihi : 28.07.1992

Konu : İhtisas komisyonunca hazırlanan İlköğretim Kurumları Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programları.

1. İlköğretim Kurumları Fen Bilgisi Dersi öğretim programlarının, 4. 5. ve 6. sınıflarda 1992-1993 eğitim-öğretim yılından itibaren 7. ve 8. sınıflarda ise 1993-1994 eğitim-öğretim yılından itibaren denenip geliştirilmek üzere yürürlüğe konulması,

2. Mevcut ilkokul 4. ve 5. sınıf ile ortaokul 1. sınıf Fen Bilgisi dersi öğretim programlarının, 1992-1993 eğitim-öğretim yılından itibaren, ortaokul 7. ve 8. sınıf programlarının da 1993-1994 eğitim-öğretim yılından itibaren yürürlükten kaldırılması,

hususlarının Bakan'a arzı kararlaştırıldı.

Ömer OKUTAN Üye	Orhan ÇAKIROĞLU Üye	Ahmet SEVGİ Üye
Güler ŞENÜNVER Üye	DR. Esdihar KARABULUT Üye	Nazım İrfan TANRIKULU Üye
Ömer ÖZÜDURU Üye	Prof.Dr. kazım Y.KOPRAMAN Üye	Prof.Dr. Abdurrahman GÜZEL Üye
Sürmeli AĞDEMİR Üye	Mustafa ERTÜRK Üye	Selahattin MEYDAN Üye
Saim HEKİMOĞLU Üye	Haşim AYAOKUR Üye	Sevim ÇAMELİ Üye
Zürriyet DOĞAN Üye		

UYGUNDUR
28/07/1992

Köksal TOPTAN
Milli Eğitim Bakanı

EK - 4

TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞINDAN

Karar sayısı: 287 Karar Tarihi : 11.09.1992

Talim ve terbiye kurulu Başkanlığı bünyesinde 25.07.1991 tarih ve 3786 sayılı onay ile oluşturulan Resim Dersi Öğretim Programlarını Geliştirme Özel İhtisas komisyonunca hazırlanıp, Kurulumuzda görüşülerek uygun bulunan İlköğretim "Resim-İş Dersi Öğretim Programı"nın 1992-1993 eğitim-öğretim yılından itibaren denenip geliştirilmek üzere bağlı örneğine göre kabulü;

Halen uygulanmakta olan İlkokul Ortaokul Resim-İş dersleri öğretim programlarının yürürlükten kaldırılması,

Hususlarının Bakan'a arzı kararlaştırıldı.

UYGUNDUR
10/09/1992

Köksal TOPTAN
Milli Eğitim Bakanı

EK - 5

TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI'NDAN

Karar Sayısı: 82 Karar Tarihi : 15.03.1993

Konu : Ortaokul "Vatandaşlık Bilgileri Dersi Programı"nda yapılan değişikliklerin kabulü.

Kurulumuzun 12.03.1992 tarih ve 45 sayılı kararı ile kabul edilen Ortaokul "Vatandaşlık Bilgileri Dersi Programı"nda 1993-1994 eğitim-öğretim yılından itibaren geçerli olmak üzere EK'li değişikliklerin kabulü kararlaştırıldı.

Köksal TOPTAN
Milli Eğitim Bakanı

Dr. Yusuf EKİNCİ
Kurul Başkanı

Nazım İrfan TANRIKULU
Üye

Prof. Dr. Yaşar KOPRAMAN.
Üye

Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL
Üye

Mustafa ERTÜRK
Üye

Selahattin MEYDAN
Üye

Sevim ÇAMELİ
Üye

Ahmet GÜL
Üye

Mehmet TEMEL
Üye

Ömer AÇIKEL
Üye

İrfan BERKER
Üye

Nejat BOZKURT
Üye

İZZET çevik
Üye

Kemal KOÇAK
Üye

Ömer ÖZCAN
Üye

Dr. Veli KÜÇÜK
Üye

EK - 6

TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI'NDAN

Karar Sayısı: 298 Karar Tarihi : 22.04.1994
Konu : İlköğretim Kurumları Müzik Dersi Öğretim Programının Kabulü.

1. Kurulumuzda görüşülerek uygun bulunan "İlköğretim Kurumları Müzik Dersi Programı"nın 1995-1996 eğitim-öğretim yılından itibaren denenip geliştirilmek üzere EK'li örneğine göre kabulü;

2. Kurulumuzun 01.07.1968 gün ve 171 sayılı kararı ile kabul edilen "İlkokul Programı"nın Müzik Dersi ile ilgili bölümüyle 10.03.1986 gün ve 67 sayılı Kararıyla kabul edilen "Ortaokul ve Lise Müzik Dersi Öğretim Programı"nın Ortaokul 1. 2. 3. sınıflarına ait bölümlerinin 1995-1996 eğitim-öğretim yılından itibaren yürürlükten kaldırılması kararlaştırıldı.

Nevzat AYAZ
Milli Eğitim Bakanı

EK - 7

TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI'NDAN

Karar Sayısı: 208 Karar Tarihi : 26.05.1995

Konu : İlköğretim Kurumlarının I. kademesindeki Öğretim Programları ile ders kitaplarında yer alması gereken **"Atatürkçülükle İlgili Konular"ın** Kabulü.

1. Kurulumuzda görüşülerek uygun bulunan, İlköğretim Kurumlarının I. kademesindeki Öğretim Programları ile ders kitaplarında yer alması gereken **"Atatürkçülükle İlgili Konular"ın** 1995-1996 eğitim-öğretim yılından itibaren denenip geliştirilmek üzere ekli örneğine göre kabulü.

2. Kurulumuzun 24.04.1986 tarih ve 95 sayılı, Eğitim ve Öğretim Yüksek Kurulu'nun 09.05.1986 tarih ve 16 sayılı kararı ile kabul edilen "**Atatürkçülükle İlgili Konular"**dan, ilköğretim kurumlarının I. kademesindeki Öğretim Programları ile ders kitaplarına ait bölümlerin 1995-1996 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulamadan kaldırılması kararlaştırıldı.

Nevzat AYAZ
Milli Eğitim Bakanı

Ramazan Çetin DAĞLI
Kurul Başkanı

Güler ŞENÜNVER Üye	Dr. Ezdihar KARABULUT Üye	Nazım İrfan TANRIKULU Üye
Ömer ÖZÜDURU Üye	Sürmeli AĞDEMİR Üye	Mustafa ERTÜRK Üye
Selahattin MEYDAN Üye	Haşim AYAOKUR Üye	Sevim ÇAMELİ Üye
Ömer AÇIKEL Üye	İrfan BERKER Üye	Nejat BOZKURT Üye
Dr. Veli KILIÇ Üye	Ömer ÖZCAN Üye	Hüseyin ÖZDEMİR Üye

EK - 8

TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI'NDAN

Karar Sayısı: 289 Karar Tarihi : 01.08.1995

Kon: "Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi" Dersi Programı ile İlgili Değişikliklerin Kabulü.

Kurulumuzun 12.03. 1992 tarih ve 45 sayılı Kararı ile İlköğretim Kurumları ile İlköğretim Kurumları 8. sınıfında "Vatandaşlık Bilgileri" dersi olarak kabul edilen ve 06.03.1995 tarih ve 56 sayılı Kararı ile de adı"Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi" olarak değiştirilen bu dersin, program çalışmaları sonuçlandırılıncaya kadar, 1995-1996 öğretim yılına mahsus olmak üzere, Ek'te belirtilen "İnsan Hakları Eğitimi" ile ilgili konuların mevcut ders programına eklenmesi hususunun kabulü kararlaştırıldı.

Nevzat AYAZ
Milli Eğitim Bakanı

Ramazan Çetin DAĞLI
Kurul Başkanı

Güler ŞENÜNVER Üye	Dr. Ezdihar KARABULUT Üye	Nazım İrfan TANRIKULU Üye
Ömer ÖZÜDURU Üye	Sürmeli AĞDEMİR Üye	Mustafa ERTÜRK Üye
Selahattin MEYDAN Üye	Haşim AYAOKUR Üye	Sevim ÇAMELİ Üye
Ömer AÇIKEL Üye	İrfan BERKER Üye	Nejat BOZKURT Üye
Dr. Veli KILIÇ Üye	Ömer ÖZCAN Üye	Hüseyin ÖZDEMİR Üye

EK - 9

TALİM VE TERBİYE KURULU BAKANLIĞI'NDAN

Karar Sayısı:219 Karar Tarihi : 21.06.1996

Konu : İlköğretim Kurumlarının 6, 7 ve 8. sınıflarındaki öğretim programları ile ders kitaplarında yer alması gereken **"Atatürkçülükle İlgili Konular"**ın kabulü.

1. Kurulumuzda görüşülerek kabul edilen ve İlköğretim kurumlarının 6, 7 ve 8. sınıflarındaki öğretim programları ile ders kitaplarında yer alması uygun görülen "**Atatürkçülükle İlgili Konular**"ın;

a) 1996-1997 eğitim-öğretim yılından itibaren öğretim programları kapsamında derslerde işlenmesi,

b) 1997-1998 eğitim-öğretim yılından itibaren okutulmak üzere başvurusu yapılacak ders kitaplarının baskıya hazır nüshalarında yer alması,

2. 1998-1999 eğitim-öğretim yılından itibaren de halen okutulmakta olan ders kitaplarının yeni baskılarında "**Atatürkçülükle İlgili konular**"a yer verilmesi,

3. Kurulumuzun 24.04.1986 tarih ve 95 sayılı, Eğitim ve Öğretim Yüksek Kurulu'nun 08.05.1986 tarih ve 16 sayılı kararı ile kabul edilen **"Atatürkçülükle İlgili Konular"**dan İlköğretim kurumlarının 6, 7 ve 8. sınıflarındaki öğretim programları ile ders kitaplarına ait bölümlerin yukarıda belirtilen uygulamalar paralelinde yürürlükten kaldırılması kararlaştırıldı.

Turhan TAYAN
Milli Eğitim Bakanı

Ramazan Çetin DAĞLI
Kurul Başkanı

Güler ŞENÜNVER Üye	Dr. Ezdihar KARABULUT Üye	Nazım İrfan TANRIKULU Üye
Ömer ÖZÜDURU Üye	Sürmeli AĞDEMİR Üye	Mustafa ERTÜRK Üye
Selahattin MEYDAN Üye	Haşim AYAOKUR Üye	Sevim ÇAMELİ Üye
Ömer AÇIKEL Üye	Necat BOZKURT Üye	Sevim ÇAMELİ Üye
Ömer ÖZCAN Üye	Necdet SAKAOĞLU Üye	

EK - 10

TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI

Karar Sayısı: 10 Karar Tarihi : 29.01.1997

Konu : Birleştirilmiş Sınıflı Okulların Hayat Bilgisi, Sosyal Bilgiler ve Fen Bilgisi derslerinin öğretim programlarında ve ders kitaplarında yer alması gereken **"Atatürkçülükle İlgili Konular"**ın Kabulü.

1. Birleştirilmiş sınıflı okulların Hayat Bilgisi, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler dersleri öğretim programlarında ve ders kitaplarında yer almak üzere yeniden hazırlanan ve kurulumuzda görüşülerek kabul edilen **"Atatürkçülükle İlgili Konular"**ın,

a) 1997-1998 eğitim-öğretim yılından itibaren ilgili öğretim programları kapsamında derslerde işlenmesi,

b) 1998-1999 eğitim-öğretim yılından itibaren okutulmak üzere başvurusu yapılacak ders kitaplarının baskıya hazır nüshalarında yer alması,

2. Birleştirilmiş sınıflı okulların Hayat Bilgisi, Fen Bilgisi ve Sosyal Bilgiler derslerinin öğretim programları ile ders kitaplarında bugüne kadar yer verilen **"Atatürkçülükle İlgili Konular"**ın yukarıda belirtilen uygulamalar paralelinde yürürlükten kaldırılması kararlaştırıldı.

Prof. Dr. Mehmet SAĞLAM
Milli Eğitim Bakanı

Ramazan Çetin DAĞLI
Kurul Başkanı

Güler ŞENÜNVER Üye	Dr. Ezdihar KARABULUT Üye	Nazım İrfan TANRIKULU Üye
Ömer ÖZÜDURU Üye	Sürmeli AĞDEMİR Üye	Mustafa ERTÜRK Üye
Selahattin MEYDAN Üye	Haşim AYAOKUR Üye	Sevim ÇAMELİ Üye
Ömer AÇIKEL Üye	Necat BOZKURT Üye	Dr. Veli KILIÇ Üye
Ömer ÖZCAN Üye	Necdet SAKAOĞLU Üye	

EK - 11

TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞINDAN

Karar Sayısı: 140 Karar Tarihi : 05.09.1997
Konu : İlköğretim Okulu Türkçe Eğitimi Yazı Programının kabulü.

Kurulumuzda görüşülen İlköğretim Okulu Türkçe Eğitimi Yazı Programının 1998-1999 Öğretim Yılı'ndan itibaren uygulanmak üzere Ek'li örneğine göre kabulü kararlaştırıldı.

Hikmet ULUĞBAY
Milli Eğitim Bakanı

Ramazan Çetin DAĞLI
Kurul Başkanı

Güler ŞENÜNVER Üye	Dr. Ezdihar KARABULUT Üye	Nazım İrfan TANRIKULU Üye
Ömer ÖZÜDURU Üye	Sürmeli AĞDEMİR Üye	Mustafa ERTÜRK Üye
Selaattin MEYDAN Üye	Haşim AYAOKUR Üye	Sevim ÇAMELİ Üye
Ömer AÇIKEL Üye	Nacat BOZKURT Üye	Dr. Veli KILIÇ Üye
Ömer ÖZCAN Üye	Necdet SAKAOĞLU Üye	

EK - 12

TALİM TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI

Karar Sayısı: 155 Karar Tarihi : 03.11.1997

Konu : İlköğretim Okulu 6. ve 8. Sınıf Trafik ve İlkyardım Eğitimi Dersi Öğretim Programının kabulü.

Kurulumuzda görüşülen ilköğretim Okulu 6. ve 8. sınıf Trafik ve İlkyardım Eğitimi Dersi Öğretim Programının 1997-1998 eğitim-öğretim yılından itibaren denenip geliştirilmek üzere uygulamaya konulmasının kabulü kararlaştırıldı.

Hikmet ULUĞBAY
Milli Eğitim Bakanı

Ramazan ÇETİNDAĞLI
Kurul Başkanı

Güler ŞENÜNVER Üye	Dr. Ezdihar KARABULUT Üye	Nazım İrfan TANRIKULU Üye
Ömer ÖZÜDURU Üye	Sürmeli AĞDEMİR Üye	Mustafa ERTÜRK Üye
Selahattin MEYDAN Üye	Haşim AYAOKUR Üye	Sevim ÇAMELİ Üye
Ömer AÇIKEL Üye	Necat BOZKURT Üye	Dr. Veli KILIÇ Üye
Ömer ÖZCAN Üye	Necdet SAKAOĞLU Üye	

EK - 13

TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞINDAN

Kara Sayısı: 161 Karar Tarihi : 03.12.1997
Konu : İlköğretim Okulu Hayat Bilgisi
Programının Kabulü.

Eğitim Araştırma ve Geliştirme Dairesi Başkanlığınca geliştirilen ve 18.10.1996 tarih ve B.08.0.EGD.0.33.08.00/3831 sayılı yazı ekinde gönderilen İlköğretim Okulu Hayat Bilgisi Programı Kurulumuzda Görüşülmüştür.

İlköğretim Okulu Hayat Bilgisi Programının 1998-1999 eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanmak üzere ekli örneğine göre kabulü,

Kurulumuzun 01.07.1968 tarih ve 171 sayılı kararı ile kabul edilen İlkokul Hayat Bilgisi Programının uygulamadan kaldırılması,

kararlaştırıldı.

Hikmet ULUĞBAY
Milli Eğitim Bakanı

Ramazan ÇETİNDAĞLI
Kurul Başkanı

Güler ŞENÜNVER Üye	Dr. Ezdihar KARABULUT Üye	Nazım İrfan TANRIKULU Üye
Ömer ÖZÜDURU Üye	Sürmeli AĞDEMİR Üye	Mustafa ERTÜRK Üye
Selahattin MEYDAN Üye	Haşim AYAOKUR Üye	Sevim ÇAMELİ Üye
Ömer AÇIKEL Üye	Necat BOZKURT Üye	Dr. Veli KILIÇ Üye
Ömer ÖZCAN Üye	Necdet SAKAOĞLU Üye	

EK - 14

TALİM VE TERBİYE KURULU BAŞKANLIĞI

Karar Sayısı: 62 Karar Tarihi : 02.04.1998
Konu : İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının kabulü.

Kurulumuzda görüşülerek uygun bulunan İlköğretim Okulu Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının 1998-1999 Eğitim-öğretim yılından itibaren uygulanmak ve denenip geliştirilmek üzere ekli örneğine göre kabulü,

Kurulumuzun 30.05.1990; 62 ve 15.03.1993; 80 tarih ve sayılı Kararlarıyla kabul edilen İlkokul 4. ve 5. sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı, 25.04.1985; 67 ve 15.03.1993; 81 tarih ve sayılı Kararlarıyla kabul edilen Ortaokul Milli Tarih Programı ile 24.06.1985; 95 ve 15.03.1993; 79 tarih ve sayılı Kararlarıyla kabul edilen Ortaokul Milli Coğrafya Programının;

a) İlköğretim Okullarında 1997-1998 Öğretim Yılı sonunda,
b) 16.08.1997 tarih ve 4306 sayılı Kanun'un 2. maddesiyle 05.01.1961 tarih ve 222 sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu'na eklenen geçici madde 10'a göre eğitim yapan Bazı Derslerin Öğretimini Yabancı Dille Yapan Okullar'da ise 1998-1999 Eğitim-öğretim yılından itibaren kademeli olarak uygulamadan kaldırılması
kararlaştırıldı.

Hikmet ULUĞBAY
Milli Eğitim Bakanı

Ramazan ÇETİNDAĞLI
Kurul Başkanı

Güler ŞENÜNVER Üye	Dr. Ezdihar KARABULUT Üye	Nazım İrfan TANRIKULU Üye
Ömer ÖZÜDURU Üye	Sürmeli AĞDEMİR Üye	Mustafa ERTÜRK Üye
Selahattin MEYDAN Üye	Haşim AYAOKUR Üye	Sevim ÇAMELİ Üye
Ömer AÇIKEL Üye	Necat BOZKURT Üye	Dr. Veli KILIÇ Üye

EK - 15

İLKÖĞRETİM OKULU SEÇMELİ DERSLER LİSTESİ

N0	DERSİN ADI	YIL OLARAK SÜRESİ	HAFTALIK DERS SAATİ
1	Beslenme Bilgisi	1-2	1-2
2	Bilgisayar	1-5	1-2
3	Çiçekçilik	1-5	1-2
4	Dramatizasyon	1-3	1-2
5	Güzel Konuşma ve Yazma	1-5	1-2
6	Güzel Yazı Çalışmaları	1-5	1-2
7	Halk Oyunları	1-3	1-2
8	II. Yabancı Dil	1-5	1-3
9	Kooperatifçilik	1-5	1-2
10	Koro Çalışmaları	1-3	1-2
11	Kütüphane Bilgisi	1-5	1-2
12	Müzik	1-3	1-2
13	Pratik Hayvancılık	1-5	1-2
14	Sağlık Eğitimi	1-2	1-2
15	Sanat Eğitimi	1-3	1-2
16	Spor Etkinlikleri	1-3	1-2
17	Turizm Rehberliği	1-3	1-2
18	Uygulamalı Tarım	1-5	1-2
19	Yerel El Sanatları	1-5	1-2

KAYNAKLAR

AKARSU, Bedia — Felsefe Terimleri Sözlüğü
1987 — İstanbul: İnkılap Kitabevi

ALTINKANAT, M. Emin — Yaparak Öğrenme Metodu
1958 — Ankara: Ayyıldız Matbaası

ARIKAN, M. Baha — Yeni Mektep Yeni Program Yeni Tedris Usulü
1929 — İstanbul: İkdam Matbaası
1932 — Faal Mektepte Çocuğun Hürriyeti
İstanbul : Sinan Matbaası

AYTAÇ, Kemal — Çağdaş Eğitim Akımları
1976 — Ankara : A.Ü. Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Yayınları
1992 — Avrupa Eğitim Tarihi
İstanbul : Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, No:58

AYTUNA, Hasip A. — Toplu Tedris ve Kompleks Sistem
1936 a — Bilecik : Halkevi Basımevi
1936 b — Tedris Yenilikleri
Bilecik : Halkevi Basımevi
1937 — Proje Usulü ve Dalton Plan
İstanbul : Aydınlık Basımevi
1938 a — Dalton Plan
Ankara : İnkılap Kitabevi
1938 b — Decroly Usulü
Ankara : İnkılap Kitabevi
1967 — Genel Öğretim Bilgisi
İstanbul : Milli Eğitim Basımevi

AZİZ, Mehmet
1931
Toplu Tedrisin Esasları
İstanbul : Kanaat Kütüphanesi

BALTACIOĞLU, İsmail H.
1938
Toplu Tedris
İstanbul : Sebat Basımevi
1942
İçtimai Mektep
Ankara : Maarif Matbaası

BAYMUR, A. Fuat
1932
Toplu Tedris Nazariyat ve Tatbikatı
Ankara : Köy Hocası Matbaası

BİNBAŞIOĞLU, Cavit
1994
Türkiye'de Toplu Öğretim Anlayışının ve Uygulamalarının Tarihsel Gelişimi
Ankara : G.Ü. Gazi Eğitim Fakültesi DergisiYeni Dönem Sayı : 2
1983
Genel Öğretim Bilgisi
Ankara : Kadıoğlu Matbaası

BOLAY, S. Hayri
1997
Felsefi Doktirinler ve Terimler Sözlüğü
Ankara : Akçağ Yayınları No:182

CİCİOĞLU, Hasan
1985
Türkiye Cumhuriyeti'ndeİlk ve Orta Öğretim
Ankara : A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 140

DECROLY, Ovide
1932
Yenileştirilmiş Mektebe Doğru
İstanbul : Sinan Matbaası Neşriyat Evi
1929
Tedrisatta Toplulaştırma İşi
İstanbul : Devlet Matbaası

DEWEY, John — Türkiye Maarifi Hakkında Rapor
1939 — İstanbul : Devlet Matbaası

ERTÜRK, Selahattin — Eğitim Program Geliştirme
1994 — Ankara : Meteksan A.Ş.

FERRIERE, Adolf — Faal Mektep Esasları ve İstikbali
1932 a — İstanbul : Akşam Matbaası
1932 b — Faal Mektepte Çocuğun Hürriyeti
İstanbul : Sinan Matbaası
1932 c — Faal Usüller ve Yeni Türkiye Mektepleri
İstanbul : Sinan Matbaası Neşriyat Evi
1932 d — Üç Büyük Terbiyeci
İstanbul : Akşam Matbaası
1932 e — Decroly'nin Terbiyevi Oyunları
İzmir : Bilgi Matbaası

GÜNDÜZALP, Fuat — İlk Toplu Tedrisin Temeli Olmak İtibarıyla Hayat Bilgisi
1932 — İstanbul : Resimli Ay Matbaası

HANÇERLİOĞLU, Orhan — Felsefe Sözlüğü
1996 — İstanbul : Remzi Kitabevi

HESAHÇIOĞLU, Muhsin — Öğretim İlke ve Yöntemleri
1994 — İstanbul : Beta Basım Yayım Dağıtım A.Ş.

KARAGÖZ, Süleyman — İlkokul Program Taslağı Işığında Köy İlkokullarında Eğitim ve Öğretim
1996 — Ankara : Ayyıldız Matbaası A.Ş.
M.E.B. Öğretmen Okulları Geney Müdürlüğü İş Başında Yetiştirme Bürosu Yayınları Seri B Sayı:28

KARASAR, Niyazi — Araştırmalarda Rapor Hazırlama
1984 — Ankara : Hacettepe Taş Kitapçılık Ltd. Şti.

KAYA, Kemal — Toplu Tedris Hareketleri
1939 — İstanbul : Tan Matbaası

ÖYMEN, Hıfzırrahman R. — Yeni Mektebe Doğru
1931 — İstanbul : Kanaat Kütüphanesi

ÖZDEN, Yüksel — Öğrenme ve Öğretme
1997 — Ankara : Önder Matbaacılık

SÖNMEZ, Veysel — Sosyal Bilgiler Öğretimi ve Öğretmen El Kitabı
1997 — Ankara : Anı Yayıncılık
1996 — Hayat Bilgisi Öğretimi ve Öğretmen Klavuzu
Ankara : Anı Yayıncılık

TAŞDEMİRCİ, Ersoy — Cumhuriyet Dönemi Türk Milli Eğitim Politikasının Ana Devrelerinin Üzerine Mukayeseli Bir Araştırma
1984 — Ankara : Yayınlanmamış Doktora Tezi

TÜRK EĞİTİM DERNEĞİ — İlköğretim Okullarında Sosyal Bilger Öğretimi ve Sorunları
1995 — Ankara : Şafak Matbaacılık

T.C. KÜLTÜR BAKANLIĞI — İlkokul Programı
1936 — İstanbul : Devlet Matbaası
1936 — Köy Okulları Müfredat ProgramTaslağı
İstanbul : Devlet Matbaası

1937 Kültür Bakanlığı Dergisi Sayı: 20-1
İstanbul : Devlet Matbaası

1938 Köy Okulları Müfredat Programı
İstanbul : Devlet Matbaası

T.C. MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI İlk Mekteplerin Müfredat Programı
1926 İstanbul : Milli Matbaa

1948 İlkokul Programı
İstanbul : Milli Eğitim Matbaası

1965 İlkokul Programı Taslağı
İstanbul : Milli Eğitim Basımevi

1988 İlkokul Programı
İstanbul : Milli Eğitim Basımevi

1995 a İlkokul Programı
Ankara : Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları

1995 b Ortaokul Programı
Ankara : Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları

1991 İlköğretim Okulu Matematik Programı Tebliğler Dergisi Sayı:2239
Ankara : Milli Eğitim Basımevi

1992 İlköğretim Kurumları Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programı
İstanbul : Milli Eğitim Basımevi

1998 a İlköğretim Okulları Hayat BilgisiProgramı Tebliğler Dergisi Sayı : 2484
İstanbul Milli Eğitim Basımevi

1998 b İlköğretim Okulları Sosyal BilgilerProgramı Tebliğler Dergisi Sayı: 2487
İstanbul : Milli Eğitim Basımevi

1996 Program Hazırlama ve Geliştirme Klavuzu
Ankara : T.T.K. Başkanlığı Program Araştırma ve Geliştirme Serisi No:1

1939 I. Milli Eğitim Şurası
İstanbul : Milli Eğitim Basımevi

T.C. MİLLİ EĞİTİM BAKANLIĞI

1943 II. Milli Eğitim Şurası
İstanbul : Milli Eğitim Basımevi

1949 IV. Milli Eğitim Şurası
İstanbul : Milli Eğitim Basımevi

1953 V. Milli Eğitim Şurası
İstanbul : Milli Eğitim Basımevi

1962 VII. Milli Eğitim Şurası
İstanbul : Milli Eğitim Basımevi

1970 VIII. Milli Eğitim Şurası
İstanbul : Milli Eğitim Basımevi

1974 IX. Milli Eğitim Şurası
İstanbul : Milli Eğitim Basımevi

1981 X. Milli Eğitim Şurası
İstanbul : Milli Eğitim Basımevi

1996 XV. Milli Eğitim Şurası
İstanbul : Milli Eğitim Basımevi

1992 Eğitim Dergisi
Ankara : 1992, Sayı:16

1939 Türkiye'de Tahsil'in Bugünkü Du rumu veAna Meseleleri HakkındaRapor
İstanbul : Maarif Matbaası

1962 İlkokul Programlarında Yapılacak Değişik-liklerle İlgili Rapor
Ankara : İlköğretim Genel Müdürlüğü

1990 Milli Eğitim Sistemlerinde Yeniden Düzen-leme

1972 Sekiz Yıllık Okul Denemeleri Tebliği Özet-leri

1990 Milli Eğitim Sisteminde Yeniden Düzenleme Komisyon Çalışmaları Ankara

1997 Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Eğitim Uygulaması İle İlgili Sorunlar ve Cevaplar

Ankara : İlköğretim Genel Müdürlüğü

1997 İlköğretim Okulu Haftalık Ders Çizelgesi

Ankara : İlköğretim Genel Müdürlüğü

VARIŞ, Fatma Eğitimde Program Geliştirme

1988 Ankara : A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 157

1978 Eğitimde Program Geliştirme

Ankara: A.Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları

WAFFORD, Kate Türkiye Köy İlkokulları Hakkında Rapor

1952 Ankara : Milli Eğitim Basımevi

T.C. YÜKSEKÖĞRETİM KURULU DOKÜMANTASYON MERKEZİ